

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Možnosti využití odpadového materiálu ve výtvarné výchově na
prvním stupni základní školy**

Vedoucí práce: Mgr. Karel Řepa

Autor: Jitka Nováková

Studijní obor: Učitelství pro první stupeň základních škol

Ročník: 4.

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/19 98 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 28. 4. 2011

.....

podpis studentky

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Karlu Řepovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Ráda bych také poděkovala pedagogickému sboru ZŠ a MŠ ve Staré Říši, který mi umožnil realizaci praktické části diplomové práce. Mé díky patří zejména Mgr. Olze Markové, třídní učitelce 3. a 5. třídy.

Také děkuji všem ostatním, kteří mne podporovali a jakýmkoliv způsobem se podíleli při sepsání mé diplomové práce.

ANOTACE

NOVÁKOVÁ, J. *Možnosti využití odpadového materiálu ve výtvarné výchově na prvním stupni základní školy*. České Budějovice 2011, Diplomová práce.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy.

Vedoucí práce: Mgr. Karel Řepa

Klíčová slova: výtvarná výchova, výtvarný projekt, environmentální výchova, odpadový materiál, junk-art

Práce se zabývá jedním z možných způsobů, jak u dětí mladšího školního věku rozvíjet citlivý vztah k přírodě a uvědomělé chování ve vztahu k životnímu prostředí pomocí propojení výtvarné a environmentální výchovy.

Teoretická část je věnována představení jednoho z fenoménů environmentálního umění, takzvaného junk-artu. Dále je v této části práce obsaženo teoretické ukotvení výtvarné a environmentální výchovy v rámcovém vzdělávacím programu a analýza prostoru pro tvorbu z odpadového materiálu v rámci intermediálních a experimentálních aktivit ve výtvarné výchově na prvním stupni základní školy. Závěr teoretické části je věnován knižním publikacím na českém trhu, které se věnují možnostem využití odpadového média při aktivních výtvarných činnostech žáků.

Praktická část obsahuje realizaci a reflexi souboru vlastních lekcí výtvarné výchovy s využitím odpadového materiálu ve třetí, čtvrté a páté třídě na malotřídní škole ve Staré Říši.

ANNOTATION

Possibilities of Scrap Material Utilisation for Teaching Arts at Elementary Schools

Key Words: Arts, art project, Environmental Education, scrap material, junk-art

The Thesis is focused on the interconnection of Arts and Environmental Education as a possible way for teaching elementary school children both the sensitive relation to nature and the conscious environmental behaviour.

Junk-art, a phenomenon of environmental arts, is introduced in the theoretical part of the Thesis. In this part of the Thesis, there are also theoretical basis of Arts and Environmental Education, as they are embodied in the Framing Program of Education and the analysis of possible areas for utilisation of scrap materials within intermediate and experimental activities in Arts at elementary schools. In the conclusion of the theoretical part of the Thesis, there is a list of books available in the Czech market which deal with possibilities of waste media utilisation for the development of creative activities of pupils.

In the practical part of the Thesis, there are some results and reflexions of the implementation of my own set of Arts lessons with utilisation of scrap materials which I gave in the third, fourth and fifth grades at a traditional rural school in Stará Říše.

Obsah

ÚVOD	10
------------	----

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. ODPADOVÝ MATERIÁL VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ	13
1.1 VYUŽITÍ ODPADOVÉHO MATERIÁLU VE SVĚTOVÉM UMĚNÍ PŘED DRUHOU SVĚTOVOU VÁLKOU.....	13
1.1.1 <i>Konstruované sochařství Pabla Picassa</i>	13
1.1.2 <i>Dadaismus</i>	15
1.1.2.1 „Merz“ tvorba Kurta Schwitterse	16
1.1.2.2 Ready-made Marcela Duchampa	18
1.2 VYUŽITÍ ODPADOVÉHO MATERIÁLU V UMĚNÍ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE – JUNK-ART	18
1.2.1 <i>Tvorba Louisy Nevelsonové</i>	19
1.2.2 <i>Nový realismus</i>	20
1.2.2.1 Hybné skulptury Jeana Tinguelyho	20
1.2.2.2 Tvorba Armana	21
1.2.2.3 Slisované karosérie aut Césara Baldacciniho	22
1.2.3 <i>Kombinované objekty Roberta Rauschenberga</i>	23
1.2.4 <i>Alberto Burri a Antoni Tàpies</i>	23
1.2.5 <i>Využití odpadového materiálu v anglickém sochařství – Eduardo Paolozzi George Fullard a Anthony Caro</i>	24
1.2.6 <i>Vyústění junk-artu v happeningy</i>	25
1.2.7 <i>Využití odpadového materiálu v rámci českého výtvarného umění</i>	26
1.2.7.1 Grafika Vladimíra Boudníka	27
1.2.7.2 Tvorba Věry Janouškové	27
1.2.7.3 Zbyněk Sekal	28
1.2.7.4 Tvorba Karla Nepraše	29
1.2.7.5 Koláže Jiřího Koláře	30
1.2.7.6 Tvorba Aleše Veselého	31
1.2.7.7 Hapeningy v českém prostředí.....	32
1.2.7.8 Fotografie s tematikou odpadového materiálu	33
1.3 VYUŽITÍ ODPADOVÉHO MATERIÁLU V SOUČASNÉM UMĚNÍ	33
1.3.1 <i>Naoaki Yamamoto</i>	34
1.3.2 <i>Frank Stella</i>	35
1.3.3 <i>Tim Noble a Sue Webster</i>	35
1.3.4 <i>Gabriel Dishaw</i>	35
1.3.5 <i>Využití odpadového materiálu ve světové architektuře</i>	36
1.3.5.1 Michael Reynolds	36
1.3.5.2 Hotel z odpadového materiálu Hanse-Jürgena Schulta	38
1.3.6 <i>Festival RestCycling Art</i>	39

1.3.7	<i>Využití odpadového materiálu v rámci současného českého výtvarného umění</i>	39
1.3.7.1	Tvorba s využitím odpadového média Františka Skály	39
1.3.7.2	Tvorba s plasty Radany Lencové	40
1.3.7.3	Veronika Richterová	40
1.3.7.4	Marcela Podzemná	41
2.	ODPADOVÝ MATERIÁL VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ	42
2.1	VÝTVARNÁ VÝCHOVA A RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	42
2.2	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA	42
2.2.1	<i>Průřezové téma environmentální výchova</i>	43
2.2.1.1	Zásady environmentálního vzdělávání na prvním stupni základních škol	44
2.3	PROSTOR PRO PRÁCI S ODPADOVÝM MATERIÁLEM NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	45
2.3.1	<i>Plošné výtvarné aktivity</i>	46
2.3.2	<i>Trojrozměrná tvorba</i>	46
2.3.2.1	Tvorba objektů	47
2.3.3	<i>Intermediální akce</i>	48
2.3.3.1	Animace výtvarného díla	48
2.3.3.2	Instalace ve výtvarné výchově	49
2.3.4	<i>Výtvarná experimentace</i>	49
2.3.5	<i>Umění ve výchově</i>	50
2.4	KNIŽNÍ PUBLIKACE A SEMINÁŘE VĚNUJÍCÍ SE „TVOŘIVÉ RECYKLACI“	51

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1.	VÝTVARNÝ PROJEKT CESTOVÁNÍ: Z PODMOŘSKÝCH HLUBIN AŽ ZA HRANICE PLANETY ZEMĚ....	53
1.1	CÍLE VÝTVARNÉHO PROJEKTU	53
1.2	ORGANIZACE VÝTVARNÉHO PROJEKTU	54
1.3	SPECIFIKA TŘÍDY	54
1.4	PRVNÍ ČÁST VÝTVARNÉHO PROJEKTU: PROBLEMATIKA ODPADŮ VE SPOLEČNOSTI	55
1.4.1	<i>Charakteristika činnosti</i>	55
1.4.2	<i>Cíle činnosti</i>	55
1.4.3	<i>Popis motivace, formulace úkolu a popis průběhu činnosti</i>	55
1.4.4	<i>Reflexe</i>	56
1.5	DRUHÁ ČÁST VÝTVARNÉHO PROJEKTU: MIMOZEMSKÝ ŽIVOT OČIMA DĚTÍ	57
1.5.1	<i>Charakteristika činnosti</i>	57
1.5.2	<i>Cíle činnosti</i>	58
1.5.3	<i>Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti</i>	58
1.5.3.1	První vyučovací jednotka	58
1.5.3.2	Druhá vyučovací jednotka	60
1.5.4	<i>Reflexe</i>	60

1.5.4.1	První vyučovací jednotka	60
1.5.4.2	Druhá vyučovací jednotka	62
1.6	TŘETÍ ČÁST VÝTVARNÉHO PROJEKTU: AFRIKA	63
1.6.1	<i>Charakteristika činnosti</i>	63
1.6.2	<i>Cíle činnosti</i>	63
1.6.3	<i>Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti</i>	64
1.6.3.1	První vyučovací jednotka	64
1.6.3.2	Druhá vyučovací jednotka	65
1.6.4	<i>Reflexe</i>	65
1.6.4.1	První vyučovací jednotka	65
1.6.4.2	Druhá vyučovací jednotka	66
1.7	ČTVRTÁ ČÁST VÝTVARNÉHO PROJEKTU: PODMOŘSKÝ SVĚT	67
1.7.1	<i>Charakteristika činnosti</i>	67
1.7.2	<i>Cíle činnosti</i>	67
1.7.3	<i>Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti</i>	68
1.7.3.1	První vyučovací jednotka	68
1.7.3.2	Druhá vyučovací jednotka	69
1.7.4	<i>Reflexe</i>	69
1.7.4.1	První vyučovací jednotka	69
1.7.4.2	Druhá vyučovací jednotka	70
1.8	TVŮRČÍ ČINNOST ŽÁKŮ ČTVRTÉ TŘÍDY	71
1.8.1	<i>Charakteristika činnosti</i>	71
1.8.2	<i>Cíle činnosti</i>	71
1.8.3	<i>Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti</i>	71
1.8.4	<i>Reflexe</i>	72
2.	POZNÁMKY K VÝTVARNÉMU PROJEKTU	73
	ZÁVĚR	74
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	76
	PŘÍLOHY	81

„Vybírání popelnic je činnost jako každá jiná. Děláte-li ji s inspirací, můžete ji povznést na umění. Děláte-li ji disciplinovaně, uvědoměle a zaujatě, stane se z ní duchovní počín.“

Beth Zondermann

Úvod

Černé skládky, igelitové sáčky a plastové láhve u silnic, pneumatiky na kraji lesů; to vše můžeme spatřit, pokud se rozhlédneme kolem sebe. Vnímáme všichni tuto skutečnost a dokážeme přemýšlet nad dopady našich zásahů do životního prostředí? Na nezodpovědné počínání společnosti upozorňoval již v minulém století významný francouzský spisovatel Antoine de Saint-Exupery: „*Nedědíme Zemi po našich předcích, nýbrž si ji vypůjčujeme od našich dětí.*“ Snad nikdy nezněla jeho slova více aktuálně než v současné době.

Jak docílit toho, aby si lidé uvědomovali důsledky svých zásahů do životního prostředí? Je třeba, abychom již od útlého věku v dětech pěstovali vztah k přírodě a rozvíjeli v nich zodpovědnost za své činy. Významný podíl na vytváření hodnot a postojů každého z nás má školní výchova a vzdělávání. Vést žáky k citlivému vztahu k životnímu prostředí je dokonce povinnou součástí rámcového vzdělávacího programu, podle něhož většina základních škol realizuje svoji výuku. Problematiku životního prostředí zahrnuje environmentální výchova, jedno z průřezových témat rámcového vzdělávacího programu. Důležité je, aby byli žáci zajímavou formou vedeni k aktivní činnosti, která má pozitivní důsledky pro životní prostředí.

Téma diplomové práce reaguje na problematiku vztahů naší společnosti k životnímu prostředí. Stěžejním bodem práce je propojení environmentální výchovy s výtvarnou výchovou. Na první pohled se vzdělávací obsahy těchto výchov jeví jako naprosto rozdílné, mají ovšem mnoho společného. Pojítkem mezi zmiňovaným průřezovým tématem a vyučovacím předmětem je snaha rozvíjet u žáků vnímání svého prostředí a vytvářet si tak k němu subjektivní vztah. Společná je také snaha rozvíjet u žáků prožívání a kreativitu. Environmentální výchova se snaží prostřednictvím rozvoje těchto dovedností o uvědomělý postoj žáka k životnímu prostředí a nutnosti péče o něj.

Využití odpadového materiálu při tvůrčí činnosti v rámci výtvarné výchovy v sobě může obsahovat výchovně-ekologické aspekty. Výtvarné experimentování s tímto netradičním materiálem při aktivní výtvarné činnosti žáků působí pozitivně na jejich motivaci a může fungovat i jako prevence výtvarně krizových projevů.

Cílem diplomové práce je mimo jiné představení jednoho z fenoménů environmentálního umění, takzvaného junk-artu. Celkovému ucelenému přehledu směrů i jednotlivých umělců, kteří tvořili v duchu junk-artu, se věnuje první část diplomové práce, která si klade za cíl sloužit nejen jako inspirační zdroj pro pedagogy. S tvorbou

umělců junk-artu se mohou žáci setkat také v rámci vyučovacích hodin či jejich částí, které se věnují zprostředkování výtvarného umění žákům a jsou založeny na tom, že výtvarné umění žáky nejen inspiruje, ale také vychovává.

Na českém trhu lze nalézt několik knižních publikací, které se svým uvedením na trh mají stát inspirací pro tvorbu s odpadovým materiálem. Posouzení, zda tyto knihy či semináře o tvořivé recyklaci svůj úkol plní, záleží na názoru každého z nás. O vybraných dílech a semináři tvořivé recyklace, který jsem absolvovala, stručně pojednává text v závěru druhé části diplomové práce.

Druhý celek teoretické části diplomové práce je zaměřen na využití odpadového média ve výtvarné výchově. Nejdříve je věnována pozornost postavení výtvarné a environmentální výchovy v rámcovém vzdělávacím programu. Další problematika, o které diplomová práce ve své teoretické části pojednává, je zaměřena na možnosti užití výtvarných činností v rámci tvorby s odpadovým materiálem ve výtvarné výchově. Dalším z cílů teoretické části je tedy analyzovat prostor pro tvorbu z odpadového materiálu s důrazem na intermediální a experimentální aktivity ve výtvarné výchově na 1. stupni základních škol v souvislostech se současnými proudy ve výtvarné a environmentální výchově.

Praktická část diplomové práce si kladla za cíl vytvoření, realizaci a reflexi souborů vlastních lekcí výtvarné výchovy s využitím odpadového materiálu ve vybrané třídě na prvním stupni základní školy. Důraz byl kladen na seznámení žáků s problematikou odpadů v naší společnosti a její dopad na životní prostředí, čemuž byla věnována úvodní hodina výtvarného projektu.

Za stěžejní zdroj první části teoretické práce lze označit dvě knižní publikace *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2)* a kniha *Junk Art and the Politics of Trash* od Gilliana Whiteleye. Pro druhou část teoretické části byla významná nejen publikace od Zdeňka Hosmana: *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*, ale také *Environmentální výchovné projekty pro učitelství MŠ a prvního stupně ZŠ* od Jany Skýbové.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Odpadový materiál ve výtvarném umění

Oblast výtvarného umění, ve kterém umělci při své tvorbě využívali či stále využívají odpadového média, se může stát významným inspiračním zdrojem pro pedagogy výtvarné výchovy. Důležité je, aby se výtvarný pedagog nejen seznámil s inspirativní uměleckou tvorbou, ale také pochopil filosofickou podstatu těchto děl.

Reprodukce tvorby výtvarných umělců může být využita v rámci motivační části vyučovací hodiny výtvarné výchovy.

1.1 Využití odpadového materiálu ve světovém umění před druhou světovou válkou

Využití odpadového materiálu ve výtvarném umění si mnozí lidé spojují s tvorbou současných umělců, kteří ve svých dílech zdůrazňují ekologickou problematiku. Pokud se ale ohlédneme do minulosti, nalezneme první umělecká díla, k jejichž tvorbě byl využit odpadový materiál, již před druhou světovou válkou. Mezi autory, kteří tvořili svá umělecká díla z odpadového materiálu, patří Pablo Picasso a umělci silně ovlivněni hnutím, které neslo název dadaismus. Mezi dadaistické umělce spojené s touto tematikou patří Kurt Schwitters a Marcel Duchamp. O těchto umělcích budou pojednávat následující podkapitoly.

1.1.1 Konstruované sochařství Pabla Picassa

První významnou osobností světového umění, která ke své tvorbě využívala odpadový materiál, byl španělský umělec Pablo Ruiz Picasso (1881-1973), který se proslavil díky svému malířskému, sochařskému, grafickému i keramickému dílu.¹ Je pokládán za jednoho z nejvýznamnějších umělců 20. století a společně se svým přítelem Georgesem Braquem za zakladatele kubismu. Známe je především jeho malířské dílo.² Odpadový materiál využívá od roku 1912, kdy tvoří své první *papiers-collés* – lepené

¹ Srov. WALTHER, I. F. *Pablo Picasso*. Bratislava: Slovart, 1992. s. 7

² Srov. MRÁZ, B., MRÁZOVÁ, M. *Encyklopedie světového malířství*. 2. přeprac. vyd. Praha: Academia, 1988. s. 451-452

obrazy (koláže) z novinových titulků, reklamních sloganů, etiket a doplňuje je kresbou uhlím.³

Pro využití odpadového materiálu je významná zejména jeho tvorba sochařská. Picasso tvořil své sochy nejdříve pod vlivem analytického kubismu, poté pod vlivem syntetického kubismu a od roku 1916 se v sochařství odmlčuje. K využití odpadového materiálu dospívá ve svém konstruovaném sochařství, které začíná tvořit od třicátých let 20. století. Konstruované sochařství vzniklo z *papiers-collés*, kdy Picasso přešel od papírového média k materiálům, mezi které patřil například plech, dráty, dřevo, apod.⁴

O trojrozměrných objektech Pabla Picassa, které tvořil z kusů starého železa, píše ve své knize Norbert Lynton: „*Jako tvůrčí proces byly příbuzné spíše Schwittersově vytváření obrazů z odpadků a Picassovým vlastním reliéfům ze dřeva a lepenky z let 1913-1914 než konstruktivismu, který zdůrazňoval jasné abstraktní tvary a moderní materiály. Ale skládky starého železa jsou rovněž součástí moderního světa a Picassovo nápadité zacházení s tímto materiálem bylo jedním z nejpłodnějších příspěvků k modernímu sochařství.*“⁵

Mezi Picassova nejznámější sochařská díla z odpadového materiálu patří *Hlava ženy* z roku 1931 (viz obr. č. 1), *Hlava býka* (viz obr. č. 2) z roku 1943, *Koza* z roku 1950 (viz obr. č. 3) a *Pavián s mládětem* z roku 1951 (viz obr. č. 4), jehož hlavu tvoří dětské autíčko na hraní.⁶

V knize *Pablo Picasso* píše Walther slova samotného Picassa, kterými se sám umělec vyjadřuje ke vzniku svých asambláží takto: „*Jednoho dne jsem našel v hromadě šrotu staré sedlo z kola a přímo vedle něj zrezivělá řídítka. Obě tyto součásti se v mé představě ihned spojily. Vznikla myšlenka na býčí hlavu, aniž bych o tom přemýšlel... Potřeboval jsem ji pouze svařit... Pozoruhodné na bronzových plastikách je, že objektům nejrůznějšího druhu dodávají takovou jednotnost, že je obtížné udržet prvky, ze kterých se skládají, izolovaně. Tu je však i nebezpečí: když vidíme jen býčí hlavu a ne již sedlo a řídítka, ze kterých se skládá, tak ztrácíme na sochaře jakýkoliv zájem.*“⁷

Pro tvorbu svých expresionisticky konstruovaných trojrozměrných objektů Picasso čerpal inspiraci také v kultuře a mentalitě afrického umění. Tyto sochy jsou inspiračním

³ Srov. WALTHER, I. F. *Pablo Picasso*. Bratislava: Slovart, 1992. s. 91

⁴ Srov. Tamtéž. s. 46-47

⁵ LYNTON, N. *Umění světa: UMĚNÍ 19. A 20. STOLETÍ*. Praha: Artia, 1981. s. 138

⁶ Srov. WALTHER, I. F. *Pablo Picasso*. Bratislava: Slovart, 1992. s. 48

⁷ Tamtéž. s. 48

zdrojem pro bezčetné množství soch ze starého železa, které byly v dalších letech tvořeny po celém světě.⁸

1.1.2 *Dadaismus*

Dadaismus je významné literární a umělecké hnutí, které vzniklo během první světové války v Curychu. Na sobě nezávislé dadaistické skupiny dále vznikaly také v New Yorku, Berlíně a Paříži.⁹ Postupně se dadaismus stává součástí téměř všech národních dějin umění Evropy. Nejedná se o hnutí pouze evropského rázu, rozšířilo se i na další kontinenty (např. do Severní a Jižní Ameriky).

Válku dadaisté chápali jako selhání lidského rozumu, jako projev nelidskosti. V důsledku tohoto názoru označovali svá díla jako anti-umění, odmítali technickou civilizaci, která vyústila v krveprolití a hromadné ničení hodnot. Odmítali umělecké a společenské hodnoty, zvyky a tradice společnosti. Společnost napadali provokací, šokem, ironií a cynismem. Banálním věcem z běžného života, které měly přispět k návratu umění do života, vtiskovali nové významy. Kladli důraz na schopnost přijímat vše náhodné a překvapivé. Dadaismus tedy vznikl jako přímá reakce na nesmyslnost a absurditu války, protiválečně a pacifisticky byl zaměřen zejména ve Švýcarsku. Velice silný vliv měl dadaismus také v Německu, které bylo rozvrácené prohranou válkou, nezaměstnaností a bídou. Ve třicátých letech 20. století se díla dadaistů ocitají na seznamech takzvaného zvrhlého umění. Na dadaismus navazuje po 2. světové válce zejména neodadaismus a pop-art.¹⁰

Vlivem dadaismu dochází ke stírání hranice mezi malířstvím a sochařstvím a mezi uměleckými médii (literatura, hudba, výtvarné umění,...). K dadaismu se hlásí spisovatelé i výtvarníci. Mezi dadaistické spisovatele patří například Tristan Tzara a mezi výtvarné umělce například Hans Arp, Kurt Schwitters a Marcel Duchamp.

⁸ Srov. LYNTON, N. *Umění světa: UMĚNÍ 19. A 20. STOLETÍ*. Praha: Artia, 1981. s. 140

⁹ Srov. LITTLE, S. *...ismy – Jak chápat umění*. Praha: Slovart, 2005. s. 111

¹⁰ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 73-74

Z hlediska využití odpadového materiálu je významný německý umělec Kurt Schwitters.¹¹

1.1.2.1 „Merz“ tvorba Kurta Schwitterse

Dadaistickým umělcem, který tvořil za pomoci odpadového materiálu, je významný německý malíř, ilustrátor a fotograf Kurt Schwitters (1887-1948).

Se jménem Kurta Schwitterse se pojí termín „merz“, který byl odvozen od prospektu banky Commerzbank použitý v jedné z jeho koláží. Termínem „merz“ označoval všechna svá díla. V roce 1919 vydává svoji sbírku *merz-básní* a od roku 1923 také časopis Merz.

Pro tvorbu z odpadového materiálu je významná jeho tvorba *merz-obrazů* – asambláží, které nebyly tvořeny na základě předběžných schémat, ale byly založeny na náhodě. Jejich základem byl odpadový materiál. Schwitters hledal svůj materiál (např. kousky papíru, dřeva, hřebíky, knoflíky, pozůstatky deštníků,...) v ulicích nebo na smetištích. Jeho další práce s tímto materiálem byla založena na tvrzení, že odpadový materiál skládá dohromady prostřednictvím svých nevědomých pudů.¹² Příkladem Schwittersovy umělecké práce s odpadovým materiálem je dílo s názvem *Konstrukce pro urozené dámy* (viz obr. č. 5).

Ve své knize Dadaismus cituje Elger slova samotného Schwitterse: „*Ze šetrnosti jsem za tímto účelem bral jen to, co jsem našel, protože jsme byli chudý kraj. Člověku se chtělo křičet i s kousky odpadu, a to jsem také dělal, když jsem je nalepoval nebo stloukal dohromady. Nazval jsem je MERZ. Byla to moje modlitba sledující vítězný výsledek války, aby zase vyhrál mír.*“¹³

Ve Schwittersově používání městských odpadků se odráží satirický ráz jeho děl, kterými zároveň vyjadřuje svůj odmítavý postoj k hodnotám. V konečné fázi má jeho dílo kladný projev a efekt tím, že chaotické vlastnosti věcí, které Schwittersovo dílo seskupuje, tvoří harmonický celek.¹⁴ Schwitters kladl důraz na materiál svého díla,

¹¹Srov. CHÂTELET, A. GROSLIER, B. F. a kol. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění*. [Praha]: Ottovo nakladatelství, 2004. s. 513

¹² Srov. BERNARDOVÁ, E. *Moderní umění 1905-1945*. Praha a Litomyšl: nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, 2000. s. 87

¹³ ELGER, D. *Dadaismus*. [Praha]: Slovart, 2004. s. 62

¹⁴ Srov. LYNTON, N. *Umění světa: UMĚNÍ 19. A 20. STOLETÍ*. Praha: Artia, 1981. s. 122

nikoliv na formu. Stavby jeho děl z různých materiálů byly míněny jako architektonický památník, neměly ovšem vnitřní prostor. Absence prostoru je typická obecně pro celé dadaistické umění. Z prostoru byla, dle dadaistů, pociťována úzkost.¹⁵

Pro tvorbu Kurta Schwitterse, stejně jako pro tvorbu celého dadaistického hnutí, byla důležitá koláž, která umožňovala práci s materiálem různého druhu (dadaistická koláž: viz kapitola s názvem: *Plošné výtvarné aktivity*). Z plošné koláže se vyvinula asambláž, kterou dadaisté také využívají. Jedná se o postup, kdy se ve výtvarném trojrozměrném díle uplatňuje montážní princip.¹⁶ Schwitters své koláže, ve kterých používal odpadový materiál (lístky z tramvaje, obaly z čokolády,...), nazval roku 1919 *merz-kresby*, čímž je odlišil od svých asambláží, *merz-obrazů*. Na rozdíl od *merz-kreseb* používal Schwitters ve svých *merz-obrazech* trojrozměrných materiálů.¹⁷ Příkladem Schwittersovy koláže je *Obraz prostorového růstu – obraz se dvěma malými psy* z roku 1939 (viz obr. č. 6).

Schwitters ale nezůstal pouze u *merz-kreseb*, ale své koláže dále radikalizoval. I přesto, že se tato díla, které Schwitters nazývá *i-kresby*, zdají na první pohled kolážemi, není tomu tak. *I-kresby* (viz obr. č. 7) nejsou složeny z útržků papíru, které by byly složeny dohromady. Autor používal pro svoji tvorbu *i-kreseb* materiály tiskárny v Hannoveru, kde v odpadkových koších nacházel zmetkové archy. Motivy materiálů vystupují jeden na druhém. Důležitý byl umělcův výběr správného detailu. Schwitters napsal také několik *i-básní*, ve kterých použil nalezené zlomky textů.¹⁸

Své dílo Schwitters rozdělil do tří hlavních kategorií. Kromě již zmíněných *merz-kreseb* a *merz-obrazů* sem patří také *Merzbau*. Odpad užíval pro díla všech tří kategorií. Od roku 1924 tvořil Schwitters obrovský sloup s názvem „Merzsloup“. Dílo se neustále rozšiřovalo, až z něho vznikla „budova“ („Merzbau“) z odpadového materiálu uvnitř umělcova bytu (viz obr. č. 8). Dílo bylo zničeno nacisty, Schwitters vytvořil další dvě „budovy“ v emigraci.¹⁹

¹⁵ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997, s. 73

¹⁶ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 31

¹⁷ Srov. ELGER, D. *Dadaismus*. [Praha]: Slovart, 2004. s. 62

¹⁸ Srov. Tamtéž. s. 66

¹⁹ Srov. MALIVA, J. *Doteky s uměním a časem: Přehled dějin umění od baroka do poloviny 20. století, II. díl*. Brno: Vysoké učení technické (fakulta výtvarných umění), 1997. s. 107

V roce 1937 je Schwitters nucen odejít do exilu, v Anglii pak pokračuje v *merz-obrazech*, které jsou stále abstraktnější. Téměř zapomenut umírá roku 1948. I přesto ovlivnil Arte Povera, pop-art a Nové realisty, kteří také tvoří z odpadového materiálu.²⁰

1.1.2.2 Ready-made Marcela Duchampa

Navzdory tomu, že francouzský umělec Marcel Duchamp (1887-1968) netvořil z odpadového materiálu, má v této oblasti umění nezastupitelné postavení. Byl důležitým inspirativním zdrojem pro umělce, kteří z odpadového materiálu tvořili v dalších letech a navazovali na jeho *ready-made*.

Duchamp odsuzoval zneužívání umění, ponížení uměleckého díla na obchodní artikl. Jeho tvorba již předznamenává neodadaismus, tj. pop art. Pro užití odpadového materiálu ve výtvarném umění jsou významné zejména jeho *ready-made*.²¹ Duchamp vystavoval v galeriích průmyslové výrobky nebo předměty denní potřeby, na jejichž tvorbě se sám nepodílel. Tyto předměty jím byly podepsány, jako by je sám vyrobil. Skandál znamenala jeho *Fontána*, záchodová mušle, vystavená roku 1917 v New Yorku, která byla podepsána jménem „R. Mutt“ (viz obr. č. 9). Mezi jeho další díla patří například *Kolo z bicyklu* (viz obr. č. 10). Cílem jeho práce bylo vysvětlit společnosti, že definice a normy pro klasifikaci a posouzení uměleckého díla nejsou pro něj závazné.²²

1.2 Využití odpadového materiálu v umění po druhé světové válce – junk-art

Pro využití odpadového materiálu ve výtvarném umění je období po druhé světové válce velice významné. Odpadový materiál využívají ke své tvorbě umělci nejen ve světovém umění, ale také v českém prostředí. Ve světovém umění tvoří pomocí odpadového materiálu členové skupiny Nový realismus. Dalšími významnými umělci jsou Louisa Nevelsonová, Robert Rauschenberg, Eduardo Paolozzi, Anthony Caro, Alberto Burri, Antoni Tàpies a David Schmidt. Zmínění umělci nejsou samozřejmě jedinými, kteří tvoří z odpadového materiálu. Mezi další umělce, kteří experimentují

²⁰ Srov. BERNARDOVÁ, E. *Moderní umění 1905-1945*. Praha a Litomyšl: nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, 2000. s. 88

²¹ Srov. LYNTON, N. *Umění světa: UMĚNÍ 19. A 20. STOLETÍ*. Praha: Artia, 1981. s. 130-131

²² Srov. LITTLE, S. *...ismy – Jak chápat umění*. Praha: Slovart, 2005. s. 111

s odpadem, patří například Robert Müller či Zoltán Kemédy, který používal ke své tvorbě kovový odpad (dráty, hřebíky,...).²³

Odpadový materiál pro svoji tvorbu čerpalo ve světovém umění samozřejmě mnoho dalších autorů. V českém umění má nezastupitelné postavení v této oblasti umění Vladimír Boudník, Věra Janoušková, Karel Nepraš, Zbyněk Sekal, Jiří Kolář a František Skála.

Období padesátých let je zlomové pro oblast sochařství. Přináší do sochařství záplavu destrukce a také vývoj k nesochařské plastice, pro kterou je rovněž charakteristický materiál odpadových hmot. Tyto plastiky představovaly objekty pospojované z *objets trouvés*, tedy z věcí, které byly nalezeny na skládce.²⁴

Roku 1961 byl kritikem a kurátorem Lawrence Allowayem poprvé užit termín junk-art. Označil tak sochy a malby, které byly vyrobeny z bezcenných materiálů a městského odpadu. Junk-artem, který navazuje na dílo Kurta Schwitterse, tedy označil například kombinované objekty Roberta Rauschenberga a asambláže nových realistů. Zájem umělců 50. a 60. let o všední předměty vyústil v happeningy.²⁵

Slovo happening znamená v anglickém jazyce událost, náhodnou příhodu. Happeningy jsou typem tvorby, která má povahu akce a nesměřuje k vytvoření trvalého díla. Tvorba je ovšem zaznamenána ve formě záznamu, výpovědí, fotografie, videozáznamu,... Happeningy vznikly jako reakce na ztrátu kontaktu mezi uměním a životem. Kontakt tvorby a života měl být znovu navázán akcí jednotlivce, která byla založena na náhodě, hravosti, překvapení,...²⁶

1.2.1 Tvorba Louisy Nevelsonové

Louise Nevelsonová (1899-1988) při své tvorbě používala *objet trouvés*, staré nalezené dřevo se stopami po používání (kusy starých skříní, kola, nohy od židlí,...),

²³ Srov. CHÂTELET, A. GROSLIER, B. F. a kol. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění*. [Praha]: Ottovo nakladatelství, 2004. s. 528

²⁴ Srov. ROOKMAAKER, H. R. *Moderní umění a smrt kultury*. Praha: Návrat domů, 1996. s. 151

²⁵ Srov. DEMPSEY, A. *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*. [Praha]: Slovart, 2002. s. 291

²⁶ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997.

které nacházela v ulicích Manhattanu. Od roku 1957 barvila své dřevěné výtvořky roztokem do matné černé barvy. Smazávala tak dřívější existenci těchto předmětů a dodávala jim poezii. Nevelsonová je známá svými schránkami, tedy krabicemi zavěšenými na stěnu, které připomínaly regály na knihy. V nich byl další shromážděný nalezený dřevěný materiál. Nevelsonová se proslavila svým dílem *Královský příliv* (viz obr. č. 11).²⁷

1.2.2 *Nový realismus*

Koncem 50. let a v 60. letech vznikala označení pro skupiny mladých experimentálních umělců. Tito mladí umělci nikdy nevytvořili organizované hnutí a jejich díla vyvolávala ostré spory. Mezi skupiny, které v této době vznikaly a které mají význam pro využití odpadového materiálu ve výtvarném umění, patří zejména Nový realismus. Nový realismus čerpá inspiraci z dadaismu (objektů *ready-made* Marcela Duchampa), z kubistické strojové estetiky a surrealismu. Práce evropských nových realistů se záměrně odlišuje od hlavního proudu modernismu té doby. Mezi nové realisty patří zejména Arman a Jean Tinguely. Později se k novým realistům připojil také Francouz César Baldaccini.²⁸

Noví realisté chápali tvorbu jako předmětnou demonstraci skutečnosti, ke které používali odpadní předměty civilizačního života. Cílem tvůrčího postupu, který byl zúžen na vyhledávání odpadového materiálu, bylo ironizovat vztah k věcem a jejich hodnotám a upozornit tak na nepravé životní hodnoty.²⁹

1.2.2.1 *Hybné skulptury Jeana Tinguelyho*

Švýcarský malíř a sochař Jean Tinguely (1925-1991) tvořil z materiálu nalezeného na šrotištích neúčinné antistroje, které ničily samy sebe. Příkladem těchto hybných skulptur, které měly působit proti strojovosti a automatům, je dílo s názvem: *Trofej*

²⁷ GROSENICKOVÁ, U. *Ženy v umění 20. a 21. století*. Bratislava: Nakladatelství Slovart, 2004. s. 143

²⁸ Srov. DEMPSEY, A. *Umělecké styly, školy a hnutí: Encyklopedický průvodce moderním uměním*. [Praha]: Slovart, 2002. s. 201-210

²⁹ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 243

Chasse-le-Golem (viz. obr. č. 12).³⁰ Jeho stroje jsou tvořeny různými nesourodými součástkami, jejichž spojení je často absurdní. Mívají elektrický motor umožňující uvést je do pohybu. Při zapojení do elektrického proudu se stroj pomalu uvádí do činnosti. Pohyb Tinguelyho strojů se pojí také s kynetickým uměním, které je založeno na myšlence, že světlo a pohyb spolu mohou vytvořit umělecké dílo.³¹

Od roku 1958 opouští tvorbu motorů, které zajišťovaly pohyb jeho kompozice, a tvoří stroj jako svébytnou skulpturu. Během šedesátých let vyrůstají jeho díla do majestátních monumentů. V posledních letech své tvorby vrší Tinguely odpadový materiál v oltářovité stavby (viz obr. č. 13).³² Mezi významná díla Jeana Tinguelyho patří *Sculpture méta-mécanique automobile* (viz. obr. č. 14) a *Zelený Baluba* (viz obr. č. 15).

1.2.2.2 Tvorba Armana

Francouzského malíře a sochaře Armana (1928-2005) proslavila díla, která sám autor rozlišuje do tří kategorií: *akumulace*, *poubelles* a *coleres*. *Akumulace* byla díla, která se vyznačovala soubory objektů svrhávající umělecké hodnoty a cíle. *Poubelles* (popelnice) zobrazují obsah košů na odpadky a *coleres* (záchvaty vzteku) vyjevují zdemolované předměty. Pro tvorbu *akumulací* a *poubelles* Arman využívá odpadového materiálu. *Coreles* nejsou tvořeny odpadovým materiálem, pro jejich vznik jsou ničeny různé předměty.

Své *akumulace* tvoří od roku 1959, kdy shromažďuje do plexisklových nádrží stejné druhy konví, hodinových koleček apod. *Poubelles* tvoří od stejného roku.³³

Cílem Armanových *akumulací*, které jsou představovány různými nakupenými věcmi, je přimět diváka k tomu, aby se zamyslel nad tím, jakou roli hrají předměty

³⁰ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 243

³¹ Srov. Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIÉ VÝTVARNÉHO UMĚNÍ*. Praha: SVOJKA a VAŠUT, 1996. s. 459

³² Srov. RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M. a kol. *UMĚNÍ 20. století*. [Praha]: Nakladatelství Slovart, 2004. s. 508

³³ Tamtéž. s. 519

v soudobé společnosti v době masové spotřeby.³⁴ Příkladem této tvorby jsou *Navršené konve* z roku 1961 (viz obr. č. 16).

Akumulace odpadového materiálu Armana jsou tvůrčí konfrontací s hromadností a uniformností strojové výroby.³⁵

1.2.2.3 *Slisované karosérie aut Césara Baldacciniho*

Francouzský sochař César Baldaccini (1921-1998) byl průkopníkem v oblasti tvorby trojrozměrných objektů. Svým dílem navazuje na Duchampovy *ready-mades*. Jako první na světě použil pro svoji uměleckou tvorbu svébytných skulptur slisované karosérie aut.³⁶

Jeho tvorba se pojí s termínem *presáž*. Slovo *presáž*, které v překladu znamená lisování, vzniklo z francouzského slova *pressage* v padesátých letech 20. stol. Pojmem *presáž* označuje strojové lisování kovových odpadních předmětů, kovových obalů zboží, neupotřebitelných či nepotřebných strojů. Důvodem lisování kovových odpadních předmětů do krychlí byla úspornost při převozu a ukládání tohoto materiálu. Výtvarné umění vidělo v těchto trojrozměrných předmětech objekt, který odráží zanikající a marné životní hodnoty společnosti. Césarova tvorba byla reakcí na konzumní způsob života západoevropské a severoamerické společnosti. Cílem jeho tvorby bylo upozornění na pomíjivost a zánik předmětů a všeho, co je s nimi spojeno. Chtěl svými díly u společnosti vyvolat potřebu obrácení pozornosti k duchovním životním hodnotám.³⁷ Césarovy slisované vraky automobilů byly autorem zároveň recyklovány, dával jim nový život tím, že je povýšil na umělecký objekt.³⁸ Mezi díla Césara Baldacciniho patří *Ricard* vytvořený roku 1962 (viz obr. č. 17).

³⁴ Srov. DEMPSEY, A. *Umělecké styly, školy a hnutí: Encyklopedický průvodce moderním uměním*. [Praha]: Sloart, 2002. s. 212

³⁵ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 243

³⁶ Srov. LYNTON, N. *UMĚNÍ 19. A 20. STOLETÍ*. Praha: Artia, 1981. s. 173

³⁷ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 289-290

³⁸ Srov. DEMPSEY, A. *Umělecké styly, školy a hnutí: Encyklopedický průvodce moderním uměním*. [Praha]: Sloart, 2002. s. 212

Mezi další autory, kteří také tvořili, podobně jako César, v rámci nového realismu z lisovaných karosérií aut je J. Chamberlain. Na rozdíl od Césara jsou jeho díla komponována a vzbuzují dojem řízené katastrofy.³⁹ Pro ukázkou Chamberlainovy tvorby může sloužit dílo s názvem *Colonel Splendit* (viz obr. č. 18). V knize *UMĚNÍ 20. století* citují autoři samotného Chamberlaina: „*Všechny mé skulptury mají takové držení těla, jaké jim dávám. Když se socha předklání, tak je to mé držení těla. Když tančí na jedné noze nebo když dokonce tančí vsedě, tak je to má lehkonohá pozice. To, co dělám já, nevypadá jako těžké autodíly...*“⁴⁰

1.2.3 Kombinované objekty Roberta Rauschenberga

Při své tvorbě s nalezeným materiálem *objets trouvés* se nechal americký umělec Robert Rauschenberg (1925-2008) inspirovat Schwittersovými *merz-obrazy*, Duchampovými *ready-made* a surrealismem. Rauschenberg reaguje, stejně jako César, na konzumní americkou společnost a tvoří tak z různých materiálů pomocí malby a montováním tzv. *Combine paintings*, které vzbuzují mnoho asociací. Jednoznačný výklad svých děl však Rauschenberg odmítá.⁴¹ Nechce diváky svým dílem vychovávat a poučovat, ale chce v nich vyvolat potřebu aktivní reakce, chce je přivést k vlastnímu postoji. Jeho dílo je založeno na spojení malířských technik a techniky asambláže, tedy techniky sochařské.⁴² Rauschenbergovu tvorbu reprezentuje dílo *Černý trh* z roku 1961 (viz obr. č. 19).

1.2.4 Alberto Burri a Antoni Tàpies

Padesátá léta jsou také obdobím, kdy získává význam tvorba umělců, kterými byli: Alberto Burri (1915-1995) a Antoni Tàpies (*1923). Tito umělci tvořili obrazy ze staré dřevěné pytloviny. Na tuto pytlovinu nalepovali kusy kovu nebo dřeva. Díla těchto

³⁹ Srov. RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M. a kol. *UMĚNÍ 20. století*. [Praha]: Nakladatelství Slovart, 2004. s. 497

⁴⁰ Tamtéž. s. 498

⁴¹ Srov. LYNTON, N. *UMĚNÍ 19. A 20. STOLETÍ*. Praha: Artia, 1981. s. 510

⁴² Srov. Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ*. Praha: SVOJKA a VAŠUT, 1996. s. 378

autorů jsou novým druhem neodadaistické koláže. Jejich tvorba je založena na tom, že obraz ovlivňuje naše prožívání a vnímání skutečnosti. Toto umění vyžaduje od diváka aktivní přístup. Divák má „vstoupit do obrazu“, který aktivizuje jeho mysl, a získat tak z něj na základě svobodného činu svůj vlastní význam.⁴³

Pro díla italského umělce Alberta Burriho byly časté netradiční materiály, které byly zničené časem (například korozí), ohněm nebo vyhozené jako odpad. Burriho tvorba je charakteristická rozmanitostí materiálů, které používal. Vytvořil například obrazy z železných plátů, spáleného dřeva nebo umělohmotných desek propálených lampou.⁴⁴ Mezi díla Alberta Burriho patří *Pytel* z roku 1954 (viz obr. č. 20).

Na rozdíl od Burriho jsou pro Tàpiese, španělského sochaře a grafika, charakteristické zejména materiály, kterými jsou útržky textilií či sáčků.

Společným rysem tvorby Tàpiese a Burriho je snaha evokovat uměleckou tvorbou pocit zmaru a pomíjivosti. Svými díly oslavovali všední skutečnost v její pomíjivosti a prostotě.⁴⁵

1.2.5 Využití odpadového materiálu v anglickém sochařství – Eduardo Paolozzi George Fullard a Anthony Caro

Eduardo Paolozzi (1925-2005), anglický sochař a grafik, vytvářel plastiky, které v sobě skrývají mnoho rozporů. Na jedné straně se tyto plastiky podobají starověkým bohům, ale na druhou stranu v nich člověk stále vnímá odhozené a nepotřebné předměty. Jsou to plastiky absurdní, ale na druhou stranu v člověku vzbuzují jistou posvátnost.⁴⁶ Paolozziho plastiky, bronzové sochy z nalezených a odhozených materiálů (například části hodinek, rádií, starých přístrojů,...), byly tvořeny natlačením do vosku a zalitím do bronzu jako celek. Paolozzi netvořil pouze plastiky, ale také koláže. Svými díly významně přispěl na výstavě *Art of Assemblage*, která se konala v roce 1961 v New Yorku. Jeho tvorba byla založena na názoru, že žádné materiály ani technologie

⁴³ Srov. ROOKMAAKER, H. R. *Moderní umění a smrt kultury*. Praha: Návrat domů, 1996. s. 151-152

⁴⁴ Srov. Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ*. Praha: SVOJKA a VAŠUT, 1996. s. 75

⁴⁵ Srov. MALIVA, J. *Doteky s uměním a časem: Přehled dějin umění od baroka do poloviny 20. století, II. díl*. Brno: Vysoké učení technické (fakulta výtvarných umění), 1997. s. 139

⁴⁶ Srov. ROOKMAAKER, H. R. *Moderní umění a smrt kultury*. Praha: Návrat domů, 1996. s. 151

nemohou být pro uměleckou tvorbu považovány za nežádoucí. Tato myšlenka byla jedním ze základních principů Nezávislé skupiny, ke které se hlásil i Paolozzi. Kromě Paolozziho patřil mezi další významné členy skupiny také již zmiňovaný autor označení junk-art, Lawrence Alloway.

Dalším anglickým umělcem, který pracoval stejně jako Eduardo Paolozzi od konce 50. let s odpadovým médiem, byl George Fullard (1923-1973). Materiálem pro jeho uměleckou tvorbu se staly vyhozené hračky, kousky nábytku atd. Odpadový materiál často zalíval do bronzu, cementu (viz obr. č. 21) nebo hlíny, kterou nechal vypálit. Technika sjednocování nalezených věcí pomocí bronzu pojí jeho tvorbu s tvorbou Eduarda Paolozziho a Pabla Picassa, který byl pro Fullarda zdrojem inspirace.⁴⁷

Pro tvorbu Anthonyho Cara (*1924), dalšího významného anglického sochaře, jsou typické kovové sochy, které vytvářel použitím prefabrikátů. Kovové sochy, které tvoří od roku 1960, mají vyjadřovat náladu názvu díla. S cílem přivést diváka do objektu zbavoval dílo podstavce či základny. Divák mohl přijít do bezprostřední blízkosti sochy, či dokonce do sochy vstoupit (viz obr. č. 22).⁴⁸

1.2.6 Vyústění junk-artu v happeningy

Vynálezcem happeningu je americký umělec Allan Kaprow (1927-2006). Příkladem happeningu, který využívá odpadového materiálu, je jeho happening s názvem *Yard* z roku 1961 (viz obr. č. 23), kdy Kaprow na dvůr shromáždil velké množství starých pneumatik. Účastníci happeningu mohli pneumatiky vnímat pouze vizuálně, ale také se na nich mohli volně pohybovat.

V českém prostředí konal happeningy s využitím odpadového materiálu pražský umělec Milan Knížák. Jeho význam dosáhl světového měřítka.⁴⁹

⁴⁷ Srov. WHITELEY, G. *JUNK: ART AND THE POLITICS OF TRASH*. London: I. B. Tauris, 2011. s. 88-90

⁴⁸ Srov. Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIÉ VÝTVARNÉHO UMĚNÍ*. Praha: SVOJKA a VAŠUT, 1996. s. 82

⁴⁹ Srov. Tamtéž. s. 583

1.2.7 *Využití odpadového materiálu v rámci českého výtvarného umění*

Zmínky o využití odpadového materiálu v tvorbě českých umělců můžeme nalézt již v 50. letech 20. století. K rozvoji využití tohoto materiálu dochází zejména od počátku 60. let, kdy umělci reagují na aktuální svět a pozici člověka v něm. Mezi české umělce tvořící z odpadového materiálu patří zejména Vladimír Boudník, Věra Janoušková, Karel Nepraš, Zbyněk Sekal, Jiří Kolář a Aleš Veselý.

Pro české poválečné umění byl zlomovým rokem díky politickému převratu rok 1948. Před tímto rokem se na území dnešní České republiky velice slibně rozvíjely podmínky pro nové koncepce abstraktního vyjádření. Situace, která rokem 1948 nastala, se nutně promítla také do výtvarného umění. Zatímco pro západní země jsou poválečná léta charakteristická rozvojem abstraktních tendencí, pro poválečné Československo – a také pro celý „východní blok“ – znamenalo toto období pro umění, které nevyhovovalo tehdejšímu režimu, dobu útlaku a represí.

České avantgardní projevy nejsou v této době zveřejňovány a stahují se do exilu soukromí. V tomto klimatu se s jistým opožděním vůči západním zemím vytváří místní neformální umění. Pro toto umění je charakteristická obrana proti dopadu stalinismu a tlakům cenzury.

V druhé polovině 50. let dochází k jistému uvolnění. V tomto období mohou umělci opět zakládat tvůrčí skupiny a dochází ke změně výtvarných koncepcí. Mění se situace je dána nejen nástupem nové generace.⁵⁰ Situaci tehdejší doby popisuje v knize *Dějiny českého výtvarného umění (VI/1)* Mahulena Nešlehová: „Zlom určoval jiný pohled na svět, zbavený předstírání, falešných předsudků a idealizace, i jeho nová interpretace. Jako zásadní se ukazovala nutnost znovuzhodnocení individuality jedince, jež sejevila zvláště naléhavě ve společnosti s totalitním režimem. S touto potřebou bezprostředně souvisela i otázka identity.“⁵¹ Se záměrem umělců poznat sebe samého souviselo také používání nových, netradičních postupů, materiálů a prostředků. Důraz byl kladen zejména na svobodu a bezprostřednost vyjádření.⁵²

⁵⁰ Srov. ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*. Praha: Academia, 2007. s. 123-124

⁵¹ Tamtéž. s. 125

⁵² Srov. Tamtéž. s. 127

1.2.7.1 Grafika Vladimíra Boudníka

Nové a netradiční postupy a materiály využívá jeden z hlavních představitelů českého umění – grafik a malíř Vladimír Boudník (1924-1968).

Pro Boudníkovu tvorbu 50. let je charakteristická metoda asociací, která podněcovala fantazii. Od poloviny padesátých let umělec obohacuje svoji tvorbu o objev *aktivní grafiky*. Základem jeho grafického umění se stává odpadový materiál z továrny, kde Boudník pracoval. Boudníková abstrakce byla specifická v tom, že odrážela práci i atmosféru pracovního prostředí.⁵³ Objev *aktivní grafiky* (viz obr. č. 24) je inspirován náhodou. Ke své tvorbě Boudník používal zbytky odpadních plechů, jejichž povrch byl poničen různými vrypy, prohlubněmi po úderech apod. Boudníkovi se takový povrch zalíbil a začal ho narušovat záměrně. Používal nepravidelné formáty svých děl, některé plechy propaloval autogenem, sekal do nich, vtlačoval do nich materiál, který mu zbyl jako odpad po obrábění.⁵⁴

Na přelomu 50. a 60. let vnesl Boudník svým dalším objevem, objevem *strukturální grafiky*, do českého umění nové netradiční materiály. Pracoval například s nitěmi, tkaninami a pilinkami. Tento materiál volně asamblážoval na desce plechu. Předznamenal tak chápání obrazu jako objektu. Strukturální grafika se stala inspiračním zdrojem pro experimentování dalších umělců. Díky Vladimíru Boudníkovi dochází na počátku šedesátých let k výraznému osamostatnění české grafiky.⁵⁵

1.2.7.2 Tvorba Věry Janouškové

Další českou umělkyní, která tvoří z odpadového materiálu, je významná česká sochařka Věra Janoušková (1922-2010). Její tvorba vyniká svoji hravostí a groteskním humorem. Již počátkem šedesátých let se obrací k figurální asambláži, ke které kreativně využívá odpadový materiál. Pro svoji tvorbu si vybírá zejména otlučené smaltové předměty, které nalézá přímo na venkovských skládkách. Tento materiál dále upravuje svařováním nebo za pomoci sádry či osinkocementu (viz obr. č. 25). Vytváří

⁵³ Srov. ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*. Praha: Academia, 2007. s. 127-128

⁵⁴ Srov. MERHOUT, V. *GRAFIK VLADIMÍR BOUDNÍK*. Praha: Torst, 2009. s. 140

⁵⁵ Srov. ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*. Praha: Academia, 2007, s. 133

tak groteskně destruované figury, které jsou v mírně podživotní velikosti (viz obr. č. 26).

Tvorba Věry Janouškové není založena pouze na groteskní hře s novou významovostí odpadového materiálu. Typická je pro ni také základní barevnost – temná modř a červeň s černými švy.⁵⁶ Janoušková pracovala s odpadovým materiálem pro jeho význam, který se vztahoval k lidskému životu a člověku samotnému. Mezi materiál, s kterým Janoušková pracovala, patří nejen smaltované nádoby, ale také kusy plechu, dráty, pánve, zkorodované či zdeformované nářadí, dvířka od kamen, instalatérské trubky, šrouby a knoflíky. Tento materiál dále skládá a svařuje. Metoda asambláže ji umožňovala spojení (modelací sádry, osinkocementem či svařováním) nalezených odpadových materiálů do plastického tvaru. Autorčin humor je založen na proměně věci v člověka a člověka ve věc, která zesměšňuje konzumní společnost, její vznešenost a sebeúctu.⁵⁷

Tvorba 70. a 80. let byla ovlivněna postihy avantgardního umění. V této době se díla Věry Janouškové proměňují. Zatímco tvorba 60. let zobrazovala radost, ve tvorbě 70. a 80. let je zobrazena především bolest, kterou autorka prožívala. Její tvorba se v této době stává expresivnější a sdělnější. Plastiky ztrácejí svoji volnou improvizaci, jsou zhotovovány podle promyšleného plánu a odráží zmar, stesk nad uplynulým časem a uvažování nad smyslem žití. Postupně se její tvorba vyvíjí dále a zbavuje se tak motivů bolesti a zmaru.

Inspiraci nacházela Janoušková v řeckém umění, v umění počátku 20. století ve Francii a v umění jednotlivců (zejména ve tvorbě Kurta Schwitterse). Největší inspirací jí byly ale vlastní vzpomínky na dětství.⁵⁸

1.2.7.3 Zbyněk Sekal

Zbyněk Sekal (1923-1998), generační vrstevník Věry Janouškové, se také zabýval figurálními plastikami. Ke své tvorbě nepoužíval smalty, ale různé nalezené materiály.

⁵⁶ Srov. ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*. Praha: Academia, 2007, s. 151

⁵⁷ Srov. ŠETLÍK, J. *Cesty po ateliérech 1976-1986*. Praha: Torst, 1996, s. 77-80

⁵⁸ Srov. Tamtéž. s. 83-86

Jeho díla jsou většinou monomateriální asambláže, ve kterých se často objevuje téma filosofické meditace, existenciální tísně a utrpení.⁵⁹

Sekalova díla jsou tvořena z kovového a dřevěného odpadu, šroubů, hřebíků, zmačkaných drátů apod. S tímto materiálem pracoval pro jeho opuštěnost a opovrženost. Nalezené neužitečné předměty, které ztratily svůj původní smysl, sestavuje v nové celky.⁶⁰ Nové celky z nalezených předmětů označuje jako *skládání obrazy* (viz obr. č. 27). Ve *skládaných obrazech* lze často nalézt křesťanské motivy (kříž, hřeby apod.).

Sekalova tvorba 60. let představuje kromě *skládaných obrazů* také koláže, ve kterých využívá nalezených prvků. Ke svým kolážím používal nejen papírový materiál, ale také materiál velice netradiční, například kůži či dokonce slupky od banánů.⁶¹

1.2.7.4 Tvorba Karla Nepraše

Karel Nepraš (1923-2002) byl jednou z nejvýznamnějších uměleckých osobností generace 60. let. Médiem pro jeho sochařskou práci byl nalezený materiál, zejména litinový instalatérský materiál.

Pro tvorbu Karla Nepraše je charakteristická představa „obnažené existence“ člověka, sestaveného ze struktury šlach a kostí. Typickým prvkem jeho děl je také rudá barevnost. Nejznámější Neprašovo dílo z let šedesátých nese název *Velký dialog* (viz obr. č. 28).

V průběhu dalších let se Neprašova tvorba dále radikalizovala. V této době začal tvořit mobilní objekty, které představovaly člověka jako manipulovaný mechanismus. Příkladem tvorby tohoto období je plastika z roku 1970 nesoucí název *Račte točit a Figurální plastika (na šlapání)* z roku 1972 (viz obr. č. 29).⁶² Člověk byl pro Nepraše vládcem a zároveň obětí civilizace.

⁵⁹ Srov. ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*, Praha: Academia, 2007, s. 151

⁶⁰ Srov. CHALUPECKÝ, J. *NOVÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH*. Praha: H&H, 1994, s. 37

⁶¹ Srov. HOFMANN, J., JUDLOVÁ, M., SEKAL, Z. *Zbyněk Sekal: Práce za posledních pětadesát let*. Praha: Galerie hlavního města Prahy, 1997. s. 11-12

⁶² Srov. ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*, Praha: Academia, 2007, s. 152

V 70. letech se Nepraš řadí mezi umělce, kteří nevyhovovali ideologii tehdejšího režimu. V těchto letech se věnuje více kresbě než tvorbě sochařské.⁶³ V 80. letech tvoří své dílo *Hlava – fontána č. 4*. (viz obr. 30). Roku 1981 předvedl Karel Nepraš na nepříliš oficiální výstavě v Netvořicích na usedlosti Bedřicha Dlouhého svá další díla z vodovodních trubek a spojovacích součástí. Nepraš se v těchto dílech odklání od modelace a anatomie hlav a figur. Jeho tvorba se proměňuje, s dřívější tvorbou ji pojí především absurdita, která je podtržena prefabrikovanou konstrukcí. Z vlivu dadaismu a surrealismu tak vzniklo cosi neočekávaného. Vznikla figura, která byla zbavena všeho děsu a tragičnosti a která byla vystavena naopak šklebu instalatérské smontovatelnosti. Podobné počínání pojmenovává Josef Kroutvor o dva roky později jako „českou grotesku“, která dle jeho slov vyjadřuje rozporné pocity člověka v moderním světě.

Neprašovy busty a plastiky, které byly tvořeny od 80. let do počátku tohoto století, jsou založeny na zobrazení a znevažování vznešeného. Vznešené evokuje zejména Egypt: *Kráčející, Stojící a Sedící* (viz obr. č. 31). Zobrazují ustrnulé pózy vznešených faraonů.⁶⁴ Vznešenost vyjadřují také Neprašovy *Busty* (viz obr. č. 32), o kterých píše ve svém díle *Cvičení z estetiky* Josef Hlaváček: „*Busty jsou složeny z porcelánového pisoáru postaveného duchampovsky na hlavu, v protažení jsou doplněny novodurovou trubkou a zakončeny do bronzu odlitým mřížovým lapače odpadků. Kráčející etc. jsou sešroubováni z prefabrikovaných ocelových trubek a jejich spojovacích součástí rovněž odlitých do bronzu. Vznešené paroduje nejen použitý prefabrikovaný materiál a na sériové provádění zaměřená montáž, ale i vyzývavé vřazování bronzových odlitků jinak banálních partií.*“⁶⁵

1.2.7.5 Koláže Jiřího Koláře

V období po druhé světové válce se věnují někteří umělci koláži, ve které také využívají možností odpadového média. Mezi nejvýznamnější autory těchto koláží patří Jiří Kolář (1914-2002). Jeho tvorba vyniká experimentací, spontánností a přirozeností. Kolář tvořil v oblasti poezie, obrazu, koláže, asambláže a v oblasti umění objektu. Jeho

⁶³ Srov. ŠETLÍK, J. *Cesty po ateliérech 1976-1986*. Praha: Torst, 1996. s. 146

⁶⁴ Srov. HLAVÁČEK, J. *Cvičení z estetiky*. [Praha]: Gallery, 2007. s. 81-83

⁶⁵ Tamtéž. s. 81-83

tvorba byla pod vlivem poezie a fantazie založena na vynalézání nové řeči.⁶⁶ Základem jeho koláží, které znamenaly pro české umění inovativní postup, byla metoda konfrontáže.⁶⁷ Při konfrontáži Kolář spojuje motivy, které mají protichůdné či příbuzné vlastnosti.⁶⁸

Pozoruhodné jsou Kolářovy kompozice z let 1962-1963 tvořené zauzlovanými provazy, které byly často doplněny dalšími předměty (útržky tkanin, žiletky, klíče,...). Předměty jsou řazeny lineárním způsobem a evokují tak zašifrovaný text. Kolář své kompozice nazývá *básněmi* a vzniká tak například *uzlová báseň*. (viz obr. č. 33) Ačkoliv nejsou tyto kompozice (na rozdíl od Kolářových koláží) tvořeny odpadovým materiálem, mohou se stát inspiračním zdrojem pro tvorbu dětí s tímto materiálem na 1. stupni základních škol.

Po roce 1963 se opět vrací k technice koláže, kterou tvoří již od roku 1958. Pro své osobité koláže tvořil různá označení: např. chiasmáž (viz obr. č. 34), proláž (viz obr. č. 35), muchláž (viz obr. č. 36),...⁶⁹

Koláže z odpadového materiálu tvoří v 70. letech také Čestmír Kafka. Na podkladový papír skládal ploché předměty. Linky spojují jsou tvořeny knoflíky, nitkami, apod.⁷⁰

1.2.7.6 Tvorba Aleše Veselého

Odpadový materiál nalezneme také v reliéfech a objektech Aleše Veselého (*1935), který si pro svoji tvorbu oblíbil neumělecké předměty, zejména kovový odpad.⁷¹ Znamé jsou jeho plastiky využívající odpadového materiálu, příkladem takového díla je *Enigma III* z roku 1965 (viz obr. č. 37).

⁶⁶ Srov. ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*. Praha: Academia, 2007, s. 194

⁶⁷ Srov. KLIMEŠOVÁ, M. *Roky ve dnech: ČESKÉ UMĚNÍ 1945-1957*. Řevnice: nakladatelství Argot vitae ve spolupráci s Galerií hlavního města Prahy, 2010. s. 306

⁶⁸ Srov. MACHALICKÝ, J. *ARTLIST* [online]. c2006-2010 [cit. 2011-04-01]. Jiří Kolář. Dostupné z WWW: <<http://artlist.cz/?id=3993>>.

⁶⁹ Srov. CHALUPECKÝ, J. *Na hranicích umění: Několik příběhů*. Praha: Arkýř/Prostor, 1990, s. 59

⁷⁰ Srov. ŠETLÍK, J. *Cesty po ateliérech*. Praha: Torst, 1996. s. 192

⁷¹ GAFFOVÁ, J., OLIVEROVÁ, C. *Svět umění XX století: od postmodernismu po digital art*. Praha: Albatros nakladatelství, 2003, 186 s.

Pro tvorbu svých objektů užíval metody asambláže. Svařováním a stmelováním spojoval různé nálezy, záměrně spojoval navzájem konfliktní materiál. Svoji tvorbou se Veselý snaží působit na psychiku člověka, vyjádřit prožitek nebezpečí a nejistoty. V šedesátých letech také tvoří své objekty z nalezených materiálů (viz. obr. č. 38).⁷² O tvorbě Aleše Veselého po roce 1960 píše ve své knize Mahulena Nešlehová: „(...) jeho obrazy-objekty se mění v bohatě členěné, téměř barokní reliéfní útvary, nesoucí stopy ztěžklých tajemství (...) umělcova plastická výpověď, formovaná asamblážováním a martyrizací nejrůznějších reálných, časem destruovaných předmětů: železných tyčí, plechů, textilií, dřev, drátů, pružin, laků a dalších materiálů, expandovala do okolního prostoru a vytvořila zcela samostatné objekty.“⁷³

1.2.7.7 Hapenningy v českém prostředí

V českém prostředí se svými hapenningy proslavil Milan Knížák, který realizoval od roku 1963 pomíjivé asambláže (viz obr. č. 39). Pro vznik svých asambláží použil nalezené předměty. Oblíbeným materiálem mu byl zejména nalezený destruovaný plech. Základem jeho tvorby byla práce s předměty, které v minulosti plnily užitkovou funkci a které se pomocí pomíjivých asambláží staly materiálem uměleckého díla. Pomíjivými akumulacemi je vyloučena jejich původní funkce. Získávají novou funkci, funkci uměleckou. Všední a užitkové je ozvláštněno.

Knížák tvoří pomíjivé asambláže a akumulace i v pozdějších letech. Jeho hapenningy byly pro českou společnost něčím zcela novým, většina společnosti je nepřijala. Dočasné asambláže se staly podnětem k tomu, že Knížák vytvořil skupinu s názvem: Aktuální umění, s kterou realizoval své akce v ulicích Prahy. Tyto akce byly založeny na ozvláštnění situace z běžného života.⁷⁴

⁷² Srov. ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*. Praha: Academia, 2007, s. 645-646

⁷³ NEŠLEHOVÁ, M. *Poselství jiného výrazu: Pojetí „informelu“ v českém umění 50. a první poloviny 60. let*. Praha: BASE/ArTetFACT, 1997. s. 151

⁷⁴ Srov. NEŠLEHOVÁ, M. *Poselství jiného výrazu: Pojetí „informelu“ v českém umění 50. a první poloviny 60. let*. Praha: BASE/ArTetFACT, 1997. 242-243

1.2.7.8 Fotografie s tematikou odpadového materiálu

Fotografem, který byl zaujat skládkami odpadu a smetišti, byl Čestmír Krátký. Pro jeho snímky s odpadovým materiálem, které tvořil od roku 1963, je charakteristické, že mohou být považovány za reprodukce informelních obrazů nebo částí asambláží (viz obr. č. 40).

Skládky, smetiště a zdevastované zdi fotografoval také Alois Nožička a Emila Medková.⁷⁵

1.3 Využití odpadového materiálu v současném umění

Významným společným znakem, který má většina děl současných výtvarných umělců využívajících odpadového média, je reakce na konzumní způsob života společnosti a na ekologické problémy současného světa. Propojení ekologických snah a umění se ukazuje jako zcela jedinečné a účinné. Vede společnost k dialogu o této problematice. Zájem o problematiku životního prostředí není ale pouze otázkou současnosti, významným obdobím byla také již zmiňovaná léta šedesátá, kdy vznikají směry jako junk-art, land-art, eko-art apod.⁷⁶

V současné době se můžeme setkat s mnoha umělci, kteří využívají ke své tvorbě odpadový materiál. Do následujících podkapitol byli zařazeni autoři děl s ohledem k jejich kreativnímu a inovativnímu pojetí tvorby, která se vymyká dosavadním postupům a technikám a která může rozšířit povědomí žáků o možnostech využití odpadového média ve výtvarné výchově. Následující kapitoly jsou věnovány tvorbě současných světových umělců, jakými jsou: Naoaki Yamamoto, Frank Stella, Tim Noble, Sue Webster, Gabriel Dishaw, Michael Reynolds a Hans-Jürgen Schult. Zvláštní kapitola pojednává o současných českých tvůrcích, kteří ve svých dílech využívají odpadového materiálu.

K současným světovým umělcům, kteří se svoji tvorbou řadí k junk-artu a nejsou jim věnovány v této práci samostatné podkapitoly, patří Jean Shin, Tomoko Takahashi a El Anatsui.

⁷⁵ Srov. ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*. Praha: Academia, 2007, s. 271

⁷⁶ VRŠKOVÁ, O. MEZI UMĚNÍM A BIOLOGIÍ. *Výtvarná výchova*. 2006, 46, 2, s. 18.

Jean Shin (*1971) je americký umělec tvořící akumulace z odpadků. Tomoko Takahashi (*1966) je japonský výtvarník, který se řadí k junk-artu využitím odpadového média ve svých instalacích. El Anatsui (*1944), umělec narozený v Ghaně a žijící v Nigérii, využívá pro svoji tvůrčí činnost odpadový materiál různého druhu. Jeho závěs drátů a víček láhví byl instalován roku 2007 na bienále v Benátkách.

Pro oblast junk-artu jsou významnými osobnostmi Michael Cataldi a Nils Norman, kteří roku 2009 založili v New Yorku Univerzitu odpadků. Jako dočasný prostor pro různé přednášky a semináře sloužila instalace z odpadového materiálu, kterou vyrobili samotní zakladatelé univerzity.⁷⁷

1.3.1 Naoaki Yamamoto

Mezi významné současné umělce, kteří tvoří z odpadového materiálu, patří japonský výtvarník Naoaki Yamamoto (*1950). Známa je především jeho tvorba z let 1992-1993, kdy chodil zničenými částmi Prahy, svého studijního města. V pražských čtvrtích sbíral odhozené dřevěné či plechové dveře. Yamamoto byl českými uniformními panelákovými dveřmi, které byly v protikladu s lehkými japonskými posuvnými dveřmi, traumatizován. Svoji krásou na něj ale zapůsobily zdobné letité dveře v ulicích Prahy, na které tajně přímo v ulicích maloval a které začal sbírat.

Na nalezených dveřích ve svém ateliéru nejdříve opálil barvu, aby mohl na dřevo nanášet přírodní pigment, který byl základem pro jeho kresby či malby. Mezi přírodní materiály, které Yamamoto používal, patří například minerální pigmenty z rozemletých kamenů a rud, rozdrcené mušle, práškové či plátkové zlato, zbytky jídla, ale také zem zelená česká – jeden z původních pigmentů, který objevil sám umělec.

Jeho dílo bylo roku 1993 vystaveno v Karlových Varech a v Náprstkově museu v Praze.

Yomamotovy dveře se staly metaforou pro nedostatek porozumění a komunikace, který sám v Praze prožíval, neboť jeho angličtina byla pro japonský přízvuk pro většinu Čechů nesrozumitelná.⁷⁸

⁷⁷ Srov. WHITELEY, G. *JUNK: ART AND THE POLITICS OF TRASH*. London: I. B. Tauris, 2011. s. 151

⁷⁸ Srov. OZUNA, T. Umění a odpad: recyklovaná estetika v poválečné střední Evropě (1917-2005). *Umělec*. 2005. 9. 3. s. 87.

1.3.2 Frank Stella

V roce 2008 proběhla v Galerii Miró v Praze výstava amerického umělce Franka Stelly (*1936), který se svoji tvorbou také řadí k umění z odpadového materiálu, k junk-artu. Frank Stella pro svoji tvorbu používá civilizační odpad (například karosérie aut, kovový materiál), který izolací získávají estetickou funkci (viz obr. č. 41).⁷⁹

1.3.3 Tim Noble a Sue Webster

Originálním způsobem pojala tvorbu z odpadového materiálu dvojice britských umělců: Tim Noble (*1966) a Sue Webster (*1967). Tvořili promyšlené instalace z vrstvených odpadků a vycpaných těl zvířat. Tyto instalace vrhaly po osvětlení nečekané stíny.⁸⁰ Umělci si tak prostřednictvím svých instalací pohrávají s percepcí vnímatelů díla. Mezi nejznámější instalace těchto umělců patří *Dirty White Trash* z roku 1998 (viz obr. č. 42) a *Real Life is Rubbish* z roku 2002 (viz obr. č. 43). Instalace *Dirty White Trash* zobrazuje samotné autory při odpočinku.⁸¹

1.3.4 Gabriel Dishaw

Mezi americké zástupce junk artu patří mimo jiné Gabriel Dishaw (*1980), který ke své tvorbě užívá zejména kovový odpad: nalezené části z psacích strojů, počítačů apod. Svá díla vytváří z předmětů, které společnost vyhodila jako bezcenné. Jeho tvůrčí činnost je založena na vizi, že tyto vyhozené předměty se prostřednictvím tvorby transformují v originální, užitečné předměty. Mezi Dishawova díla z odpadového materiálu patří kolekce obuvi známé světové značky (viz obr. č. 44) a objekty

⁷⁹Srov. *Artmagazin.eu* [online]. 5. 12. 2008 [cit. 2011-03-26]. Frank Stella. Dostupné z WWW: <<http://www.artmagazin.eu/galerie-vytvarniku/frank-stella.htm>>.

⁸⁰ Srov. WHITELEY, G. *JUNK: ART AND THE POLITICS OF TRASH*. London: I. B. Tauris, 2011. s. 102

⁸¹ Srov. FABRICIUS, K. *Environmental graffiti: The magazine created by you* [online]. 10. 6. 2009 [cit. 2011-03-22]. Incredible Shadow Art Created From Junk. Dostupné z WWW: <<http://www.environmentalgraffiti.com/featured/incredible-shadow-art-created-from-junk/12265>>.

znázorňující lidské postavy (viz obr. č. 45), zvířecí postavy (viz obr. č. 46), květiny (viz obr. č. 47) či roboty.⁸²

1.3.5 *Využití odpadového materiálu ve světové architektuře*

Mezi významné autory řadící se svojí architektonickou tvorbou k junk-artu patří Michael Reynolds a Hans-Jürgen Schult.

1.3.5.1 *Michael Reynolds*

Michael Reynolds, svébytný architekt, který v roce 1968 absolvoval Architecture School, se již ve svých prvopočátcích pokoušel realizovat experimentální projekty. Jeho díla vždy vzbuzovala rozporuplné reakce okolí. K jeho nejstarším experimentům patří dům postavený z plechovek od piva (viz obr. č. 48).

Svoji kariéru zasvětil stavbě soběstačných domů, které nazývá *zemědomy* (viz obr. č. 49 a 50). K jejich výstavbě není zapotřebí drahých technologií.⁸³ Pro jejich stavbu je zapotřebí starých pneumatik, PET-lahví, plechovek od piva apod. Reynoldsova alternativa pro bydlení je jedinečná v tom, že provozní náklady jsou pro obyvatele domu velice nízké, téměř nulové. *Zemědům* disponuje vlastním zdrojem vody, energie a kanalizací.⁸⁴ Domy recyklují svůj odpad a mají vlastní energetický zdroj. Tento koncept začal Michael Reynolds rozvíjet před třiceti pěti lety.

Reynolds začal experimentovat s novým vědeckým přístupem k architektuře. Věřil, že ve věku ekologických nejistot a hrozících přírodních katastrof mohou jeho domy změnit způsob našeho života. Mírné stavební zákony a úředníci, kteří byli myšlence jeho ekologických domů nakloněni, udělili Reynoldsovi zvláštní povolení porušovat stavební nařízení. Tím mu umožnili používat nekonvenční stavební materiály.

⁸² Srov. DISHAW, G. *Gabriel Dishaw: Junk Art* [online]. c2006-2011 [cit. 2011-03-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.gabrieldishaw.com/statement.html>>.

⁸³ Srov. KOUT, J. *AERCH.CZ: architektura online* [online]. 15. května 2009 [cit. 2011-03-30]. Architekt odpadu. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/4048-architekt-odpadu.aspx>>.

⁸⁴ Srov. *Občanské sdružení EKOFILM: ...pro podporu Mezinárodního filmového festivalu.* [online]. c2008-2011 [cit. 2011-04-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ekofilm.eu>>.

Reynoldsovy domy slavily úspěchy, ale noví úředníci již jeho aktivitám, které porušovaly stavební předpisy, naklonění nebyli. Reynoldsovi byla z toho důvodu odebrána licence architekta.

Snažil se prosadit vlastní návrh zákona na ustanovení „zkušební oblasti trvale udržitelného bydlení“. Jeho návrh byl nakonec zamítnut.⁸⁵ Po neúspěchu se vydává do oblastí postižených přírodními katastrofami, kde učí místní obyvatele stavět své nenákladné a úsporné stavby. Po ničivém hurikánu v roce 1999 se vydává se svými staviteli do Hondurasu, roku 2005 staví na Andamanských ostrovech, které byly postiženy vlnou tsunami (viz obr. č. 51).⁸⁶ V této oblasti, kde byla následkem živelné katastrofy zničena infrastruktura, znečištěny studny a kde přišly tisíce lidí o střechu nad hlavou, byla myšlenka trvale udržitelného bydlení přijata.

Reynolds postavil z pneumatik, plastových lahví a bambusu obydlí, která zajišťovala vlastní pitnou vodu a která měla vlastní odpadní i větrací systém. Jeho projekt byl velice úspěšný.

V srpnu roku 2005 zasáhl hurikán Katrina jih Spojených států. Michael Reynolds po této události pokračoval ve snaze prosadit vlastní návrh zákona na ustavení „zkušební oblasti trvale udržitelného bydlení“, což se mu nakonec podařilo.⁸⁷

Roku 2010 odcestoval do chudé země Haiti, která byla velice silně postižena zemětřesením. Zde se opět snažil vypomoci obyvatelům stavbou svých soběstačných domů (viz obr. č. 52).

O Reynoldsově činnosti a nástrahách při realizaci své vize byl natočen britským režisérem Oliverem Hodgem film *Architekt odpadu: Architekt odpadu* (Garbage Warrior; Oliver Hodge, 2007). Film získal řadu ocenění.

V rámci svého evropského turné navštíví tento eko-architekt také Českou republiku. Kromě Prahy navštíví 3. 5. 2011 České Budějovice, kde bude na Jihočeské univerzitě přednášet v rámci festivalu EKOFILM.⁸⁸

⁸⁵ Srov. KOUT, J. *AERCH.CZ: architektura online* [online]. 15. května 2009 [cit. 2011-03-30]. Architekt odpadu. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/4048-architekt-odpadu.aspx>>.

⁸⁶ Srov. *Občanské sdružení EKOFILM: ...pro podporu Mezinárodního filmového festivalu*. [online]. c2008-2011 [cit. 2011-04-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ekofilm.eu>>

⁸⁷ Srov. KOUT, J. *AERCH.CZ: architektura online* [online]. 15. května 2009 [cit. 2011-03-30]. Architekt odpadu. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/4048-architekt-odpadu.aspx>>.

⁸⁸ Srov. *Občanské sdružení EKOFILM: ...pro podporu Mezinárodního filmového festivalu*. [online]. c2008-2011 [cit. 2011-04-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ekofilm.eu>>

1.3.5.2 Hotel z odpadového materiálu Hanse-Jürgena Schulta

Pro tvorbu s odpadovým materiálem v oblasti architektury je významný německý umělec Hans-Jürgen Schult (Ha Schult) narozený roku 1939. Kromě svých objektů z odpadového materiálu se roku 2010 proslavil stavbou hotelu *Beach Garbage* umístěného v centru Madridu na náměstí Callao (viz obr. č. 53). Impulsem pro stavbu hotelu byla pro Ha Schulta znečištěná přímořská letoviska. Stavba si klade za cíl upozornit nejen na tuto skutečnost, ale také na potřebu zásahů pro zlepšení současné situace. Autor hotelu srovnává oceány s největšími skládkami naší doby. Pláže se stávají zdrojem téměř čtyřiceti procent veškerého materiálu, ze kterého je stavba realizovaná. Zbytek materiálu pochází ze skládek a bleších trhů. Materiál získaný na bleších trzích tvoří zejména nábytek a vybavení v hotelových pokojích. V jednom z pěti hotelových pokojů se mohou ubytovat pouze ti jedinci, kteří budou vybráni na sociální síti Facebook.⁸⁹

Ha Schult se nevěnuje pouze architektuře, odpadové médium využívá také ve své další tvorbě. Monumentální je jeho dílo s názvem *Trash people*, které obsahuje tisíc objektů zobrazujících lidská těla v životní velikosti. Materiálem pro všechny objekty byly plechovky, elektronický odpad, drcený plast apod. Instalace byla započata roku 1996 a trvala déle než půl roku. Dílo monumentálního rozměru cestovalo více než deset let po světě a bylo tak k vidění na všech kontinentech světa. Roku 1999 byla instalace vystavena v Moskvě a Paříži, roku 2001 u Velké čínské zdi. V následujících letech například u pyramid v Gíze (obr. č. 54) nebo na Antarktidě⁹⁰.

⁸⁹ Srov. Zdroj: ČTK. *EnviWeb* [online]. 23. 01. 2011 [cit. 2011-03-30]. V Madridu vznikl hotel z odpadu posbíraného na plážích. Dostupné z WWW: <<http://www.enviweb.cz/clanek/archiv/85032/v-madridu-vznikl-hotel-z-odpadu-posbiraneho-na-plazich>>.

⁹⁰ Srov. SHARMA, A. *Environmental graffiti: The magazine created by you* [online]. 2011 [cit. 2011-03-30]. Armies of Trash People Invade the World's Cities. Dostupné z WWW: <<http://www.environmentalgraffiti.com/news-trash-people>>.

1.3.6 *Festival RestCycling Art*

Na uměleckou tvorbu využívající odpadové médium byl zaměřen Festival RestCycling Art, který se konal 4.-25. září 2004 v Berlíně a jehož heslem se stalo: „100% kre-AKTIV“. Na festivalu byla vystavena díla tvořená z odpadového materiálu, konkrétně zde byla ke zhlédnutí tvorba z oblasti grafiky, malby, sochařství, instalace, módy, designu, hudby, performace, fotografií a nových médií. Lidé se na festivalu mohli zúčastnit přednášek o problematice životního prostředí a recyklace. Součástí programu byly také dílny, vzdělávací programy pro děti, koncerty a módní přehlídka.

Raphael Isdant zaujal na festivalu instalací *Click Here* – sochou, která je sestavena z kabelů, počítačové myši, bílého akrylu a polyuretanové pěny.

V oblasti módy své umění na festivalu předvedla například *Magdalena Clerc a Miss Latta*. *Miss Latta*, která předvedla svoji nekonvenční módu, je berlínskou designérkou a performerkou. Mezi její oděvy a módní doplňky patří například sukně z plastických součástí z vysavače nebo kabelka ze soudku piva. Mezi její oblíbený materiál pro tvorbu oděvů patří kov, zejména plechovky (viz. obr. č. 55).⁹¹

1.3.7 *Využití odpadového materiálu v rámci současného českého výtvarného umění*

1.3.7.1 *Tvorba s využitím odpadového média Františka Skály*

František Skála (*1956) je současným českým umělcem, který se mimo jiné věnuje tvorbě s odpadovým materiálem. Jeho tvorba je založena na nečekaných kombinacích nalezených předmětů, které tak začleňuje do nových příběhů (viz obr. č. 56 a 57).⁹²

Skálova umělecká tvorba je výstižně popsána v článku *Umění a odpad*, ve kterém cituje Tony Ozuna americkou umělkyni a grafickou designérku Beth Zondermanovou, která se vyjadřuje ke Skálově tvorbě slovy: „*Jeho um je téměř faustovský, kráčí po tenké hranici mezi svatou a ďábelskou všetečností... Pokud je umělecké dílo totéž co uměle vyrobený předmět, který žije svým vlastním životem, vytváří Skála golemy nikoliv*

⁹¹ Srov. OZUNA, T. Umění a odpad: recyklovaná estetika v poválečné střední Evropě (1917-2005). *Umělec*. 2005, 9, 3, s. 87-88.

⁹² Srov. HLAVÁČEK, L. *ARTLIST: databáze současného umění* [online]. c2006-2010 [cit. 2011-03-26]. František Skála. Dostupné z WWW: <<http://www.artlist.cz/?id=139>>.

*z mrtvého materiálu, ale z živé hmoty (ne doslova, ale z hmoty, jež má výraznou identitu a osobní historii). Každý umělec, který používá nalezený materiál, se o tohle snaží, ale Skála ve svých nejlepších dílech mění identitu svých přísad s dovedností alchymisty nebo čaroděje“.*⁹³

1.3.7.2 Tvorba s plasty Radany Lencové

Radana Lencová (*1975) je známou osobností v oblasti pedagogiky pro 1. stupeň základních škol díky návrhu nového psacího písma Comenia script. Kromě problematiky písma se věnuje také tvorbě s odpadovým médiem. Tvůrčím impulsem byla pro Lencovou roku 1998 stáž ve Španělsku, kde se setkávala s netříděným odpadem. Při své tvorbě se zaměřila na plastový materiál, který vnímala mezi netříděným odpadem jako ekologicky nejzávažnější (obr. č. 57).

Inspirací pro její tvorbu se staly centrální a symetrické andaluské arabské motivy a začala tvořit slepované koláže s využitím pestrobarevných plastových tašek (obr. č. 58). Při své tvorbě pracuje Lencová rovněž se světlem, s principem průsvitnosti a prosvícení.

Smysl tvorby Radany Lencové nám poodkrývá název jedné z jejich výstav: Přeměna odpadu – proměna duše. Při transformaci použitého materiálu ve výtvarné dílo dochází dle autorky k působení v duševní rovině nejen na samotného autora, ale také na ostatní percipienty výtvarného díla.⁹⁴

1.3.7.3 Veronika Richterová

Významnou českou umělkyní, která ke své tvorbě nápaditě využívá odpadového média, je Veronika Richterová (*1964). Pro tvorbu s odpadovým materiálem je významná zejména její smaltovaná plastika (obr. č. 59) a PET-ART (viz obr. č. 60 a 61).

Jak je patrné již z názvů výstav (Brána recyklace a dalších), je umělecká tvorba Richterové zaměřena na výtvarnou recyklaci. Téma své „recyklační tvorby“ Richterová

⁹³ OZUNA, T. Umění a odpad: recyklovaná estetika v poválečné střední Evropě (1917-2005). *Umělec*. 2005, 9, 3, s. 88.

⁹⁴ Srov. LENCOVÁ, R. *Otázky k projektu "Přeměna odpadu – proměna duše"* [online]. Jitka Nováková. 26. března 2011 11:29;[cit. 2011-3-26]. Osobní komunikace.

většinou čerpá z přírody (využívá zejména rostlinné a živočišné náměty), výjimku tvoří například dílo MIMOZEMŠŤAN vyrobené z kovového šrotu (viz obr. č. 62).⁹⁵

Kromě tvůrčí činnosti s odpadovým materiálem sleduje Veronika Richterová vývoj designu PET-láhví (viz obr. č. 63). Do svého soukromého muzea vkládá od roku 2007 PET-láhve vyráběné nejen v České republice, ale také v zahraničí. Sbírka v současné době čítá 1850 exemplářů z 61 zemí. Autorka chce svoji činností zachytit nejen dobové trendy v designu PET-lahví, ale také zaznamenávat rysy v oblasti této tvorby, které by byly charakteristické pro jednotlivé země.⁹⁶

1.3.7.4 Marcela Podzemná

Další zástupkyní junk-artu v českém prostředí je Marcela Podzemná (*1977), která svůj kreativní přístup zhodnocuje v oblasti asambláží (viz obr. č. 64), objektů (viz obr. č. 65), instalací (obr. č. 66) a realizací (obr. č. 67).⁹⁷

⁹⁵ Srov. RICHTEROVÁ, V. *PET-ART FAUNA FLORA: PLASTIKY Z PET LAHVÍ: PLASTIC BOTTLES SCULPTURES*. [s.l.]: [s.n.], [2010]. s. 30-31

⁹⁶ Srov. RICHTEROVÁ, V. *VERONIKA RICHTEROVÁ: NÁRODNÍ MUZEUM PET LAHVÍ* [online]. c2011 [cit. 2011-03-29]. DÍLO. Dostupné z WWW: <<http://www.veronikarichterova.com/cs/dilo/6-pet-muzeum/>>.

⁹⁷ Srov. PODZEMNÁ, M. *Marcela Podzemná* [online]. 2007 [cit. 2011-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.marcelart.net/index.html>>.

2. Odpadový materiál ve výtvarné výchově

2.1 Výtvarná výchova a rámcový vzdělávací program

V současné době bývá výuka na většině českých základních škol realizována na základě rámcového vzdělávacího programu. Pomocí vzdělávacích programů (Základní škola, Národní škola, Obecná škola) už vyučuje pouze minoritní množství základních škol.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání vznikl na základě zavedení nového systému kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků a vešel v platnost 1. 9. 2005. Podle zásad rámcového vzdělávacího programu si každá škola tvoří svůj školní vzdělávací program.

Rámcový vzdělávací program obsahuje celkem devět vzdělávacích oblastí, mezi které patří mimo jiné také vzdělávací oblast s názvem *Umění a kultura*. Do této vzdělávací oblasti patří kromě hudební a dramatické výchovy také výtvarná výchova. V rámcovém vzdělávacím programu jsou u všech vzdělávacích oborů, tedy také u výtvarné výchovy, vypsány očekávané výstupy a učivo pro první i druhý stupeň základního vzdělávání.

Výtvarná výchova by měla být založena na rozvoji a uplatnění vlastního citění, vnímání, prožívání, myšlení, fantazie, představivosti, intuice a invence. K tomuto rozvoji výtvarná výchova nabízí nejen tradiční, ale také nově vznikající vizuálně obrazné prostředky. Vyučovací hodina realizována na základě experimentálních postupů přispívá k rozvoji žákovy odvahy k uplatnění vlastních prožitků a pocitů. Žákovi je tak umožněno zapojit se do procesu komunikace a tvorby dle svých individuálních možností.⁹⁸

2.2 Průřezová témata

V rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání existují kromě již zmiňovaných vzdělávacích oblastí také průřezová témata. Úkolem průřezových témat je

⁹⁸ Srov. *Metodický portál RVP: Metodický portál* [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://rvp.cz/>>

propojení vzdělávacích obsahů jednotlivých vyučovacích předmětů. Hlavním cílem průřezových témat, která jsou povinnou součástí základního vzdělávání, je rozvoj osobnosti v oblasti hodnot a postojů. Pro vyučujícího je zavazující, aby se v průběhu studia žák seznámil s tematickými okruhy všech průřezových témat, přičemž v jednotlivých ročnících nemusí být každý rok zařazena všechna témata. Rozsah a způsob realizace dále konkretizuje školní vzdělávací program. Rámcový vzdělávací program obsahuje šest průřezových témat: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.⁹⁹

O významu průřezových témat pojednává článek Olgy Vrškové v odborném časopise *Výtvarná výchova*: „*Interdisciplinární a holistický přístup se v současnosti výrazně prosazuje i ve vzdělávání. Mezipředmětové vztahy nacházejí široké uplatnění v Rámcovém vzdělávacím programu. Propojování vzdělávacích obsahů jednotlivých oborů výrazně podporuje existence průřezových témat. Využití témat ležících na pomezí jednotlivých vědních disciplín, které nelze zcela pokrýt žádnou z nich umožňuje přirozené provázání poznatků z různých vědních oborů, překonání nepřirozeného členění lidského poznání, podporuje předávání funkčních a logicky propojených znalostí. Interdisciplinarita stimuluje tvořivý přístup ke vzdělávání, vede k širšímu zapojování aktivizačních metod, umožňuje přiblížit vzdělávání životu a zatraktivnit ho pro žáky.*“¹⁰⁰

2.2.1 Průřezové téma environmentální výchova

Při tvorbě s odpadovým materiálem v rámci vyučovacích hodin výtvarné výchovy dochází k propojení vzdělávacího obsahu tohoto předmětu s obsahem environmentální výchovy.

Jedním z hlavních cílů environmentální výchovy je vést žáka k integrovanému pohledu na rozvoj společnosti a životního prostředí. Žák si má prostřednictvím environmentální výchovy uvědomit význam odpovědnosti za jednání společnosti jako celku i význam odpovědnosti každého z nás. Environmentální výchova má dále

⁹⁹ Srov. *Metodický portál RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z WWW: <<http://rvp.cz/>>.

¹⁰⁰ VRŠKOVÁ, O. MEZI UMĚNÍM A BIOLOGIÍ. *Výtvarná výchova*. 2006, 46, 2, s. 18.

probouzet u žáků zájem o tuto problematiku a vést je k aktivní účasti související s řešením problémů životního prostředí. Dalším z cílů environmentální výchovy je získání vědomostí, dovedností a hodnotových postojů, které jsou zapotřebí k ochraně a zachování zdravého životního prostředí. Žák by měl být schopen na základě získaných vědomostí z oblasti ekologie a životního prostředí hledat a navrhnout možnosti předcházení a náprav škod na životním prostředí.

Vzdělávací obsah environmentální výchovy je členěn na čtyři tematické okruhy: Ekosystémy, Základní podmínky života, Vztah člověka k prostředí a Lidské aktivity a problémy životního prostředí. Tematické okruhy průřezových témat umožňují propojit vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů. Poslední zmiňovaný tematický okruh v sobě zahrnuje mimo jiné také téma odpadů a hospodaření s nimi.

Vzdělávací obsah průřezových témat může být integrován do obsahu vzdělávacích oborů, může být žákům předán v rámci různých kurzů, seminářů,...¹⁰¹

Propojení environmentální a výtvarné výchovy vytváří prostor pro zamyšlení se nad vztahy člověka a prostředí. Výtvarné umění přispívá k vnímání estetických kvalit prostředí.¹⁰²

Pokud bychom uvažovali nad integrováním vzdělávacího obsahu environmentální výchovy do obsahu výtvarné výchovy, nabízí se nám možnost využít pro tvůrčí činnosti krátkodobý či dlouhodobý výtvarný projekt.

2.2.1.1 Zásady environmentálního vzdělávání na prvním stupni základních škol

Pro environmentální vzdělávání žáků existuje několik stěžejních pravidel. Zásadním úkolem učitele je vzbudit u žáků zvědavost a zájem. Vyučující by měl vybírat a formulovat otázky tak, aby byly v souladu s žákovými zájmy.

Z žáků by se při vyučování neměli stát pasivními příjemci informací, ale měl by jim být dán prostor pro aktivní činnost.

Při environmentálním vzdělávání je kladen velký důraz na spolupráci žáků, na společné řešení problémových úkolů. Problémové úkoly by měly být řešeny komplexně

¹⁰¹ Srov. *Metodický portál RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z WWW: <<http://rvp.cz/>>.

¹⁰² Srov. SKÝBOVÁ, J. *Environmentální výchovné projekty pro učitelství MŠ a prvního stupně ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2008, 44 s.

– se zapojením celistvého psychického aparátu jedince – myšlení, vnímání, intuice, emoce. Na problémové úlohy by mělo být nahlíženo z různých úhlů pohledu a žáci by v nich měli hledat souvislosti.¹⁰³

2.3 Prostor pro práci s odpadovým materiálem na 1. stupni základní školy

Hodiny výtvarné výchovy je možné realizovat různými výtvarnými aktivitami. Kategorizace výtvarných aktivit ve výtvarné výchově je proměnlivá. Hosman ve svém Didaktickém skicáři rozlišuje výtvarné aktivity do tří kategorií: *plošné výtvarné aktivity, trojrozměrná tvorba a intermediální akce.*

Součástí všech výtvarných aktivit by měla být výtvarná kultura a výtvarná experimentace (v postupech a materiálech). Výtvarné činnosti mohou být dále realizovány výtvarným studiem skutečnosti nebo imaginací žáků. Mezi prvky, které jsou obsaženy ve všech výtvarných činnostech, patří prvky komunikační.

Druhy výtvarných aktivit by měly být v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol zařazovány tak, aby působily preventivně k pozdějším komplikacím souvisejících s krizí výtvarného projevu žáků v období pubescence. Mezi výtvarné aktivity, které jsou z tohoto hlediska doporučovány, patří zejména trojrozměrná tvorba. Zároveň má docházet k postupnému nárůstu frekvence aktivit výtvarného studia skutečnosti a ubývat imaginativních výtvarných činností.¹⁰⁴

Při tvorbě s odpadovým materiálem je v hodinách výtvarné výchovy možné použít výtvarné aktivity všech třech kategorií. Výtvarné činnosti mohou být realizovány imaginací žáků, ale také výtvarným studiem skutečnosti. Přirozenou součástí vyučovacích hodin při práci s odpadovým materiálem je kromě prvků komunikačních také výtvarná experimentace.

Ve vyučovacích hodinách výtvarné výchovy, při kterých žáci experimentují s tímto netradičním materiálem, se také nabízí zprostředkovat žákům umění související s touto problematikou.

¹⁰³ Srov. SKÝBOVÁ, J. *Environmentální výchovné projekty pro učitelství MŠ a prvního stupně ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2008, 44 s.

¹⁰⁴ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. s. 17-18

2.3.1 Plošné výtvarné aktivity

Mezi plošné výtvarné aktivity řadíme: kresbu, malbu, koláž, fotografii, grafiku a počítačovou grafiku.¹⁰⁵ Ve světovém i českém výtvarném umění můžeme nalézt ve spojení s odpadovými materiály koláž a fotografii. Pro možnosti využití odpadového materiálu na 1. stupni základní školy je možné využít zejména koláž.

Termín koláž pochází z francouzského slova *collage*, které znamená nalepit. Koláž je technika, při které se dílo komponuje nalepováním papírových výstřižků na podložku. Výběr jednotlivých výstřižků může být volen záměrně nebo může být založen zcela na náhodě. Prvním impulsem pro tvorbu koláže byly Picassovy *papiers-collés*.¹⁰⁶

Pro inspiraci žáků a motivaci k tvorbě s odpadovým materiálem lze použít koláž dadaistickou (například koláže Kurta Schwitterse). Dadaistická koláž umožňovala práci s materiálem různého druhu. Byla založena na již zmiňované náhodě, na skladu náhodných věcí, jejichž materiál postrádal význam. Náhoda měla být prostředkem pro znevážení klasických postupů a také klasického názoru na význam materiálu. Dadaistická koláž tedy byla celkově zaměřena proti akademické výtvarné kritice a hodnotám.¹⁰⁷

2.3.2 Trojrozměrná tvorba

Do kategorie trojrozměrné tvorby řadíme: *modelování, tvorbu objektů, materiálovou a prostorovou tvorbu*. Skutečností je, že ve vyučovacích hodinách na 1. stupni většiny základních škol výrazně převládají plošné výtvarné práce dětí. Trojrozměrná tvorba tak zaujímá v reálných vyučovacích hodinách výtvarné výchovy jen okrajové místo.¹⁰⁸ Důvodem může být časová, organizační a materiálová náročnost. Prostorová tvorba klade také nároky na didaktickou a řemeslně výtvarnou vyspělost

¹⁰⁵ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. s. 176

¹⁰⁶ Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění – výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. s. 176

¹⁰⁷ Srov. Tamtéž. s. 74

¹⁰⁸ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. s. 17-18

pedagoga. Význam trojrozměrné tvorby je ovšem nenahraditelný. Mezi výchovné a vzdělávací možnosti těchto aktivit patří například: rozvoj jemné motoriky, posílení funkce pravé mozkové hemisféry, rozvoj taktilně kinestetického vnímání, terapeutický vliv, rozvoj prostorové inteligence, seznámení se s novými postupy při práci s novým materiálem,...

Pro možnosti využití odpadového materiálu ve výtvarné výchově na 1. stupni základních škol je důležitá *objektová tvorba*.

2.3.2.1 Tvorba objektů

Do tvorby objektů řadíme trojrozměrnou tvorbu, jejíž konečný výsledek nelze nazvat sochou nebo plastikou. Pojmenování *objektová tvorba* se užívá od 20. století, kdy výtvarné umění protestuje proti tradičnímu pojetí trojrozměrné tvorby, zejména proti tradičnímu materiálu, jakým byl například kámen, sádra, hlína, atd. Novým materiálem se stal mimo jiné také odpadový materiál, který je charakteristický zejména pro tvorbu 60. let 20. století, kdy tvoří noví realisté. Umělci tak reagují na konzumní způsob života naší společnosti.

Tvorbu objektů z odpadových materiálů lze realizovat i s žáky na prvním stupni. Takové činnosti mimo jiné rozvíjí u dětí imaginaci a divergentní myšlení, kdy žáci užívají předměty v novém kontextu. Důležitý je také terapeutický účinek, který s sebou takové činnosti přináší.

Při tvorbě s odpadovým materiálem je důležité, aby děti byly přirozeně vedeny k ekologickému aspektu této činnosti.¹⁰⁹

Děti mohou při tvorbě objektů z odpadového materiálu využít různou strukturu a vlastnosti materiálů. U průsvitných a průhledných materiálů, jakými jsou například plasty, mohou využívat odrazu a rozptylu světla.¹¹¹

Tvorba objektů je dětem blízká. Její prvopočátky nalezneme u dětí již v raném dětství, kde se vyskytují dříve než malování, kreslení či modelování. Zatímco

¹⁰⁹ Srov. Tamtéž. s. 59

¹¹⁰ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. s. 68-70

¹¹¹ Srov. WOOLF, K. Vymezení pojmu prostorové a plastické tvorby. *Výtvarná výchova*. 2006, 46, 1, s. 12.

v mateřské škole je této činnosti ponechán poměrně velký prostor, na základní škole stojí na okraji zájmu. Důvodem může být nedostatečné materiální vybavení. Použití odpadového materiálu může takový nedostatek vyřešit. Žáci se zároveň prostřednictvím této činnosti setkávají s novým, netradičním materiálem, jeho vlastnostmi a specifiky. Taková činnost je přirozeně motivující k tvořivosti a vynalézavosti.

Žáci by při této činnosti neměli být poučováni o tom, jak by měli postupovat. Základem *objektové tvorby* je intuice žáků k prostoru a tvaru. Postup a technika při *tvorbě objektu* je závislá na individuální představě žáka.¹¹²

2.3.3 *Intermediální akce*

Intermediální akce souvisí (stejně jako tvorba objektů) s podněty výtvarného umění druhé poloviny 20. století.¹¹³ Z intermediálních akcí lze pro využití odpadového materiálu ve výtvarné výchově použít zejména animaci výtvarného díla a instalaci.

2.3.3.1 *Animace výtvarného díla*

Animace výtvarného díla je metoda, která je součástí galerijní pedagogiky a lze použít i ve výtvarné výchově. Animace výtvarného díla ve výtvarné výchově je založena na aktivním zapojení žáků do přímého kontaktu s uměleckým dílem. Výsledkem animace výtvarného díla je tvořivá výtvarná interpretace. Žáci mohou dílo interpretovat pohybem, hudbou, různými výtvarnými technikami, pomocí různých výtvarných materiálů apod. Animace výtvarného díla je náročnou metodou pro pedagoga. Nároky jsou kladeny zejména na organizační schopnosti a pečlivou přípravu učitele.¹¹⁴

Pokud se zamyslíme nad využitím animace výtvarného díla pro tvorbu s odpadovým materiálem na 1. stupni základních škol, nabízí se nám dvojí možnost.

¹¹² Srov. UŽDIL, J. *Výtvarný projev a výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 253-254

¹¹³ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. s. 76

¹¹⁴ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. s. 81

V prvním případě může být odpadové médium již součástí reprodukováného díla. V druhém případě můžeme využít odpadový materiál pro reprodukci jakéhokoliv uměleckého díla, které nemusí být složeno z odpadového materiálu.

2.3.3.2 Instalace ve výtvarné výchově

Instalace ve výtvarné výchově je novou formou prezentace tvorby vytvořené žáky, která může být multimediální povahy. Může být například doprovázena zvuky či světelnými efekty.¹¹⁵ Pro instalaci tvorby žáků se nabízí prostory školy a jejího okolí. Při instalaci tvorby z odpadového materiálu je možné využít kontrastu tohoto materiálu s přírodním prostředím. O instalaci mluví ve svém Didaktickém skicáři Zdeněk Hosmann, který cituje vysokoškolského učitele Josefa Hlaváčka: „*Instalace je nyní znovu vzkříšena, původní náboj je však už opotřebován a působí uměle... Možná, že právě zde se našlo místo umožňující realizaci staré avantgardní představy, že umění mohou dělat všichni: symptomatically právě v momentu, kdy instalace už přestává být ozvláštněním a tedy uměním, a stává se konvencí, něčím čemu lze učit.*“¹¹⁶

2.3.4 Výtvarná experimentace

Přirozenou složkou činností ve výtvarné výchově, při kterých je použit odpadovým materiálem, je výtvarná experimentace.

Slovo experiment pochází z latinského slova *experimentum* a znamená zkoušku, pokus. Ve výtvarné výchově nemá na našem území výtvarná experimentace výraznou tradici. Výtvarná výchova byla dříve chápána jako naukový obor, ve kterém neměl výtvarný experiment opodstatnění. Myšlenka zavedení výtvarné experimentace do vyučovacích hodin výtvarné výchovy přichází od šedesátých let 20. století. Tyto metody se téměř nerozvinuly i přes jejich oficiální zahrnutí do osnov tzv. nového pojetí. K přiměřenému rozvíjení výtvarné experimentace, jejímž cílem je rozvíjení vizuální

¹¹⁵ Srov. BABYRÁDOVÁ, H. *Výtvarná dílna*. Praha: Nakladatelství TRITON, 2005. s. 132

¹¹⁶ HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. s. 76

gramotnosti a napomáhání k sebeidentifikaci a sebevyjádření, nedochází na základních školách ani v současné době.¹¹⁷

Pro výtvarnou experimentaci je důležitá formulace úkolů, které by měly být položeny tak, aby žáky aktivizovaly k hledání různých řešení. Důležité je, aby nebyl výtvarný experiment chápán jako cíl neomezeného prostoru pro užívání výtvarných technik a materiálů.¹¹⁸ Experiment je chápán jako inovativní, neověřený postup. Z toho je patrné, že není cílem výtvarné tvorby, ale jejím prostředkem.¹¹⁹

2.3.5 Umění ve výchově

Umění ve výtvarné výchově se stává pro žáky inspirací a vychovává je. Ucelený přehled o využití odpadového materiálu ve výtvarném umění podává první kapitola s názvem Odpadový materiál ve výtvarném umění.

Zpřístupňování umění žákům je oblastí v rámci výtvarné výchovy, která se v minulosti potýkala se značnými nedostatky. Od poloviny 20. století byly součástí učebních osnov pracovní okruhy, mezi které patřil okruh *besedy o umění*. Ačkoliv bychom si pod *besedami o umění* představili dialog mezi žáky a dětmi, byly tyto besedy založeny na monologu učitele předčítajícího texty, které mu byly dodány. Z žáka se tak stal při „besedě“ pasivní příjemce. Zlom ve zprostředkování umění žákům nastal v 90. letech 20. století, kdy se naše pedagogika inspiroje zahraničními vzory. Galerie pořádají dílny, vydávají průvodce a katalogy pro děti. Jsou vydávány knihy s touto tematikou nejen pro učitele, ale také pro žáky.

Výchova uměním klade v současné době důraz na aktivní přístup žáků. Možnosti zpřístupnění umění žákům v rámci výtvarné výchovy nám přináší galerijní pedagogika a již zmiňovaná animace výtvarného díla.¹²⁰

¹¹⁷ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice, PF JU, 2007. s. 19-21

¹¹⁸ Srov. BABYRÁDOVÁ, H. *Výtvarná dílna*. Praha: Nakladatelství TRITON, 2005. s. 82

¹¹⁹ Srov. Tamtéž. s. 98

¹²⁰ Srov. HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice PF JU, 2007. s. 80-81

2.4 Knižní publikace a semináře věnující se „tvořivé recyklaci“

Na první pohled by se mohlo zdát, že je na českém trhu dostatečné množství knižních publikací, které v případě potřeby mohou sloužit jako inspirační zdroj pro aktivní výtvarné činnosti dětí. Jako příklad lze uvést knihy: *Ateliér výtvarných nápadů: Praktický kalendář tvořivé recyklace* od Jitky Horové a *Ze starého nově: Výtvarné nápady pro děti od 5 let* od Doris Ruppertové.

Záleží na názoru každého z nás, zda je vhodné tyto návrhy uplatnit v hodinách výtvarné výchovy. Lze s jistotou říci, že výroba uvedených produktů (viz obr. č. 68-70) u žáků rozvíjí manuální zručnost. Je ale ovšem zřejmé, že jejím přínosem není rozvoj vnímání, prožívání ani kreativity, který je jedním z hlavních cílů výtvarné výchovy.

O tom, do jaké míry je „tvořivá recyklace“ skutečně tvořivá, si lze utvořit představu na základě krátkého popisu postupu pro výrobu jednoho z výrobků Jitky Horové s názvem *Dopis ve sněhu* (viz obr. č. 71): „*Abychom mohli dát dopis ven ke sněhulákovi, je potřeba ho uložit do skleněného obalu. Dopis stočíme do ruličky, ovíneme vánočním papírem a vsuneme do připravené skleněné schránky. Pečlivě zašroubujeme víčko a vydáme se zasněženou přírodou na malý pochod za sněhulákem...*“¹²¹ K tomuto postupu dále Jitka Horová dodává jen to, že k práci potřebujeme odstřížky vánočního papíru a sklenici (od kompotu, oliv, apod.).

Pokud bychom se zaměřili na materiál, který je v rámci těchto publikací pro aktivní výtvarnou činnost dětí doporučován, zjistíme mezi publikacemi jistou shodu. Obě publikace využívají kromě odpadového materiálu (omezeného zejména na víčka od PET-lahví, karton, konzervy, a ruličky od toaletního papíru) ve velké míře materiál zakoupený, zejména barevný papír. Z barevného papíru má být ve většině případů vystřižen tvar pomocí šablon, které tvoří dokonce celou přílohu jedné z knih.

Jitka Horová, autorka knihy *Ateliér výtvarných nápadů: Praktický kalendář tvořivé recyklace*, pořádá na různých místech České republiky semináře pro pedagogy pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, které tyto semináře akredituje. Průběh seminářů je realizován ve stejném duchu jako publikace Jitky Horové.

¹²¹ HOROVÁ, J. *Ateliér výtvarných nápadů: Praktický kalendář tvořivé recyklace*. Praha, 2008. s. 121

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Výtvarný projekt Cestování: Z podmořských hlubin až za hranice planety Země

Jedním z cílů této diplomové práce je realizace výtvarného projektu na 1. stupni základní školy. Výtvarný projekt s názvem *Cestování: Z podmořských hlubin až za hranice planety Země*, ve kterém je využito odpadového materiálu, má časovou dotaci deseti vyučovacích hodin výtvarné výchovy. Práce s odpadovým materiálem je v něm cíleně zaměřena na trojrozměrnou tvorbu žáků.

Pro projekt byl vybrán odpadový materiál, který umožňuje výtvarnou experimentaci žáků s netradičními různorodými materiály různých vlastností. Po celou dobu výtvarného projektu byl kladen důraz na výchovně-ekologický aspekt, který s sebou tvorba s odpadovým materiálem přináší.

V rámci tvorby s odpadovým médiem se nabízí možnost seznámit žáky s tvorbou významných umělců, kteří při své tvorbě odpadového materiálu využívali. Této možnosti bylo při vyučování využito a žáci byli seznámeni s tvorbou Veroniky Richterové, Karla Nepraše a Kurta Schwitterse.

Vzhledem k tomu, že je výtvarný projekt tvůrčí činností a obsah následujícího textu je subjektivní, budou kapitoly týkající se reflexe psány v ich-formě.

1.1 Cíle výtvarného projektu

Jedním z hlavních cílů výtvarného projektu byl výchovně-ekologický aspekt práce, ke kterému byli žáci od počátku projektu vedeni. Ekologické problematice, konkrétně problematice odpadů v naší společnosti, byla věnována celá úvodní motivační vyučovací hodina, čímž došlo k propojení předmětu výtvarné výchovy s průřezovým tématem environmentální výchova.

Mezi další cíle výtvarného projektu patřil rozvoj tvořivosti a výtvarná experimentace v materiálech i postupech. Společná práce na trojrozměrném objektu si kladla za cíl rozvoj sociálních dovedností žáků: trpělivost, schopnost spolupráce, tolerance, kompromisu, ale také sebeprosazení apod.

Dalším cílem byl rozvoj tvořivé činnosti na základě imaginace, čemuž byla přizpůsobena jednotlivá témata výtvarného projektu.

1.2 Organizace výtvarného projektu

Výtvarný projekt byl rozdělen na čtyři dílčí části. První část výtvarného projektu s časovou dotací jedné vyučovací hodiny byla zaměřena na problematiku odpadů ve společnosti a byla realizována především formou řízeného rozhovoru.

Každá z následujících třech částí výtvarného projektu měla časovou dotaci třech vyučovacích hodin a byla rozdělena na dvě jednotky. První jednotka měla vždy motivační charakter a časovou dotaci jedné vyučovací hodiny. Druhá jednotka byla zaměřena na aktivní výtvarnou činnost žáků a měla časovou dotaci dvou vyučovacích hodin, které na sebe navazovaly.

Cílem první vyučovací jednotky bylo promyšlení vhodného materiálu pro samotnou výtvarnou činnost. Z tohoto důvodu byl mezi první a druhou vyučovací jednotkou nutný časový odstup potřebný pro zajištění materiálu, na kterém se žáci dohodli a který měli za úkol obstarat.

1.3 Specifika třídy

Výtvarný projekt byl realizován ve sloučené 3. a 5. třídě na malotřídní škole ZŠ a MŠ Stará Říše. Ve třídě je celkem třináct dětí. Z celkového počtu dětí navštěvuje 3. třídu šest žáků a 5. třídu sedm žáků. V obou třídách početně převažují dívky. Ve 3. a 5. třídě je shodně po dvou chlapcích.

Z celkového počtu pěti dívek 5. třídy navštěvují čtyři dívky výtvarný obor na Základní umělecké škole v Telči.

Třída je jako celek velice hravá, nápaditá a tvořivá. Přátelská a příjemná atmosféra, která panuje na celé základní škole, se odráží také ve vztazích mezi žáky ve třídě. Žáci jsou zvyklí spolupracovat a navzájem si pomáhat. Ve třídě nemá žádný žák výrazně dominantní postavení. Třída pracuje jako celek, který je schopen domluvy a kompromisu. Pouze jedna dívka 3. třídy se od ostatních žáků při své tvorbě výrazněji lišila, což ovšem nebylo dáno jejím dominantním postavením, ale naopak ostychem při spolupráci.

1.4 První část výtvarného projektu: Problematika odpadů ve společnosti

1.4.1 Charakteristika činnosti

První část výtvarného projektu s časovou dotací jedné vyučovací hodiny byla zaměřena na problematiku odpadů ve společnosti. Pro tuto část výtvarného projektu byla zvolena metoda řízeného rozhovoru, která byla zpestřena krátkou ukázkou seriálu o problematice třídění a recyklace odpadů. Po společném dialogu se žáci seznámili s náplní dvou následujících vyučovacích hodin výtvarné výchovy.

Činnosti první části výtvarného projektu byly voleny tak, aby byla zajištěna pozornost žáků (střídání činností žáků: využití interaktivní tabule, řízený rozhovor, třídění odpadu, skupinová práce při řešení závěrečného úkolu atd.).

1.4.2 Cíle činnosti

Hlavním cílem úvodní hodiny výtvarného projektu bylo seznámení žáků s problematikou odpadů v naší společnosti a vzbuzení zájmu o toto téma. Prostřednictvím úvodní vyučovací hodiny si žák utvořil představu o náplni dalších vyučovacích hodin v rámci výtvarného projektu.

1.4.3 Popis motivace, formulace úkolu a popis průběhu činnosti

Po úvodním seznámení s žáky následoval motivační řízený rozhovor. Žáci seděli v kruhu na koberci, aby mezi sebou mohli lépe komunikovat. Dětem byl předložen různorodý očištěný odpadový materiál. Při řízeném rozhovoru (viz obr. 72) žáci sdělovali své zkušenosti a názory o třídění a recyklaci odpadů. Dialog byl veden na téma: Jak byste nazvali předložené předměty? Co to jsou odpadky? Jak bychom měli s odpadky zacházet? Proč a podle čeho odpady třídíme? Kde naleznete v nejbližším okolí vašeho bydliště kontejnery a sběrný dvůr? Co se děje s odpady dále?

V okamžiku ukončení řízeného rozhovoru byla žákům předložena krátká tříminutová ukáзка seriálu o třídění a recyklaci odpadů (CD-ROM Kam s nimi), která byla promítána na interaktivní tabuli (viz obr. č. 73). Prostřednictvím ukázky si žáci

utvořili představu o tom, jak to vypadá na skládkách a při recyklaci odpadových materiálů. Ukázka byla ukončena anketní otázkou: „Kolik kilogramů odpadků hodíte za rok do kontejneru nebo popelnice?“

Na tuto otázku navazoval řízený rozhovor vedený mimo jiné na téma: Kolik odpadků vyprodukuje průměrně každý občan naší republiky za rok? Proč nemůžeme odpadky ponechat v přírodě? Za jak dlouho by se v přírodě rozložil papír, PET-láhev, polystyren, sklo, atd.? Jaký význam má slovo recyklace? Jak bychom mohli zrecyklovat papír doma nebo ve škole? Jak se vyrábí ruční papír? Co bychom mohli dělat pro to, aby bylo v naší společnosti odpadků co nejméně? Jak jinak můžeme odpadky využít? Můžeme vytvářet výtvarné umění za pomoci tohoto materiálu? Znáte umělecká díla, která vznikla za použití odpadového média? Zvládli bychom ve výtvarné výchově vytvořit svá „díla“ s využitím odpadového materiálu?

Pro další činnost byly na koberci připraveny tři barevné krabice (barevně shodné s kontejnery na tříděný odpad) a jedna krabice, která byla určena pro odpadový materiál, který nenáležel do žádné ze zmiňovaných krabic. Dále byl žákům předložen očištěný odpadní materiál různého druhu. Úkolem dětí bylo rozřídění tohoto materiálů do krabic.

Úkol, který následoval po společné kontrole předchozí činnosti, byl diferencován podle náročnosti. Žáci byli rozděleni do dvou skupin. První skupina byla tvořena žáky třetí třídy a druhá skupina byla složená z žáků 5. třídy. Na první pohled byly úkoly pro žáky obou skupin stejné. Obě skupiny dostaly odpadový materiál, který se žáci učili v předešlé činnosti tříditi. Na některých odpadcích ovšem byly štítky s písmeny. Žáci třetí třídy našli mezi svými odpadky štítky s pěti písmeny. Mezi odpadky žáků 5. třídy bylo ukryto 10 štítků s písmeny. Úkolem žáků bylo poskládat z písmen smysluplné slovo, jež jim prozradí téma, na které budou v následujících hodinách výtvarné výchovy tvořit z odpadového materiálu (viz obr. č. 74). Po správném složení pořadí písmen dětem vyšel název: MIMOZEMSKÝ ŽIVOT.

1.4.4 Reflexe

Žáci byli řízeným rozhovorem a přítomností skutečných odpadků motivováni. Ochtově odpovídali na mnou kladené otázky, diskutovali mezi sebou a nebáli se

vyslovit své odhady. Do diskuse se zapojily všechny děti. Některé se zapojovaly do diskuse více, jiné méně. Žádné dítě ovšem nebylo výrazně dominantní ani zcela pasivní.

Při řízeném rozhovoru jsem objevila nedostatky z oblasti poznatků i aktivit při třídění a recyklaci odpadu. Ačkoliv žáci věděli, že by se měl odpad třídít, sami přiznávali, že v některých rodinách tomu tak není. Byli schopni vyjmenovat důvody třídění odpadu a věděli, kde se nejbližší v okolí školy i jejich domu nachází kontejnery. Znali také důvody jejich různého zbarvení, ale již neznali klíč pro třídění odpadů do těchto kontejnerů.

Žáci si během vyučovací hodiny osvojili základy třídění odpadů, seznámili se se závažností této problematiky a zjistili, co se děje s odpadky dále. Téma užití materiálu pro výtvarný projekt přijali s nadšením.

1.5 Druhá část výtvarného projektu: Mimosemský život očima dětí

Druhá část výtvarného projektu se skládá ze dvou vyučovacích jednotek. První jednotka s časovou dotací jedné vyučovací hodiny navazuje na předešlou část výtvarného projektu, která se věnovala problematice odpadů. Druhá vyučovací jednotka je realizována ve dvou bezprostředně na sebe navazujících vyučovacích hodinách.

Mezi první a druhou vyučovací jednotkou byl časový odstup čtyř týdnů. Časová prodleva mezi uvedenými jednotkami byla uskutečněna proto, aby byl žákům poskytnut dostatečný časový prostor pro výběr a shromáždění potřebného materiálu na následující aktivní výtvarnou činnost, která byla náplní druhé výtvarné jednotky.

1.5.1 Charakteristika činnosti

Úvodní vyučovací hodina druhé části výtvarného projektu byla věnována zejména motivaci pro další tvůrčí činnost a promyšlení návrhů výtvarné realizace zadaného námětu. Stejně jako v přecházející hodině byly druhy činností voleny tak, aby bylo zajištěno udržení pozornosti žáků (střídání činností žáků: využití ilustrace knih, interaktivní tabule, metoda řízeného rozhovoru, příprava materiálu na následující hodinu atd.).

Druhá vyučovací jednotka byla zaměřena na aktivní výtvarnou činnost žáků, která byla založena na návrzích promyšlených na základě předešlé vyučovací jednotky.

1.5.2 Cíle činnosti

Činnost první vyučovací jednotky druhé části výtvarného projektu byla zaměřena na motivaci žáků pro následující tvořivou činnost při práci s odpadovým materiálem. Cílem této vyučovací hodiny bylo zejména seznámení se s tematikou související se zadaným námětem. V neposlední řadě dostali žáci během vyučovací hodiny prostor pro promyšlení návrhů zpracování daného námětu a pro diskusi nad těmito návrhy. Dalším a neméně důležitým cílem hodiny bylo seznámení žáků s tvorbou Veroniky Richterové, čímž si žáci nejen rozšířili znalosti z oblasti výtvarného umění, ale také mohli vnímat tvorbu Richterové jako inspirační zdroj pro svoji tvůrčí činnost.

Hlavním cílem dvou následujících vyučovacích hodin byl rozvoj prostorové inteligence žáků a výtvarná experimentace v materiálech i postupech. Dalším cílem bylo rozvíjet u dětí prostřednictvím objektové tvorby divergentní myšlení a vést je k imaginaci.

Společným cílem první i druhé vyučovací jednotky byl rozvoj sociálních kompetencí žáků (schopnost společné diskuse, respektování názorů ostatních, schopnost spolupráce, schopnost vyjádřit svůj vlastní názor apod.).

1.5.3 Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti

1.5.3.1 První vyučovací jednotka

Úvodní vyučovací hodina druhé části výtvarného projektu navazovala po krátké přestávce na první část výtvarného projektu. Žáci byli předešlou činností dostatečně motivováni, proto mohlo být na tuto činnost plynule navázáno.

Děti se opět shromáždily na koberci, kde se posadily do kruhu, aby mezi sebou mohly dobře komunikovat. Následoval krátký rozhovor řízený učitelem na téma: Co si představíš pod pojmem mimozemský život? Kdo to jsou mimozemšťané? Jak je můžeme nazvat jinak? Jak se asi dorozumívají? Kde žijí? Jak vypadají? Co o nich dalšího víme?

Po krátké diskusi následovalo prohlížení obrázků z knih, na kterých byly vyobrazeny mimozemské bytosti a létající talíře. Ilustrace byly vybrány s ohledem na věk recipientů.

Následovala krátká prezentace dalších obrázků na interaktivní tabuli. Obrázky byly záměrně vybrány tak, aby se od sebe lišily. Na každém obrázku byly mimozemské bytosti a létající talíře zobrazeny rozdílným způsobem. Děti byly vedeny k tomu, aby si všimaly i drobných detailů, kterými se mimozemské bytosti na obrázcích lišily od bytostí lidských (zbarvení kůže, jiný počet končetin a prstů, různě tvarované uši, tykadla, různé tvary a počty očí,...).

Po krátké prezentaci byla dětem pomocí interaktivní tabule puštěna čtyřminutová ukázka ze sci-fi filmu: E. T. Mimoszemšťan: *E. T. – Mimoszemšťan* (E. T.: The Extra-Terrestrial; Steven Spielberg, 1982), ve které je zobrazen nejen mimoszemšťan, ale také létající talíř.

Po ukončení krátké filmové ukázky následoval řízený rozhovor na téma: Jak tedy vypadají „mart'ánci“? Jakou mají barvu kůže? Jaké mají oči, nos, ústa, atd.? Viděl někdo z vás „mart'ánka“? Jak si tedy můžeme být jistí s tím, že vypadají tak, jak byli zobrazeni na obrázcích? Víme tedy, kolik mají například očí? Mohou mít jedno? Mohou mít tři nohy?... Žáci byli postupně vedeni k tomu, že při výtvarné činnosti bude záležet pouze na jejich fantazii a ať zobrazí svého „mart'ánka“ jakkoliv, nemůže to být špatně.

V další fázi hodiny byli žáci seznámeni s tvorbou Veroniky Richterové, která také tvořila z odpadového materiálu – zejména z plastu. Její tvorba mimo jiné obsahuje dílo s názvem *Mimoszemšťan*. Krátké seznámení s autorkou a jejími díly mělo za cíl rozšířit žákovy poznatky o možnostech výtvarného umění, ale také žáky motivovat.

Žáci byli rozděleni na tři skupiny. Jednu skupinu tvořili žáci třetí třídy a zbylé dvě skupiny žáci páté třídy. Toto rozdělení umožnilo diferenciovaný přístup k žákům různého věku. Úkolem skupin byl společně vytvořený návrh na následující výtvarnou činnost. Žáci se kdykoliv mohli se svými dotazy obrátit na vyučující.

Krátce před ukončením hodiny došlo k úklidu odpadového materiálu, se kterým žáci pracovali v rámci příprav na další vyučovací hodinu. Poté, co byl prostor třídy uklizen, skupiny si krátce sdělily, jaké návrhy si připravily a jak se jim v dnešní vyučovací hodině dařilo.

1.5.3.2 Druhá vyučovací jednotka

Vzhledem k tomu, že měla celá předchozí hodina motivační charakter, nebyla motivace do této vyučovací jednotky zařazena. Motivaci by nebylo možné zařadit také z časových důvodů, objektová tvorba s odpadovým materiálem je činnost časově náročná.

Materiál pro tvorbu nosili průběžně do školy samotní žáci, kteří byli předem upozorněni na to, aby u každého materiálu, který přinesou, pečlivě předem promysleli jeho možnosti při tvorbě. Množství odpadového materiálu nošeného do školy usměrňovala třídní učitelka dětí.

Druhá vyučovací jednotka byla zaměřena na aktivní výtvarnou činnost žáků, kteří tvořili ve skupinách, do kterých byli zařazeni již dříve. Žáci byli předem poučeni o bezpečnosti práce (zejména práce s nůžkami, pozornost při stříhání plastů apod.).

Děti měly své představy o tvůrčí činnosti již utvořené, jejich úkolem bylo tyto představy zrealizovat. Kdykoliv se mohly se svými dotazy obrátit na vyučující.

Odpadový materiál byl pro lepší orientaci při práci roztříděn podle druhu v pytlích na odpadky. Po celou dobu práce s odpadovým materiálem byl kladen důraz na udržování pořádku ve třídě. Po ukončení práce žáci uklidili třídu a následovalo krátké zhodnocení vyučovací hodiny učitelkou i žáky. V závěru hodiny si žáci zvolili námět pro svoji další činnost v rámci tématu *Cestování: Z podmořských hlubin až za hranice planety Země*.

O přestávce byla objektová tvorba žáky a učitelem instalována na chodbě školy. (Průběh této vyučovací jednotky je demonstrován obr. č. 76-83)

1.5.4 Reflexe

1.5.4.1 První vyučovací jednotka

Žáci byli motivováni předešlou činností a ochotně spolupracovali i tuto vyučovací hodinu. Odpovídali na kladené otázky, přemýšleli nad nimi a diskutovali mezi sebou. Do diskusí se zapojili všichni žáci.

Děti zaujala zejména prezentace s obrázky „marťáneků“ a létajících talířů na interaktivní tabuli, všimaly si i nejmenších detailů, kterými se „marťánci“ lišili od obyvatel naší planety. Zpočátku žáci na mnou kladené otázky týkající se vzhledu

„mart’ánka“ odpovídali jednohlasně: „Je malý, zelený s tykadélky.“ Až po zhlédnutí obrázků a ukázky filmu byly děti ochotny diskutovat i o tom, že by „mart’ánci“ mohli vypadat jiným způsobem. Pochopily, že záleží jen na jejich fantazii, jakého „mart’ánka“ si vytvoří.

Při práci ve skupinách se žáci dokázali mezi sebou velice dobře domluvit. I přes to, že byli rozděleni do skupin, radili si a diskutovali se žáky ostatních skupin. Třída pracovala jako celek.

První skupina žáků 5. třídy (tvořena pouze dívkami) se po společné diskusi rozhodla, že vyrobí „mimozemskou královnu krásy“ (výherkyni mimozemské soutěže MISS). Na tento impuls reagovala druhá skupina žáků 5. třídy, která se rozhodla, že k mimozemské slečně vytvoří chlapce. Po konzultaci se mnou se žáci obou skupin rozhodli, že se nechají inspirovat tvorbou Veroniky Richterové a jako materiál pro svoji výtvarnou činnost použijí zejména plast. Dětem jsem představila možnost „kouzelného“ zkroucení plastu, které bych jim zařídila do další vyučovací hodiny, pokud by si plast nastříhali do požadovaného tvaru. (Návod nebyl sdělován z toho důvodu, že se plast kroutí a zaceluje nad otevřeným ohněm). Poněvadž evokovala přinesená ukázka zkrouceného plastu u dětí představu bodlin, vlasů či chlupů, navrhli chlapci ze skupiny, která tvořila mimozemského chlapce, že své postavě vystříhají z plastu chlupy, které své postavě další vyučovací hodinu připevní na nohy. Této činnosti se věnovala skupina až do konce vyučovací hodiny (viz obr. č. 75).

Druhá skupina zatím začala zkoumat možnosti připevňování a spojování materiálů. (Žáci měli k dispozici různý odpadový materiál, lepidla, jednostranné i oboustranné lepicí pásky, potravinářskou fólii atd.).

Žáci 3. třídy se rozhodli, že vytvoří UFO – létající talíř – které by po vytvoření zavěsili do vzduchu. Problém ale nastal při výběru materiálu. Žáci chtěli pracovat s kovem v kombinaci s krabicemi, tedy s materiálem, který by byl k zavěšení příliš těžký. Pokud by došlo k uvolnění provazu, který by létající talíř udržoval ve vzduchu, mohl by být pro žáky nebezpečný. Žákům byly nabídnuty dvě varianty řešení. První možností bylo vytvoření plechového létajícího talíře, který by ovšem nebyl zavěšen ve vzduchu. Druhou možností bylo zvolení vhodnějšího materiálu, který by byl lehký a nepředstavoval by tak nebezpečí v případě, že by objekt z jakéhokoliv důvodu spadl na zem.

Žáci si zvolili druhou možnost, avšak ve výběru vhodného materiálu stále tápali. Materiál, který by byl lehký (například polystyren), by byl problematický při spojování

a tvarování. Aby nemuselo být od návrhu upuštěno, byl žákům přislíben již zhotovený model létajícího talíře z polystyrenu. Náplní dalších vyučovacích hodin žáků třetí třídy tedy nebyla objektová tvorba, ale asambláž, pomocí které měli žáci společně létající talíř „ozdobit“. Určení požadovaného tvaru létajícího talíře a materiálu, který bude pro další práci zapotřebí, již žákům nečinilo potíže. Pro nahrazení kovového vzhledu létajícího talíře se děti se mnou domluvily na tom, že se zaměří na shromáždění většího množství alobalu.

1.5.4.2 Druhá vyučovací jednotka

Žáci byli při tvůrčí činnosti v rámci druhé vyučovací jednotky motivováni zejména netradičním materiálem a skupinovou prací, která jim dle jejich slov vyhovovala. Všechny tři skupiny žáků tvořily na základě svých návrhů utvořených v první vyučovací jednotce, žádná skupina svůj původní záměr nezměnila.

Děti pracovaly téměř samostatně. Na mne se obracely pouze s drobnými problémy. Obtíže jim činilo zejména spojování a upevňování materiálů. Pokud jim ale byly nabídnuty možnosti řešení, dokázali žáci tyto rady aplikovat na jiné činnosti.

Pro spojování materiálů žáci volili zejména lepicí pásky a potravinářskou fólii. Vzhledem k mé znalosti skutečnosti, že žáci třetí třídy budou spojovat polystyren a alobal, mohla jsem se informovat a zařídit zdravotně nezávadné lepidlo, které by dokázalo spojit tento materiál.

Do tvůrčích činností se zapojily všechny děti. Pouze jedna dívka třetí třídy byla v porovnání s ostatními žáky více pasivní. Její přístup ale nebyl zjevně zapříčiněn nezájmem, ale obavami. Dívka působila velice vystrašeně, konala příliš rozvážně.

Dle mého názoru tato tvůrčí činnost splnila své cíle. Výběr tvorby Veroniky Richterové vnímám jako zdařilý. Její tvorba je blízká dětem, žáci reagovali na jednotlivá díla se zájmem.

Žáci se k průběhu i výsledku tvůrčí činnosti vyjádřili pozitivně. Jak sami říkali, nejvíce si cenili zkušenosti s netradičním materiálem, který dříve nevnímali jako materiál vhodný k výtvarné činnosti. Na následující vyučovací hodiny, ve kterých měla tvůrčí činnost s odpadovým médiem pokračovat, byli žáci motivováni.

1.6 Třetí část výtvarného projektu: Afrika

Třetí část výtvarného projektu se skládá ze dvou vyučovacích jednotek. První jednotka s časovou dotací jedné vyučovací hodiny probíhala o čtyři týdny dříve než druhá vyučovací jednotka, která byla realizována ve dvou bezprostředně na sebe navazujících vyučovacích hodinách.

V rámci tématu výtvarného projektu: *Cestování: Z podmořských hlubin až za hranice planety Země* se žáci v třetí části výtvarného projektu ocitli na povrchu naší planety. Již na konci druhé části výtvarného projektu si zvolili jako námět pro svoji další činnost *Afriku*.

1.6.1 Charakteristika činnosti

Žáci v rámci úvodní motivační vyučovací hodiny prostřednictvím knih a interaktivní tabule shlédli fotografie související s danou tematikou. Na základě společné diskuse si vytvořili návrhy pro následující výtvarnou činnost. Z oblasti dějin umění se žáci seznámili s tvorbou Karla Nepraše. Stejně jako v předcházející části tohoto projektu byl kladen důraz na střídání činností žáků z důvodu udržení jejich pozornosti.

Náplní druhé vyučovací jednotky byla aktivní výtvarná činnost žáků na základě již promyšlených návrhů a společná instalace výsledků tvorby v prostorách školy.

1.6.2 Cíle činnosti

Cílem první vyučovací jednotky třetí části výtvarného projektu byla motivace žáků a promyšlení návrhů pro následující činnost. Děti se seznámily s africkou faunou, flórou a africkým obyvatelstvem. Osvojily si také některé zeměpisné poznatky (poloha Afriky, slovo kontinent a světadíl).

Žáci již nebyli rozděleni do skupin učitelkou. Byl tak kladen větší důraz na schopnost spolupráce, kompromisu a rozvržení času při tvůrčí činnosti. Dalším z cílů vyučovací hodiny bylo seznámení žáků s tvorbou Karla Nepraše.

Hlavním cílem druhé vyučovací jednotky, stejně jako při tvůrčí činnosti na námět *Mimozemského života*, byl rozvoj prostorové inteligence žáků a výtvarná experimentace v materiálech i postupech.

1.6.3 Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti

1.6.3.1 První vyučovací jednotka

První vyučovací jednotka byla realizována týden po ukončení předcházející části výtvarného projektu. Žáci si sami zvolili námět pro následující činnost již minulý týden. Průběh vyučovací hodiny měl podobnou strukturu jako úvodní vyučovací hodina předcházející části výtvarného projektu.

Žáci se nejdříve seznámili s tvorbou Karla Nepraše, čímž si nejen rozšířili znalosti z oblasti výtvarného umění, ale mohli zároveň porovnat figurativní tvorbu tohoto umělce s vlastní figurativní tvorbou.

Následovala prezentace na interaktivní tabuli, kde žáci ukazovali na mapě světa polohu Afriky i jiných světadílů. V rámci této činnosti se žáci seznámili s významem slova kontinent a světadíl.

Krátký řízený rozhovor byl veden na téma: Jak si představujete život na tomto kontinentu? Jaké možnosti mají obyvatelé Afriky? Jak si představujete vzhled afrických domorodých obyvatel? Jaká zvířata bychom mohli v Africe potkat? Jak vypadá africká krajina? Jaké je počasí v Africe? Byl někdo z vás v Africe?

Po krátké diskusi následovalo prohlížení obrázků prostřednictvím interaktivní tabule i knih, díky kterým se žáci seznámili s africkou faunou, flórou i s obyvateli afrického kontinentu (viz obr. č. 84).

Po ukončení motivační části hodiny bylo úkolem žáků vytvořit návrh, promyslet a připravit materiály pro další tvůrčí činnost, přičemž již žáci nebyli rozděleni do skupin jako dříve. Byl tak kladen větší důraz na rozvoj sociálních kompetencí a organizační schopnosti žáků.

Po úklidu pracovních míst následovalo krátké zhodnocení hodiny ze strany vyučující i žáků.

1.6.3.2 Druhá vyučovací jednotka

Druhá vyučovací jednotka byla realizována opět s časovým odstupem potřebným ke shromáždění odpadového materiálu. Náplní této jednotky byla aktivní výtvarná činnost žáků založená na realizaci vlastních návrhů tvorby. Pokud nastala jakákoliv problémová situace, mohli se žáci kdykoliv obrátit na vyučující.

Stejně jako v druhé části výtvarného projektu byl i v této části kladen důraz na bezpečnost a udržování pořádku ve třídě. Po ukončení výtvarné činnosti žáci uklidili třídu a následovalo krátké zhodnocení vyučovací hodiny. Námět pro činnost další části výtvarného projektu se žáci tentokrát nedozvěděli.

O přestávce byla objektová tvorba žáky a vyučující instalována na chodbě školy.

1.6.4 Reflexe

1.6.4.1 První vyučovací jednotka

Žáci byli při úvodní hodině aktivní. Odpovídali na kladené otázky, nebáli se vyjádřit své názory a představy. Do diskusí se zapojili všichni žáci.

Na tvorbu Karla Nepraše děti reagovaly se zájmem. V porovnání s reakcemi na tvorbu Veroniky Richterové byly ovšem tyto reakce méně intenzivní.

Velké nedostatky jsem objevila v rámci zeměpisných znalostí. Ani žáci páté třídy nevěděli, kde leží Afrika a co to znamená slovo kontinent. O africké fauně a flóře již měli žáci více znalostí. Děti zaujaly zejména prezentace na interaktivní tabuli a pestrobarevné fotografie z knihy *Lidé* (FERRERA, M., FILIPPI G. G., CERESA, M. *Lidé*. Zlín: Cupro, 2004. 319 s. ISBN: 80-86323-40-4.)

V okamžiku, kdy měli žáci začít pracovat na promyšlení postupů a materiálů, se zcela automaticky rozdělili na dvě skupiny – na žáky třetí a páté třídy. V průběhu vyučovací hodiny si ale navzájem pomáhali a přecházeli z jedné skupiny do druhé.

Chlapec z třetí třídy navrhl již předešlou vyučovací hodinu výrobu krokodýla, se kterou souhlasili i ostatní žáci. Jako jeden z vhodných materiálů pro tuto činnost jsem žákům donesla do třídy větší množství kartonů od vajíček. Děti se pro tento materiál rozhodly a začaly jej barvit na jimi požadované odstíny barev (obr. č. 85). Jako základ pro tělo krokodýla byly zvoleny tři stejně veliké kanystry na vodu, které byly již do školy doneseny jednou z žákyň.

Tři žáci páté třídy se rozhodli, že zhotoví černošku se senegalským bubnem, který je zaujal v prezentaci na interaktivní tabuli. Při návrhu senegalského bubnu žáci chtěli použít metodu kaširování. Během zbývající části vyučovací hodiny by ovšem nebylo možné z časových důvodů kaširovanou hmotu připravit a použít. Proto jsem žákům nabídla alternativní postup, kdy nemuseli tvořit kaširovanou hmotu. Žáci si vzali keramický obal na květinu a obalili ho potravinářskou fólií a na ni vrstvěli natrhaný novinový papír natíraný tekutým lepidlem (Herkules) a malým množstvím vody (viz obr. č. 86).

Zbývající čtyři žáci při svých návrzích váhali. Rozhodovali se mezi třemi návrhy. Prvním návrhem byla vysoká palma z plastového materiálu, druhým návrhem byl lev z papírových krabic a vlny. Jako konečné rozhodnutí byla zvolena třetí varianta – žirafa z papírových krabic.

Žáci do konce vyučovací hodiny barvili použité papírové čtvrtky hnědou barvou, z kterých by po uschnutí mohli další vyučovací hodinu vystříhnout žirafě skvrny na tělo (viz obr. č. 87).

Cíle vyučovací hodiny byly dle mého názoru splněny. Žáci byli po celou hodinu aktivní a motivovaní. Dokázali mezi sebou spolupracovat a diskutovat.

1.6.4.2 Druhá vyučovací jednotka

Žáci byli při tvůrčí činnosti druhé části výtvarného projektu stejně aktivní jako při první části. Pokračovali v tvorbě, kterou započali již v první vyučovací jednotce.

Ve vyučovací hodině se vyskytlo několik problémů, se kterými si žáci nevěděli rady. Skupina tvořící žirafu z papírových krabic zjistila, že se převažuje žirafě krk s hlavou. V krabici tvořící tělo jsem proto vyřizla otvor pro krk. Krk s hlavou byl vsunut do krabice a upevněn ze všech stran lepicími páskami.

Žáci tvořící senegalský buben nevěděli, jak vytvořit část, na kterou by nalepili kaširovaný předmět. Chtěli pouze smotat část papírového kartonu a izolepou připevnit horní část bubnu. Nabídla jsem jim proto řešení, kdy si žáci za pomoci jiného způsobu vystřížení kartonu vytvořili plochu pro nanesení lepidla (viz obr. č. 88). Následně už mohly být obě části snadno a zejména pevně spojeny.

Pro tvorbu černošky se žáci rozhodli, že využijí jako model jednu ze spolužaček, které připravili oblečení ze staré textilie, paruku z vypárané vlny a korále z polystyrénových válečků, rozřezaných korkových zátek, apod.

Do tvůrčích činností se zapojily všechny děti. Dívka, která byla v předcházející části výtvarného projektu pasivnější než ostatní žáci, nebyla přítomna.

Dle mého názoru byly v třetí vyučovací jednotce splněny předem stanované cíle. Žáci hodnotili činnost i výsledek tvorby pozitivně, byli spokojeni. (Průběh této vyučovací jednotky je demonstrován obr. č. 88-96).

1.7 Čtvrtá část výtvarného projektu: Podmořský svět

Čtvrtá část výtvarného projektu se skládá, stejně jako druhá a třetí část, ze dvou vyučovacích jednotek. S druhou a třetí částí se shoduje také časové rozvržení čtvrté části výtvarného projektu, kdy je mezi první a druhou vyučovací jednotku umístěna časová prodleva pro shromáždění potřebného materiálu.

V rámci tématu: *Cestování: Z podmořských hlubin až za hranice planety Země* se žáci vydali do podmořských hlubin.

1.7.1 Charakteristika činnosti

Základní charakteristika činností této části výtvarného projektu je totožná se dvěma předcházejícími částmi. Úvodní hodina měla zejména motivační a průpravný charakter pro následující aktivní výtvarnou činnost, která byla náplní druhé vyučovací jednotky. Z oblasti dějin umění se žáci seznámili s tvorbou Gabriela Dishawa. Také v této části výtvarného projektu byl kladen důraz na střídání činností žáků z důvodu udržení jejich pozornosti.

1.7.2 Cíle činnosti

Úvodní vyučovací hodina si kladla za cíl zejména žáky motivovat a vést je k promyšlení návrhů pro následující výtvarnou činnost. Dalším z cílů byl rozvoj

sociálních kompetencí žáků a rozšíření jejich znalostí z oblasti současného světového umění prostřednictvím tvorby Gabriela Dishawa.

Hlavním cílem druhé vyučovací jednotky, stejně jako při tvůrčí činnosti dvou předcházejících částí výtvarného projektu, byl rozvoj prostorové inteligence žáků a výtvarná experimentace v materiálech i postupech.

1.7.3 Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti

1.7.3.1 První vyučovací jednotka

Námět poslední části výtvarného projektu žákům nebyl do poslední chvíle znám. V úvodu motivační hodiny se žáci seznámili s originální tvorbou současného amerického umělce Gabriela Dishawa formou prezentace na interaktivní tabuli.

Následoval rozhovor, ve kterém žáci uvažovali nad tím, jaký námět by byl vhodný pro tvorbu závěrečné části projektu.

Seznámení žáků s daným námětem bylo realizováno prostřednictvím prezentace na interaktivní tabuli a knižních ilustrací (viz. obr. č. 97). Byl kladen důraz na to, aby si žáci všímali nejen pestrosti barev, ale také rozmanitosti živočišných druhů žijících v podmořském světě. Žákům byly předloženy ukázky živočichů žijících v hlubokomořských příkopech. Bylo upozorněno na to, že velká část druhů podmořských živočichů nám zůstává neznámá a prostředí, ve kterém tyto živočichové žijí, jsou neprozkoumaná. Žáci tak byli vedeni k tomu, aby se při tvorbě neostýchali zapojit svoji fantazii. Následoval krátký řízený rozhovor o tom, jak si děti představují podmořský svět. Dialog s žáky byl veden na téma: Už jste se někdo z vás potápěl v moři? Jak podle vás vypadá podmořský svět? Jaké mořské živočichy a rostliny znáte? Kdybychom se potápěli, jaké barvy bychom mohli v moři nalézt? Co je mořský ježek? V čem je nebezpečná medúza? Na ukázce jsme viděli mořské sasanky, mohou se sasanky vyskytovat i na našem území? Jak se jmenují celým jménem, kde rostou, kdy kvetou a jak vypadají?

Po ukončení motivační části hodiny bylo úkolem žáků vytvořit na papír návrh, jak by podmořský svět za pomoci odpadového materiálu vytvořili (viz obr. č. 98).

Poté, co žáci své návrhy dokončili, představili je ostatním žákům a společně diskutovali nad možnostmi vhodných materiálů. Následovalo krátké zhodnocení hodiny ze strany vyučující i žáků.

1.7.3.2 Druhá vyučovací jednotka

Druhá vyučovací jednotka byla zaměřena na tvůrčí činnost žáků na základě vlastních nákresů. Stejně jako v druhé a třetí části výtvarného projektu byl i v této části kladen důraz na bezpečnost a udržování pořádku ve třídě. Žáci se s jakýmkoliv problémem mohli obrátit na vyučující.

Po dokončení tvorby žáci uklidili třídu a krátce se vyjádřili k průběhu celého výtvarného projektu. O přestávce byla objektová tvorba žáky a vyučující instalována na chodbě školy.

1.7.4 Reflexe

1.7.4.1 První vyučovací jednotka

Žáci se dle vlastních slov na závěrečnou část výtvarného projektu velice těšili. Byli motivováni neznámým námětem, který ovšem při úvodním řízeném rozhovoru velice rychle odhalili. Následné ukázky tvorby Gabriela Dishawa tvořené zejména z nalezených částí psacích strojů a počítačů zaujaly zejména chlapce třetí i páté třídy.

Při seznamování žáků s tematikou podmořského světa se žáci zapojovali do diskusí. Znali velké množství mořských živočichů, korály i mořské sasanky. Žádný z žáků se nepotápěl v moři, většina ale byla na dovolené u moře. Žáci dostali prostor pro vyjádření svých znalostí o této tematice. Jeden z žáků třetí třídy prokázal výborné znalosti v oblasti druhů ryb a rybaření.

Další činností žáků byla kresba návrhů svého vlastního podmořského světa. V jednom z nákresů se objevil nákres chobotnice – rozstříhané PET-láhve se zkroucenými chapadly. Aby mohla být chapadla zkroucena, musela by být zahřátá nad otevřeným ohněm. Žákům jsem předložila návrh, že pokud by si chtěli chobotnice vytvořit, musely by být chobotnice utvořeny v průběhu zbývající části vyučovací hodiny (viz obr. 99).

Žákům jsem dále navrhla výrobu palem z rozbitých deštníků, které jsem přinesla do třídy. Děti z deštníků ostříhaly látku a rozhodly se je doplnit papírovými rourami

omotanými hnědou pytlovinou (viz obr. 100). Žákům jsem nabídla, že pytlou seženu, abych zamezila tomu, že by žáci přinesli starou nevypranou pytlou.

1.7.4.2 Druhá vyučovací jednotka

Při druhé vyučovací jednotce mezi sebou žáci velice dobře spolupracovali. Jako překvapení jsem žákům donesla rozřiznutou krabici s otvory ve vrchní části, pomocí kterých bylo možné mořské živočichy zavěsit na silonovém vlákně. K zavěšení jsem pořídila tupou jehlu na vyšívání. S jehlou mohla pracovat pouze jedna z dívek páté třídy, která byla upozorněna na bezpečnost při činnosti s jehlou.

Dvě žačky páté třídy se rozhodly dotvořit palmy. Pro zajištění bezpečnosti byly s palmami umístěny na druhou stranu třídy, aby si některé dítě neublížilo o ostříhané deštníky. Dívky nejdříve omotaly papírové roury pruhy staré pytlou. Poté utvořily z natrhaných zelených textilií palmové listy.

Mezitím tvořili ostatní žáci výplň bedny, mořské živočichy a rostliny. Pro výplň bedny byly zvoleny modré pytle na odpadky, ve kterých byl v určené místnosti shromažďován odpadový materiál. Dále žáci použili sáčky a bublinkovou fólii.

Žákyně třetí třídy tvořily chobotnici, na kterou částečně použily materiál, který uschovaly po odstranění instalace na téma mimozemského světa. Tohoto materiálu využily také při tvorbě mořských sasank.

Po ukončení výplně bedny začali žáci experimentovat s možnými postupy při tvorbě mořských živočichů. Nalezli velké množství možností pro tvorbu ryb i dalších tvorů. Jediné s čím si žáci nevěděli rady, byl mořský koník, kterého chtěli vyrobit. Jeho výroba by ale již nebyla možná ani z časových důvodů.

Do tvůrčích činností se zapojily všechny děti. Dívka, která byla v předcházejících činnostech pasivnější než ostatní žáci, se zapojovala do tvorby již více.

Cíle první i druhé vyučovací jednotky byly splněny. Žáci hodnotili činnost i výsledek tvorby pozitivně, byli spokojeni. (Průběh vyučovací jednotky je zobrazen na obr. č. 101-124.)

1.8 Tvůrčí činnost žáků čtvrté třídy

Závěrečná výtvarná činnost byla realizována v rámci souvislé pedagogické praxe ve 4. třídě na malotřídní škole ve Staré Říši. Uvedená třída je sloučená s 1. třídou.

Práci s odpadovým materiálem si vyžádali samotní žáci, kteří byli motivováni instalacemi žáků 3. a 5. třídy na chodbách školy. Činnost probíhala během dvou vyučovacích hodin, ve kterých žáci tvořili na téma: *Robot*.

1.8.1 Charakteristika činnosti

Vzhledem k tomu, že si žáci zvolili téma pro tvůrčí činnost sami a byli dostatečně motivováni, nebyla do této vyučovací jednotky zařazena motivační část, kterou by nebylo možné realizovat ani z důvodu nízké časové dotace. Náplní celé vyučovací jednotky byla tedy aktivní výtvarná činnost žáků.

1.8.2 Cíle činnosti

Hlavním cílem vyučovací jednotky byl rozvoj prostorové inteligence žáků a sociálních kompetencí. Dalším z hlavních cílů bylo výtvarné experimentování v materiálech a postupech. Z časových důvodů nemohl být kladen takový důraz na výchovně-ekologické aspekty.

1.8.3 Popis motivace, formulace úkolů a popis průběhu činnosti

Náplní této vyučovací jednotky byla tvůrčí činnost žáků založená na realizaci vlastního návrhu tvorby. Pokud nastala v průběhu činnosti jakákoliv problémová situace, mohli se žáci obrátit na vyučující.

Důraz byl kladen na bezpečnost a udržování pořádku. Po instalaci objektové tvorby ve třídě následovalo krátké zhodnocení vyučovací hodiny ze strany žáků i pedagoga.

1.8.4 Reflexe

Žáci byli motivováni nejen instalacemi na chodbách místní základní školy, ale zároveň myšlenkou vytvořit překvapení pro nemocnou třídní učitelku.

Děti se mezi sebou samostatně domluvily, že vytvoří robota se schránkou, do které by jim mohla paní učitelka vkládat úkoly. Materiál pro tvorbu přinesli samotní žáci. Papírové krabice a PET-láhve byly použity z nevyužitého materiálu shromážděného žáky 3. a 5. třídy.

Žáci byli v průběhu obou vyučovacích hodin aktivní, pracovali téměř samostatně. Problém nastal pouze při připevnění schránky na úkoly, se kterým jsem žákům pomohla.

Na činnost žáků měla velký vliv silná motivace, díky které byli žáci schopni nejen za velmi krátký čas shromáždit potřebný materiál, ale také v malém počtu (4 žáci) objektovou tvorbu dokončit. (Výsledek tvůrčí činnosti žáků je prezentován na obr. č. 125-126.)

2. Poznámky k výtvarnému projektu

Informace o problematice odpadů ve společnosti byly čerpány z knihy od Jeana-Michela Billiouda *Chraňme naši PLANETU*, ve které si mohli žáci prohlédnout kreslený koloběh odpadů, který byl přizpůsoben jejich věku (viz obr. č. 127).

Dalším zdrojem informací byla kniha Jarmily Šťastné *Kam s nimi*, kterou doplňuje CD-ROM zabývající se stejnou tematikou. Kniha byla vydána roku 2007 Českou televizí ve spolupráci s autorizovanou obalovou společností EKO-KOM. Tato společnost poskytuje zdarma vzdělávací programy pro školy. Na internetových stránkách společnosti EKO-KOM, které se staly mým druhým zdrojem informací, nalezneme internetový odkaz na stránky této společnosti, které jsou určeny dětem. Stránkami děti zábavnou formou provádí Tonda Obal – kreslená postava, která děti seznamuje s dalšími kreslenými postavičkami (Čenda Časák, Petka Peťka, apod.). Kreslené postavičky mají stejnou barvu jako kontejner, do kterého by patřily, kdybychom je chtěli vyhodit. Tyto postavičky byly využity pro motivační výuku a žáci si pomocí nich velice rychle osvojili zásady třídění odpadového materiálu (viz obr. č. 128).

Pro průběh této hodiny byly předběžně připraveny „barevné kontejnery“ určeny pro třídění papíru, plastu a skla (viz obr. 129). Protože je téma hodiny zaměřené na odpadový materiál, byly z téhož materiálu i zvolené pomůcky. Na výrobu již zmíněných „barevných kontejnerů“ byly použity krabice od banánů, které byly určeny ke slisování. Krabice byly barevně rozlišeny pomocí zdravotně nezávadných barev. Jeden kontejner byl určen na předměty, které by nebylo možné zařadit do uvedených třech kontejnerů. Sloužil pro následnou diskusi o možném zařazení do zbývajících třech kontejnerů nebo o tom, jak by žáci mohli tento materiál třídit, pokud by byl do zbývajících kontejnerů nezařaditelný (sběrné dvory, kontejnery určené pro nápojové kartony apod.).

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo nastínění jednoho z možných způsobů, jak u dětí mladšího školního věku rozvíjet citlivý vztah a uvědomělé chování ve vztahu k životnímu prostředí. Problematika vztahů naší společnosti k životnímu prostředí je součástí vzdělávacího obsahu environmentální výchovy, jednoho z průřezových témat rámcového vzdělávacího programu.

Pro téma mé práce jsem zvolila propojení tohoto průřezového tématu s předmětem výtvarná výchova. Přínos tohoto tématu je popsán v úvodu práce, kde jsou také vytyčeny její hlavní cíle.

Vzhledem k tomu, že jedním z hlavních cílů práce byl nastín podstaty, východisek a forem junk-artu, věnovala jsem se v úvodní části ucelenému přehledu tohoto uměleckého směru. Při výběru umělců a jejich děl jsem se snažila přihlížet zejména k originalitě jejich tvorby, která by se mohla stát nejen inspiračním zdrojem pro pedagogii výtvarné výchovy, ale mohla by inspiračně a výchovně působit také na žáky.

Další část práce byla zaměřena na analýzu prostoru pro tvorbu z odpadového média v rámci intermediálních a experimentálních aktivit ve výtvarné výchově na 1. stupni základních škol v souvislostech se současnými proudy ve výtvarné a environmentální výchově. V rámci této tematiky jsem se nejdříve věnovala teoretickému ukotvení výtvarné a environmentální výchovy a jejich postavení v rámcovém vzdělávacím programu. Poté jsem se zabývala možnostmi jednotlivých výtvarných činností při využití odpadového média ve výtvarné výchově. Poslední kapitola teoretické části pojednává nejen o knižních publikacích, které se věnují využití odpadového materiálu při aktivní výtvarné činnosti dětí, ale také o semináři s akreditací ministerstva školství, kterého jsem se zúčastnila.

Praktická část diplomové práce byla zaměřena na vytvoření, realizaci a reflexi souborů vlastních lekcí výtvarné výchovy s využitím odpadového materiálu ve 3. a 5. třídě na malotřídni škole ve Staré Říši. Při realizaci výtvarného projektu byl kladen důraz na výchovně-ekologické aspekty tvorby, ke kterým byli žáci od počátku projektu vedeni.

První část výtvarného projektu byla zaměřena na motivaci a seznámení žáků s problematikou odpadů v naší společnosti a její dopad na životní prostředí. V dalších částech projektu, jež byly zaměřeny na aktivní výtvarnou činnost žáků, byl kladen důraz na rozvoj tvořivosti prostřednictvím výtvarné experimentace v materiálech i postupech.

Zejména druhá a třetí část výtvarného projektu byla zaměřena na rozvoj imaginace žáků. Při tvůrčích činnostech byl dětem dán prostor pro uplatnění vlastní představivosti. Na základě společné diskuse žáci samostatně tvořili vlastní návrhy trojrozměrných objektů a volili vhodný materiál. Při realizaci výtvarného projektu byla tedy zapotřebí schopnost spolupráce a kompromisu, čímž se rozvíjely sociální kompetence žáků.

Poslední část projektu byla realizována v rámci souvislé pedagogické praxe ve 4. třídě na malotřídní škole ve Staré Říši. Práci s odpadovým materiálem si vyžádali samotní žáci, kteří byli motivováni instalacemi na chodbách školy žáků 3. a 5. třídy.

Pedagog měl při výtvarném projektu roli mediátora, který dětem nejen zprostředkoval poznatky z oblasti ekologie, ale snažil se je vést také k utvoření citlivého vztahu k životnímu prostředí. Jeho dalším úkolem bylo žákům pomoci při tvůrčích činnostech, aniž by do jejich průběhu razantně zasahoval, měnil záměry žáků a promítal tak do výsledků práce svoji vlastní vizi.

Závěrem bych ráda upozornila na organizační a časovou náročnost výtvarných projektů využívající odpadové médium. Pokud pedagog chce, aby prostřednictvím této tvorby v dětech skutečně rozvíjel ekologicko-výchovné aspekty, je zapotřebí, aby se sám o danou problematiku zajímal, orientoval se v ní a dokázal tak vzbudit zájem u žáků.

Domnívám se, že vypracováním této práce se mi podařilo nastínit jeden z možných způsobů, jak u dětí mladšího školního věku rozvíjet citlivý vztah k přírodě a uvědomělé chování ve vztahu k životnímu prostředí, a tím splnit hlavní cíl diplomové práce.

Vypracování diplomové práce bylo obohacující nejen pro mne samotnou, ale na základě výsledků i procesu tvůrčí činnosti, reakcí i vlastních slov žáků si dovoluji sdělit, že bylo přínosné také pro žáky.

Seznam použitých zdrojů

Publikace

- 1) BABYRÁDOVÁ, H. *Výtvarná dílna*. Praha: Nakladatelství TRITON, 2005. 289 s. ISBN: 80-7254-705-4.
- 2) BALEKA, J. *Výtvarné umění: výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. 492 s. ISBN: 80-200-0609-5.
- 3) BERNARDOVÁ, E. *Moderní umění: 1905-1945*. Praha a Litomyšl: nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, 2000. 144 s. ISBN: 80-7185-291-0.
- 4) BILLILOUD, J.-M. *Chraňme naši PLANETU: Encyklopedie ochrany životního prostředí*. Praha: Knižní klub, 2009. 120 s. ISBN: 978-80-242-2532-6.
- 5) DEMPSEY, A. *Umělecké styly, školy a hnutí: Encyklopedický průvodce moderním uměním*. [Praha]: Slovart, 2002. 304 s. ISBN: 80-7209-402-5.
- 6) ELGER, D. *Dadaismus*. [Praha]: Slovart, 2004. ISBN: 80-7209-661-3.
- 7) GAFFOVÁ, J., OLIVEROVÁ, C. *Svět umění XX. století: od postmodernismu po digital art*. Praha: Albatros nakladatelství, 2003, 186 s. ISBN: 80-00-01179-4.
- 8) GROSENICKOVÁ, U. *Ženy v umění: 20. a 21. století*. Bratislava: Nakladatelství Slovart, 2004. 191 s. ISBN: 80-7209-626-5.
- 9) HLAVÁČEK, L. *Cvičení z estetiky*. [Praha]: Gallery, 2007. 158 s. ISBN: 978-80-86990-10-1.
- 10) HOFMANN, W., JUDLOVÁ, M., SEKAL, Z. *Zbyněk Sekal: Práce za posledních pětapadesát let*. Praha: Galerie hlavního města Prahy, 1997. 184 s. ISBN: 80-7010-043-5.
- 11) HOROVÁ, J. *Ateliér výtvarných nápadů: Praktický kalendář tvořivé recyklace*. Praha: Portál, 2008, 136 s. ISBN: 978-80-7367-440-3.
- 12) HOSMAN, Z. *Didaktický skicář: Výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: PF JU, 2007. 94 s. ISBN: 978-80-7394-001-0.
- 13) CHALUPECKÝ, J. *Na hranicích umění: Několik příběhů*. Praha: Arkýř/Prostor, 1990, 200 s. ISBN: 80-85190-06-0.
- 14) CHALUPECKÝ, J. *NOVÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH*. Praha: H&H, 1994. 173 s. ISBN: 80-85787-82-4.

- 15) CHÂTELET, A. GROSLIER, B. F. a kol. *Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění*. [Praha]: Ottovo nakladatelství, 2004. 784 s. ISBN: 80-7181-936-0.
- 16) KLIMEŠOVÁ, M. *Roky ve dnech: ČESKÉ UMĚNÍ 1945-1957*. Řevnice: nakladatelství Arbor vitae ve spolupráci s Galerií hlavního města Prahy, 2010. 424 s. ISBN: 978-80-87164-35-8.
- 17) Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ*. Praha: SVOJKA a VAŠUT, 1996. 512 s. ISBN: 80-7180-167-4.
- 18) LENCOVÁ, R. *Přeměna odpadu – Proměna duše*. Praha: SVĚT, 2002. 24 s. ISBN: 80-902986-2-1.
- 19) LITTLE, S. *...ismy: Jak chápat umění*. Praha: Slovart, 2005. 160 s. ISBN. 80-7209-751-2.
- 20) LYNTON, D. *Umění světa: UMĚNÍ 19. A 20. STOLETÍ*. Praha: Artia, 1981. 192 s. ISBN: neuvedeno.
- 21) MALIVA, J. *Doteky s uměním a časem: Přehled dějin umění od baroka do poloviny 20. století, II. díl*. Brno: Vysoké učení technické (fakulta výtvarných umění), 1997. 199 s. ISBN: 80-214-1088-4.
- 22) MERHOUT, V. *GRAFIK VLADIMÍR BOUDNÍK*. Praha: Torst, 2009. 402 s. ISBN: 978-80-7215-382-4.
- 23) MOTLOVÁ, M. (ed.) *Jiří Kolář*. Praha: Odeon, 1993. 245 s. ISBN: 80-207-0427-2.
- 24) MRÁZ, B., MRÁZOVÁ M. *Encyklopedie světového malířství*. 2. přeprac. vyd. Praha: Academia, 1988. 630 s. ISBN: neuvedeno.
- 25) NEPRAŠ, K. *KAREL NEPRAŠ/SOCHY: Galerie hlavního města Prahy, Galerie umění Karlovy Vary, Galerie výtvarného umění v Olomouci*. [Praha]: [Galerie hlavního města Prahy], [1991]. [32 s.] ISBN: 80-7010-012-5.
- 26) NEŠLEHOVÁ, M. *Poselství jiného výrazu: Pojetí „informelu“ v českém umění 50. a první poloviny 60. let*. Praha: BASE/ARTetFACT, 1997. 288 s. ISBN: 80-902481-0-1 (BASE)/80-902160-0-5 (ARTetFACT).
- 27) OZUNA, T. *Umění a odpad: recyklovaná estetika v poválečné střední Evropě (1917-2005)*. *Umělec*. 2005, 9, 3, s. 86-88. ISSN 1212-9550.
- 28) RICHTEROVÁ, V. *PET-ART FAUNA FLORA: PLASTIKY Z PET LAHVÍ: PLASTIC BOTTLES SCULPTURES*. [s.l.] : [s.n.], [2010]. [32]. ISBN 978-80-254-6528-8.

- 29) RICHTEROVÁ, V. *VERONIKA RICHTEROVÁ: SMALTY, MOZAIKY, PLASTIKY, PET-ART*. Praha: Tardus, 2004. 41 s. ISBN: 80-239-4220-4.
- 30) ROOKMAAKER, H. R. *Moderní umění a smrt kultury*. Praha: Návrat domů, 1996. 232 s. ISBN: 80-85495-49-x.
- 31) RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M., FRICKEOVÁ M. a kol. *UMĚNÍ 20. století*. [Praha]: Nakladatelství Slovart, 2004. 840 s. ISBN: 80-7209-521-8.
- 32) RUPPERTOVÁ, D. *Ze starého nové: Výtvarné nápady pro děti od 5 let*. Praha: Svojtka a Vašut/ Knižní klub, 1997. 112 s. ISBN: 80-7180-315-4 (Svojtka a Vašut)/80-7176-649-6 (Knižní klub)
- 33) SKÁLA, F. *František Skála*. Praha: Arbor vitae/Egon Schiele Art Centrum, 2004, 180 s. ISBN: 80-86300-47-1.
- 34) SKÝBOVÁ, J. *Environmentální výchovné projekty pro učitelství MŠ a prvního stupně ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2008, 44 s. ISBN: 978-80-7290-376-4.
- 35) STADLER, W. *Dějiny sochařství*. Praha: Rebo Production, 1996. 200 s. ISBN: 80-85815-67-2.
- 36) ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000*. Praha: Academia, 2007, 1140 s. ISBN: 978-80-200-1488-8.
- 37) ŠETLÍK, J. *Cesty po ateliérech 1976-1986*. Praha: Torst, 1996. 300 s. ISBN: 80-85639-89-0.
- 38) UŽDIL, J. *Výtvarný projev a výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976, 336 s. ISBN: neuvedeno.
- 39) VRŠKOVÁ, O. MEZI UMĚNÍM A BIOLOGIÍ. *Výtvarná výchova*. 2006, 46, 2, s. 18-19. ISSN 1210-3691.
- 40) WALTHER, I. F. *Pablo Picasso*. Bratislava: Slovart, 1992. 95 s. ISBN: 3-8228-1003-7.
- 41) WHITELEY, G. *JUNK: ART AND THE POLITICS OF TRASH*. London: I. B. Tauris, 2011. 214 s. ISBN: 978-1-84885-413-0.
- 42) WOOLF, K. Vymezení pojmu prostorové a plastické tvorby. *Výtvarná výchova*. 2006, 46, 1, s. 9-13. ISSN 1210-3691.

Internetové zdroje

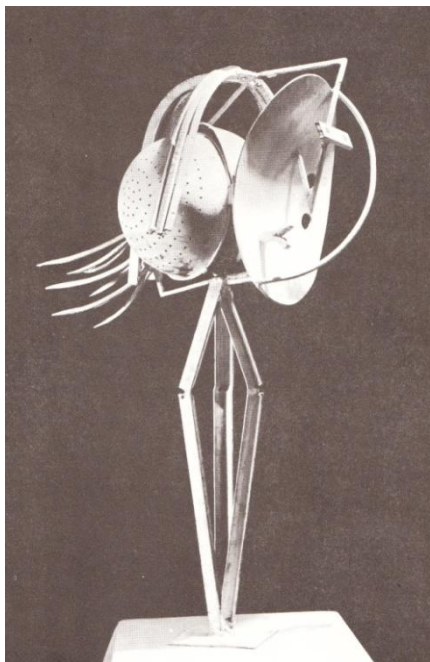
- 1) *Artmagazin.eu* [online]. 5. 12. 2008 [cit. 2011-03-26]. Frank Stella. Dostupné z WWW: <<http://www.artmagazin.eu/galerie-vytvarniku/frank-stella.htm>>.
- 2) DISHAW, G. *Gabriel Dishaw: Junk Art* [online]. c2006-2011 [cit. 2011-03-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.gabrieldishaw.com/statement.html>>.
- 3) EnviWeb [online]. 26.01.2011 [cit. 2011-04-16]. Netradiční hotel ve Španělsku bojuje proti znečišťování moří. Dostupné z WWW: <<http://www.enviweb.cz/clanek/dovol/85042/netradicni-hotel-ve-spanelsku-bojuje-proti-znecistovani-mori>>.
- 4) GARBAGE WARRIOR: A FILM BY OLIVER HODGE [online]. 2010 [cit. 2011-03-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.garbagewarrior.com/downloads.html>>.
- 5) FABRICIUS, K. *Environmental graffiti: The magazine created by you* [online]. 10. 6. 2009 [cit. 2011-03-22]. Incredible Shadow Art Created From Junk. Dostupné z WWW: <<http://www.environmentalgraffiti.com/featured/incredible-shadow-art-created-from-junk/12265>>.
- 6) HLAVÁČEK, L. *ARTLIST: databáze současného umění* [online]. c2006-2010 [cit. 2011-03-26]. František Skála. Dostupné z WWW: <<http://www.artlist.cz/?id=139>>.
- 7) KOUT, J. *AERCH.CZ: architektura online* [online]. 15. května 2009 [cit. 2011-03-30]. Architekt odpadu. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/4048-architekt-odpadu.aspx>>.
- 8) KUMAR, N. Psfk: Your go-to source for new ideas and inspiration [online]. July 21, 2010 [cit. 2011-04-16]. Rebuilding Haiti With Homes Made From Used Tires And Bottles. Dostupné z WWW: <<http://www.psfk.com/2010/07/rebuilding-haiti-with-homes-made-from-used-tires-and-bottles.html>>.
- 9) LENCOVÁ, R. Otázky k projektu „Přeměna odpadu – proměna duše“ [online]. Jitka Nováková. 26. března 2011 11:29; [cit. 2011-3-26]. Osobní komunikace.
- 10) MACHALICKÝ, J. ARTLIST [online]. c2006-2010 [cit. 2011-04-01]. Jiří Kolář. Dostupné z WWW: <<http://artlist.cz/?id=3993>>.
- 11) Metodický portál RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů [online]. 2011 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z WWW: <<http://rvp.cz/>>.

- 12) Občanské sdružení EKOFILM: ...pro podporu Mezinárodního filmového festivalu. [online]. c2008-2011 [cit. 2011-04-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ekofilm.eu>>.
- 13) PODZEMNÁ, M. Marcela Podzemná [online]. 2007 [cit. 2011-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.marcelart.net/index.html>>.
- 14) RICHTEROVÁ, V. *VERONIKA RICHTEROVÁ: NÁRODNÍ MUZEUM PET LAHVÍ* [online]. c2011 [cit. 2011-03-29]. DÍLO. Dostupné z WWW: <<http://www.veronikarichterova.com/cs/dilo/6-pet-muzeum/>>.
- 15) SHARMA, A. *Environmental graffiti: The magazine created by you* [online]. 2011 [cit. 2011-03-30]. Armies of Trash People Invade the World's Cities. Dostupné z WWW: <<http://www.environmentalgraffiti.com/news-trash-people>>.
- 16) Zdroj: ČTK. *EnviWeb* [online]. 23. 01. 2011 [cit. 2011-03-30]. V Madridu vznikl hotel z odpadu posbíraného na plážích. Dostupné z WWW: <<http://www.enviweb.cz/clanek/archiv/85032/v-madridu-vznikl-hotel-z-odpadu-posbiraneho-na-plazich>>.
- 17) Zdroj: LARVOVÁ, H. *ARTLIST: databáze současného umění* [online]. c2006-2010 [cit. 2011-03-24]. Vladimír Boudník. Dostupné z WWW: <<http://www.artlist.cz/index.php?id=1681>>.

Přílohy

I. Obrazová příloha se vztahem k teoretické části

Obr. č. 1: P. Picasso, Hlava ženy (1931)

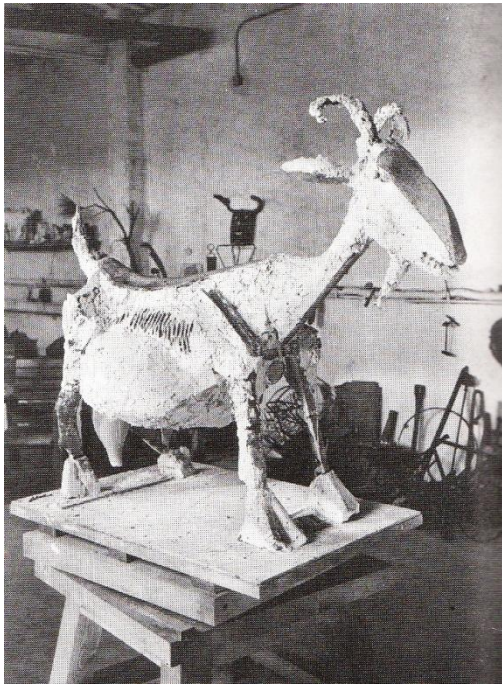
Zdroj: WALTER I. F. *Pablo Picasso*. s. 47
bronz, 100 x 37 x 59 cm

Obr. č. 2: P. Picasso, Hlava býka (1943)

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M. a kol. *Umění 20. století*, s. 479
bronz, 42 x 41 x 25 cm

Obr. č. 3: P. Picasso, Koza (1950)

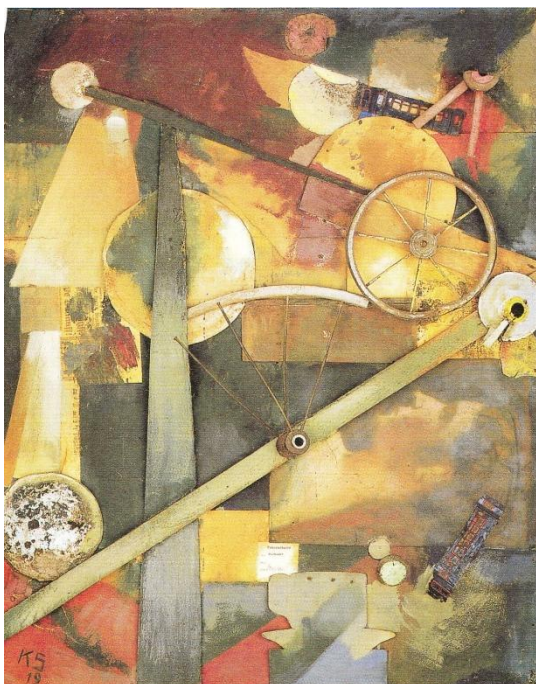
Zdroj: WALTER I. F. *Pablo Picasso*. s. 48
původní sádra, 120,5 x 145 x 60 cm

Obr. č. 4: P. Picasso, Pavián s mládětem (1951)

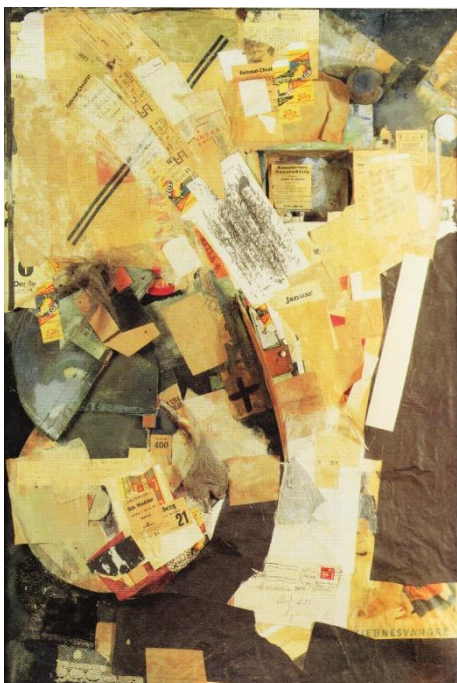
Zdroj: WALTER I. F. *Pablo Picasso*. s. 48
bronz, 53,3 x 33,7 x 52,7 cm

Obr. č. 5: K. Schwitters, Konstrukce pro urozené dámy (1919)

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M. a kol. *Umění 20. století.* s. 126
asambláž, 203 x 84 cm

Obr. č. 6: K. Schwitters, Obraz prostorového růstu – obraz se dvěma malými psy (1939)

Zdroj: Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ.* s. 419
koláž na kartónu, 96,5 x 68 cm

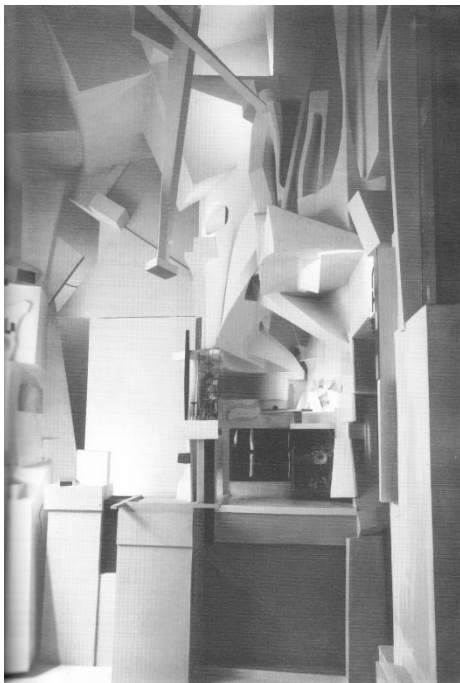
Obr. č. 7: K. Schwitters: i-kresba (1920)

Zdroj: ELGER, D. *Dadaismus*. s. 67

ofsetový tisk na papíře, 11 x 8,7 cm

Obr. č. 8: K. Schwitters: Merzbau (okolo 1933)

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M., FRICKEOVÁ M. a kol. *Umění*

20. století. s. 461

Obr. č. 9: M. Duchamp: Fontána (1917/1976)

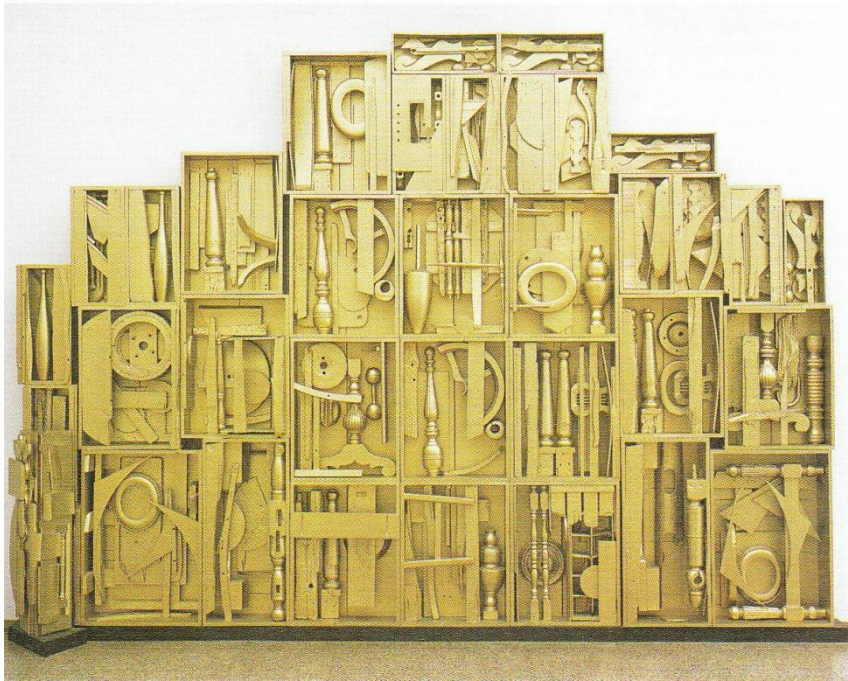
Zdroj: ELGER D. *Dadaismus*. s. 81
porcelánový pisoár, 33 x 42 x 52 cm

Obr. č. 10: M. Duchamp: Kolo z bicyklu (1913 – replika z roku 1964)

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M., FRICKEOVÁ M. a kol. *Umění 20. století*. s. 457
ready-made: kolo z jízdního kola namontované na kuchyňské stoličce, výška 132 cm, průměr 64,8 cm

Obr. č. 11: L. Nevelsonová: Královský příliv (1959-1960)

Zdroj: DEMPSEY, A. *Umělecké styly, školy a hnutí: Encyklopedický průvodce moderním uměním*. s. 215

Obr. č. 12: J. Tinguely: Trofej Chasse-le-Golem (1990)

Zdroj: Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ*. s. 459
železo, ocel, gumový pás, elektrický motor a hroší čelist, v. 177,8 cm

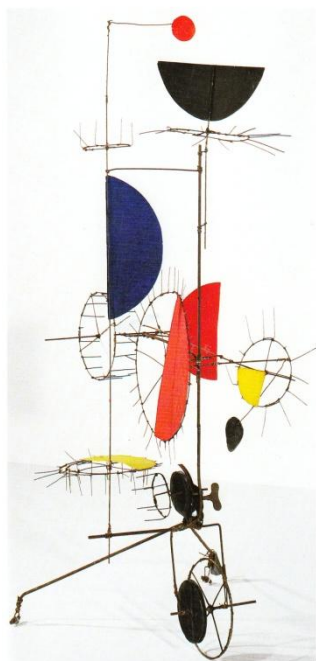
Obr. č. 13: J. Tinguely: Eva Aepli und die Bürger von Calais (Evino jablíčko a měšťané z Calais (1989)

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M., FRICKEOVÁ M. a kol. *Umění 20. století*. s. 508

skulptura, 7 dílů, železo, nalezené věci, elektromotory, 300 x 300 x 220 cm

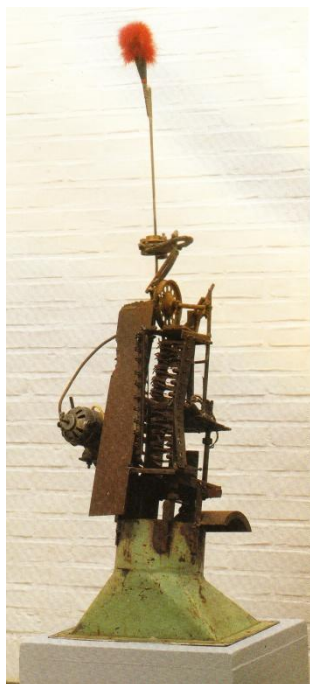
Obr. č. 14: J. Tinguely: Sculpture méta-mécanique automobile (1954)

Zdroj: STADLER, W. *Dějiny sochařství*. s. 191

kovové desky a dráty, 134 x 79 x 56 cm

Obr. č. 15: J. Tinguely: Zelený Baluba (1962)

Zdroj: STADLER, W. *Dějiny sochařství*. s. 191

železo, dřevo, elektromotor a pěrový mop, výška 135 cm

Obr. č. 16: Arman: Navršené konve (1961)

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M., FRICKEOVÁ M. a kol. *Umění 20. století*. s. 518

emailové konve ve vitríně z plexiskla, 83 x 142 x 42 cm

Obr. č. 17: C. Baldaccini: Ricard (1962)

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M., FRICKEOVÁ M. a kol. *Umění 20. století*. s. 519
komprese aut

Obr. č. 18: J. Chamberlain: Colonel Splendit (1964)

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M., FRICKEOVÁ M. a kol. *Umění 20. století*. s. 498

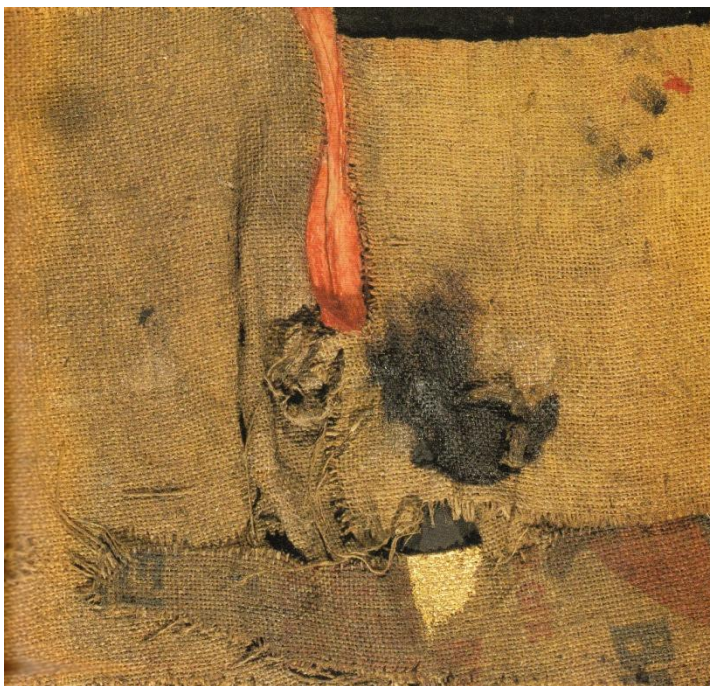
Obr. č. 19: R. Rauschenberg, Černý trh (1961)

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M., FRICKEOVÁ M. a kol. *Umění 20. století*. s. 498

kombinovaná malba: plátno, dřevo, kov a olejová barva, 152x127 cm

Obr. č. 20: A. Burri: Pytel (1954)

Zdroj: Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ*. s. 75

pytlovina, plátno, olej a zlatá barva na prkně, 33 x 38 cm

Obr. č. 21: G. Fullard: War Game (1962)

Zdroj: WHITELEY, G. *JUNK ART AND THE POLITICS OF TRASH*
cement, 148 x 146 x 71 cm

Obr. č. 22: A. Caro: Znásilnění Sabineek (1985-6)

Zdroj: Kolektiv autorů. *ENCYKLOPEDIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ*. s. 82
rezavá a laková ocel, 222 x 603 cm

Obr. č. 23: A. Kaprow: Yard: 1961

Zdroj: RUHRBERG, K., SCHNECKENBURGER, M., FRICKEOVÁ M. a kol. *Umění 20. století*. s. 583

environment z pneumatik apod.

Obr. č. 24: V. Boudník: Derealizace (Lebka) (1961)

Zdroj: LARVOVÁ, H. *ARTLIST: databáze současného umění* [online]. c2006-2010 [cit. 2011-03-24]. Vladimír Boudník. Dostupné z WWW:

<<http://www.artlist.cz/index.php?id=1681>>.

aktivní grafika, pergamen velín, 248 x 164mm

Obr. č. 25: V. Janoušková, Totem (1966)

Zdroj: ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000.* s. 155

Obr. č. 26: V. Janoušková: Ležící (1972)

Zdroj: ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000.* s. 644

svařovaný smalt, 36 x 126 cm

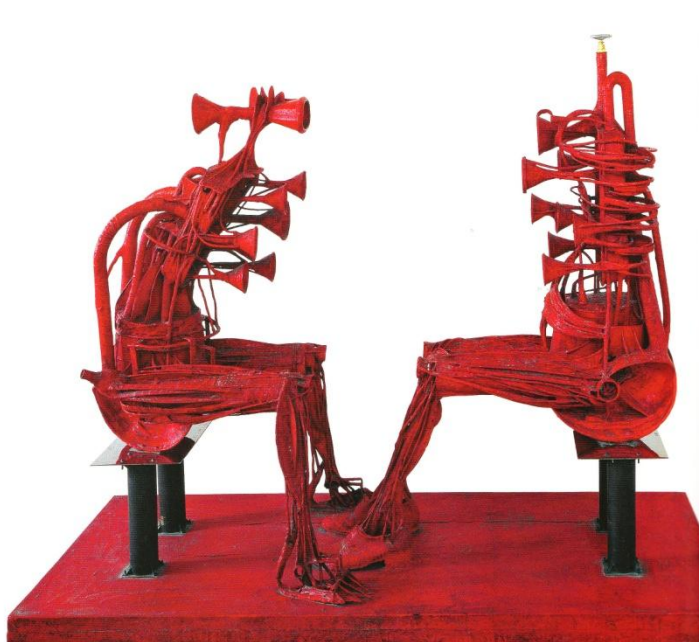
Obr. č. 27: Z. Sekal: Bez názvu (1994)

Zdroj: HOFMANN, W., JUDLOVÁ, M., SEKAL, Z. *Zbyněk Sekal: Práce za posledních pětapadesát let.* s. 119

železo, dřevo, mořidlo, 30,6 x 33,1 x 4,1 cm

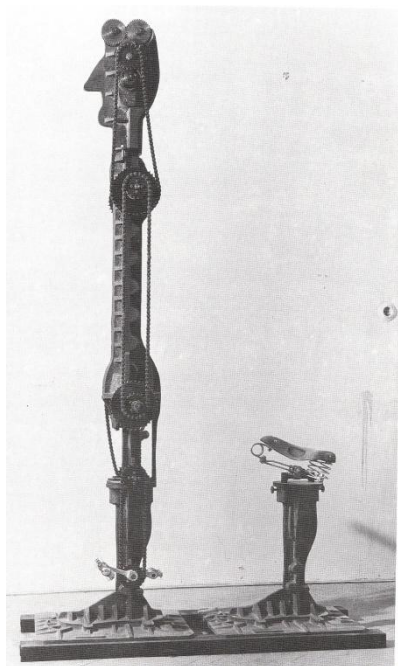
Obr. č. 28: K. Nepraš: Velký dialog (1966)

Zdroj: ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI.* (1, 2). 1958/2000. s. 168

drát, textil, lak, 145 x 190 x 83 cm

Obr. č. 29: K. Nepraš: Figurální plastika (na šlapání) (1972)

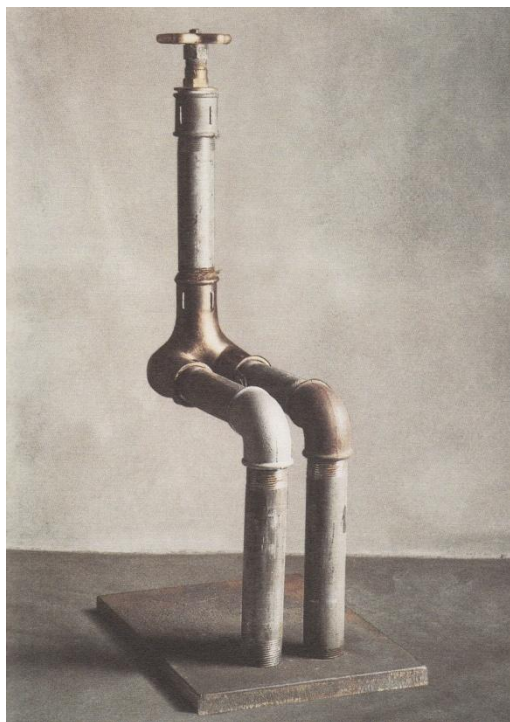
Zdroj: NEPRAŠ, K. *KAREL NEPRAŠ/SOCHY: Galerie hlavního města Prahy, Galerie umění Karlovy Vary, Galerie výtvarného umění v Olomouci.* s. 18
litina (převodové řetězy, šlapky a sedlo z jízdního kola), v. 204 cm

Obr. č. 30: K. Nepraš: Hlava – fontána č. 4 (1983)

Zdroj: NEPRAŠ, K. *KAREL NEPRAŠ/SOCHY: Galerie hlavního města Prahy, Galerie umění Karlovy Vary, Galerie výtvarného umění v Olomouci.* s. 17
kovová konstrukce, guma, textile, červený lak, v. 73 cm

Obr. č. 31: K. Nepraš: Sedící (1999)

Zdroj: HLAVÁČEK, L. *Cvičení z estetiky*. s. 87
bronz, litina, trubky, v. 60 cm

Obr. č. 32: K. Nepraš: Porcelánová busta III (1995-1998)

Zdroj: HLAVÁČEK, L. *Cvičení z estetiky*. s. 87
porcelán, litina, bronz, novodur, v. 80 cm

Obr. č. 33: J. Kolář: Uzlová báseň (1962-1963)

Zdroj: MOTLOVÁ, M. (ed.) *Jiří Kolář*. s. 14
asambláž – koláž (uzlová báseň), 45 x 31 cm

Obr. č. 34: J. Kolář: Tři tajemství mé ženy (Dvojportrét) (konec 60. let)

Zdroj: MOTLOVÁ, M. (ed.) *Jiří Kolář*. s. 104
koláž (siluety – chiasmáž), 105 x 100 cm

Obr. č. 35: J. Kolář: Vizionář (1962)

Zdroj: MOTLOVÁ, M. (ed.) *Jiří Kolář*. s. 48

koláž (proláž), 19 x 15 cm

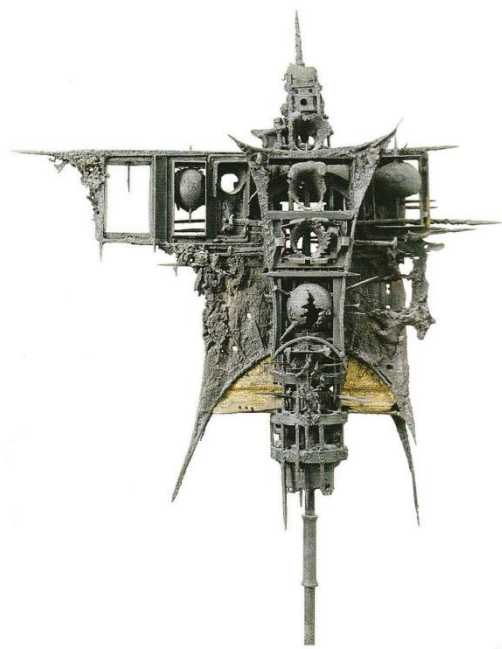
Obr. č. 36: J. Kolář: Koláři, Koláři, cosi máš na tváři (1979)

Zdroj: MOTLOVÁ, M. (ed.) *Jiří Kolář*. s. 144

muchláž, 31,35 x 30

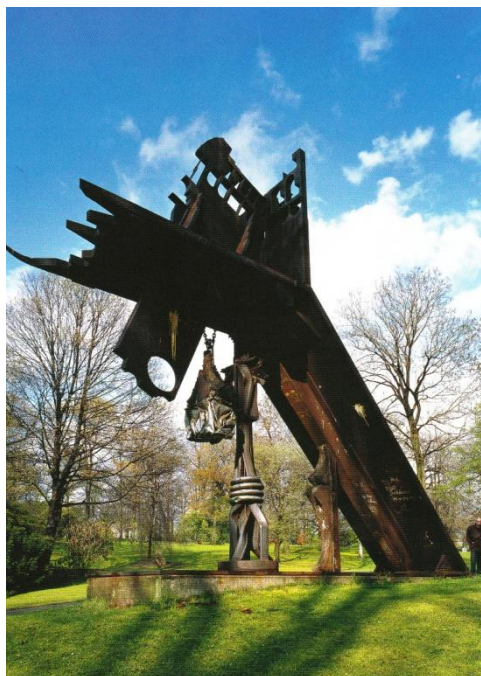
Obr. č. 37: A. Veselý: Enigma III (1965)

Zdroj: GAFFOVÁ, J., OLIVEROVÁ, C. *Svět umění XX. století: od postmodernimu po digital art.* s. 271

dřevo, kov, juta, acronex, v. 243

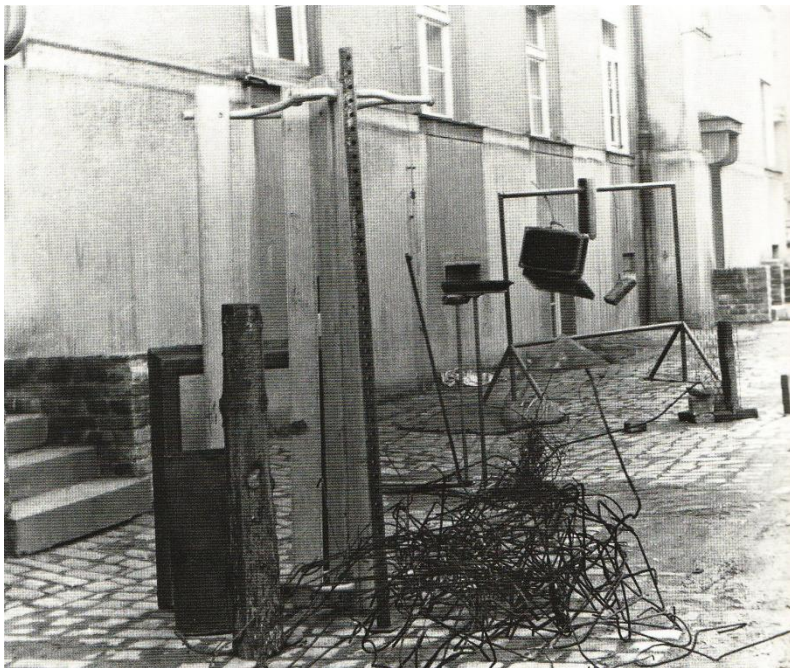
Obr. č. 38: A. Veselý, Iron Report (1979)

Zdroj: ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI. (1, 2): 1958/2000.* s. 655

železo, nerezová ocel, 750 x 950 x 240 cm

Obr. č. 39: M. Knížák: Prostředí (1964)

Zdroj: ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds.) *Dějiny českého výtvarného umění VI.*
(1, 2): 1958/2000. s. 242

asambláž (Mariánské Lázně)

Obr. č. 40: Čestmír Krátký: Půlnoční slunce (1964)

Zdroj: ŠVÁCHA, R., PLATOVSKÁ M. (eds) *Dějiny českého výtvarného umění VI.*
(1, 2): 1958/2000. s. 280

fotografie

Obr. č. 41: F. Stella: K. 17 (2006)

Zdroj: *Artmagazin.eu* [online]. 5. 12. 2008 [cit. 2011-03-26]. Frank Stella. Dostupné z WWW: <<http://www.artmagazin.eu/galerie-vytvarniku/frank-stella.htm>>. Z nerezové oceli a lité hliníkové 38,1 x 61 x 33 cm

Obr. č. 42: T. Noble, S. Webster: Dirty White Trash (1998)

Zdroj: FABRICIUS, K. *Environmental graffiti: The magazine created by you* [online]. 10. 6. 2009 [cit. 2011-03-22]. Incredible Shadow Art Created From Junk. Dostupné z WWW: <<http://www.environmentalgraffiti.com/featured/incredible-shadow-art-created-from-junk/12265>>.

Obr. č. 43: T. Noble, S. Webster: Real Life is Rubbish (2002)

Zdroj: FABRICIUS, K. *Environmental graffiti: The magazine created by you* [online]. 10. 6. 2009 [cit. 2011-03-22]. Incredible Shadow Art Created From Junk. Dostupné z WWW: <<http://www.environmentalgraffiti.com/featured/incredible-shadow-art-created-from-junk/12265>>.

Obr. č. 44: G. Dishaw: Junk Dunk (Left) (2008)

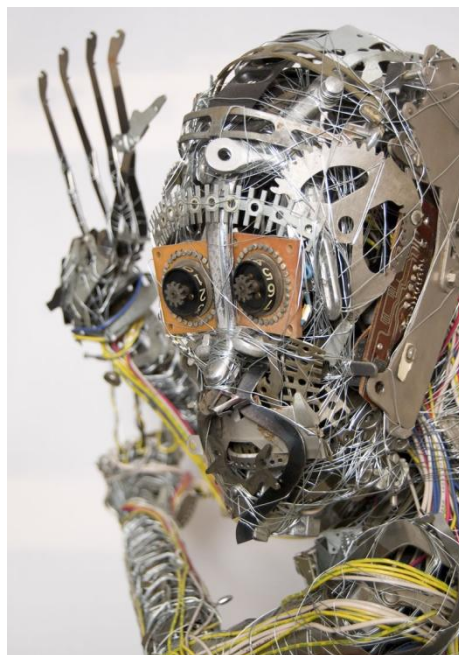

Zdroj: DISHAW, G. *Gabriel Dishaw: Junk Art* [online]. c2006-2011 [cit. 2011-03-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.gabrieldishaw.com/statement.html>>. Skulptura, Shoe Size: (Men's) 9.5

Obr. č. 45: G. Dishaw: Shiva (2008)

Detail:

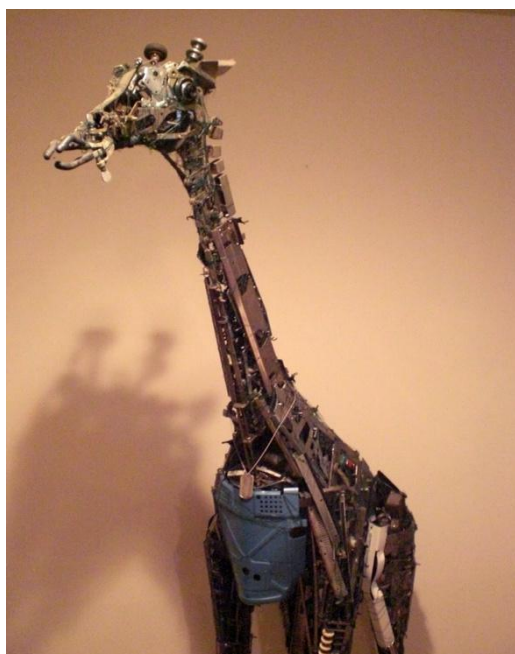

Zdroj: DISHAW, G. *Gabriel Dishaw: Junk Art* [online]. c2006-2011 [cit. 2011-03-30].

Dostupné z WWW: <<http://www.gabrieldishaw.com/statement.html>>.

skulptura, 91,44 x 160, 02 x 55, 88 cm

Obr. č. 46: G. Dishaw: Giraffe (2004)

Detail:

Zdroj: DISHAW, G. *Gabriel Dishaw: Junk Art* [online]. c2006-2011 [cit. 2011-03-30].

Dostupné z WWW: <<http://www.gabrieldishaw.com/statement.html>>.

skulptura, 121,92 x 203,2 x 35,56 cm

Obr. č. 47: G. Dishaw: 3 Flower Engine (2008)

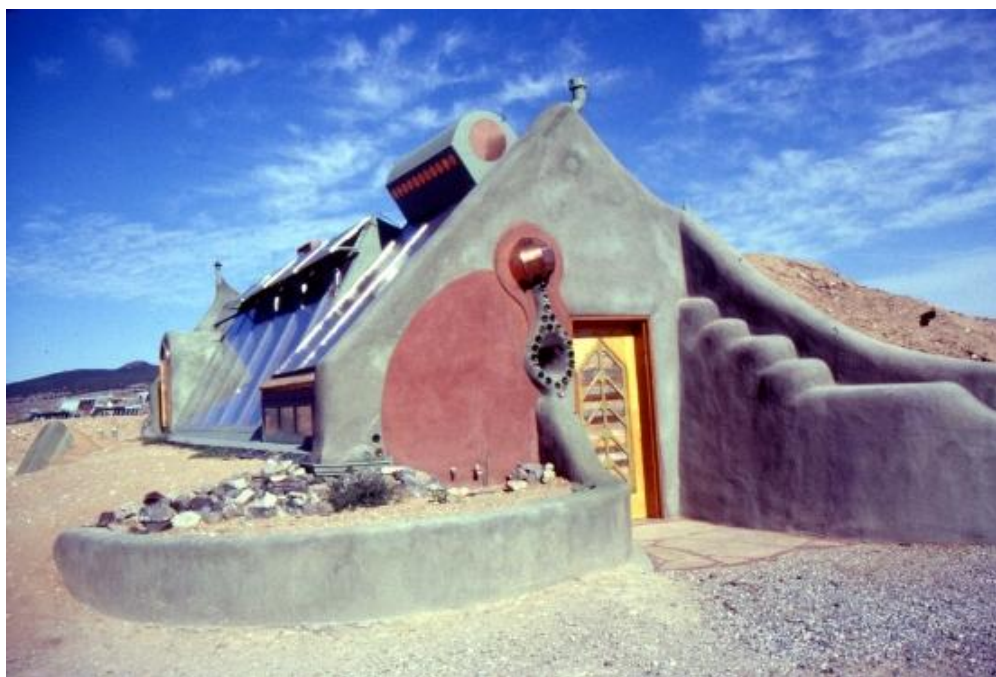
Zdroj: DISHAW, G. *Gabriel Dishaw: Junk Art* [online]. c2006-2011 [cit. 2011-03-30].
Dostupné z WWW: <<http://www.gabrieldishaw.com/statement.html>>.
skulptura, 15,24 x 35,56 x 15,24 cm

Obr. č. 48: Michael Reynolds – architekt odpadu – při práci v Novém Mexiku

Zdroj: GARBAGE WARRIOR: A FILM BY OLIVER HODGE [online]. 2010 [cit. 2011-03-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.garbagewarrior.com/downloads.html>>.

Obr. č. 49: M. Reynolds: Exteriér zemědomu (Taos, Nové Mexiko)

Zdroj: KOUT, J. *AERCH.CZ: architektura online* [online]. 15. května 2009 [cit. 2011-03-30]. Architekt odpadu. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/4048-architekt-odpadu.aspx>>.

Obr. č. 50: M. Reynolds: Interiér zemědomu

Zdroj: KOUT, J. *AERCH.CZ: architektura online* [online]. 15. května 2009 [cit. 2011-03-30]. Architekt odpadu. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/4048-architekt-odpadu.aspx>>.

Obr. č. 51: M. Reynoldsova stavba domu na Andamanských ostrovech (2005)

Zdroj: KOUT, J. *AERCH.CZ: architektura online* [online]. 15. května 2009 [cit. 2011-03-30]. Architekt odpadu. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/4048-architekt-odpadu.aspx>>.

Obr. č. 52: M. Reynolds: Stavba *zemědomu* – Haiti (2010)

Zdroj: KUMAR, N. *Psfk: Your go-to source for new ideas and inspiration* [online]. July 21, 2010 [cit. 2011-04-04]. Rebuilding Haiti With Homes Made From Used Tires And Bottles. Dostupné z WWW: <<http://www.psfk.com/2010/07/rebuilding-haiti-with-homes-made-from-used-tires-and-bottles.html>>.

Obr. č. 53: Ha Schult: Hotel Beach Garbage, Madrid (2010)

Zdroj: EnviWeb [online]. 26.01.2011 [cit. 2011-04-16]. Netradiční hotel ve Španělsku bojuje proti znečišťování moří. Dostupné z WWW: <<http://www.enviweb.cz/clanek/dovol/85042/netradicni-hotel-ve-spanelsku-bojuje-proti-znecistovani-mori>>.

Obr. č. 54: Ha Schult, Trash People (Gíza, 2002)

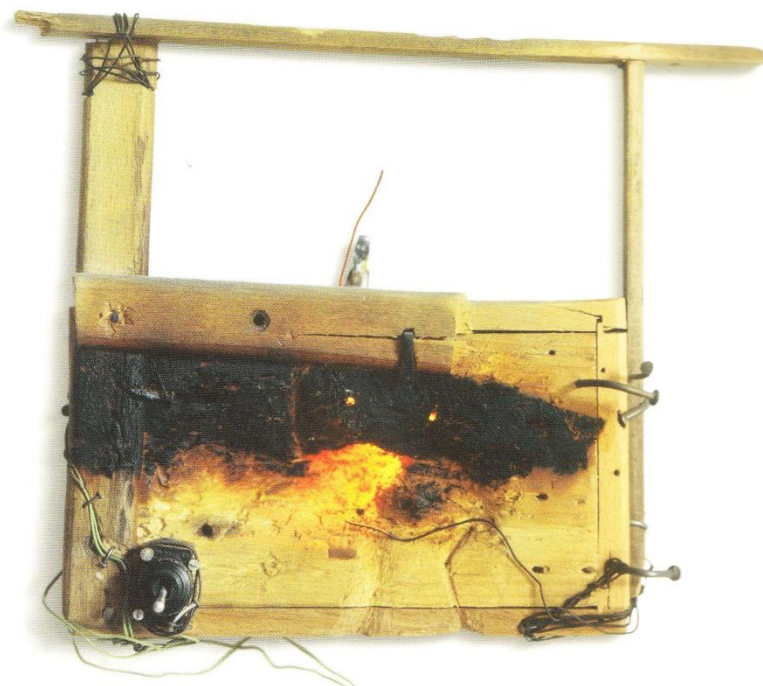
Zdroj: Lady Of The Arst: celebrating creativity in all forms [online]. 20.1.2011 [cit. 2011-04-01]. H A Schult- Trash People And The Beach Garbage Hotel. Dostupné z WWW: <<http://ladyofthearts.blogspot.com/2011/01/h-schult-trash-people-and-beach-garbage.html>>.

Obr. č. 56: F. Skála: Z nákupů (1997)

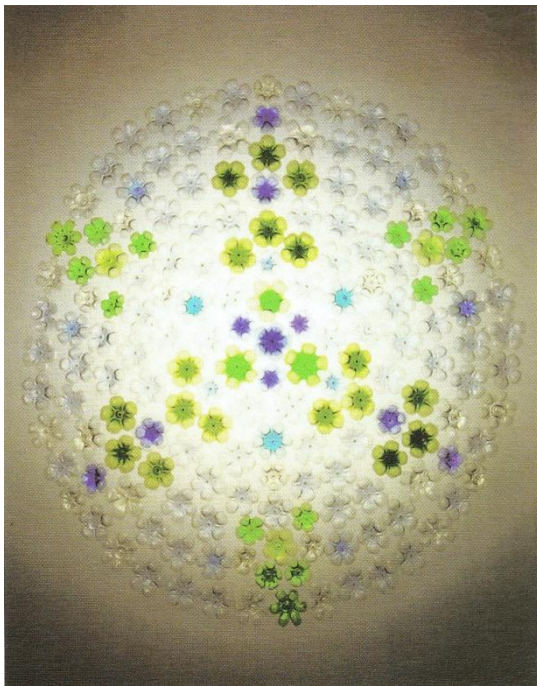
Zdroj: SKÁLA, F. *František Skála*. s. 109
Kombinovaná technika, 17 x 9 x 25 cm

Obr. č. 56: F. Skála: Rádio (Zvěstování) (1983)

Zdroj: SKÁLA, F. *František Skála*. s. 6
dřevo, světlo, 21 x 22 cm

Obr. č. 57: R. Lencová: Leknín (1999)

Zdroj: LENCOVÁ R. *Přeměna odpadu – Proměna duše*. s. 9
PET-láhve, 100 x 100 cm

Obr. č. 58: R. Lencová: Vitráž – igelitáž (1999)

Zdroj: LENCOVÁ R. *Přeměna odpadu – Proměna duše*. s. 7
igelitové tašky, 100 x 70 cm

Obr. č. 59: V. Richterová: MASAŘKA (1991)

Zdroj: RICHTEROVÁ, V. *VERONIKA RICHTEROVÁ: SMALTY, MOZAIKY, PLASTIKY, PET-ART.* s. 1

smaltový plech, guma a železné doplňky, v. 44 cm

Obr. č. 60: V. Richterová: Krokodýl (2009)

Zdroj: RICHTEROVÁ, V. *PET-ART FAUNA FLORA: PLASTIKY Z PET LAHVÍ: PLASTIC BOTTLES SCULPTURES.* titulní strana knihy

PET-láhve, délka: 310 cm

Obr. 61: V. Richterová: Skleník (2008)

Zdroj: RICHTEROVÁ, V. *PET-ART FAUNA FLORA: PLASTIKY Z PET LAHVÍ: PLASTIC BOTTLES SCULPTURES*. s. 3

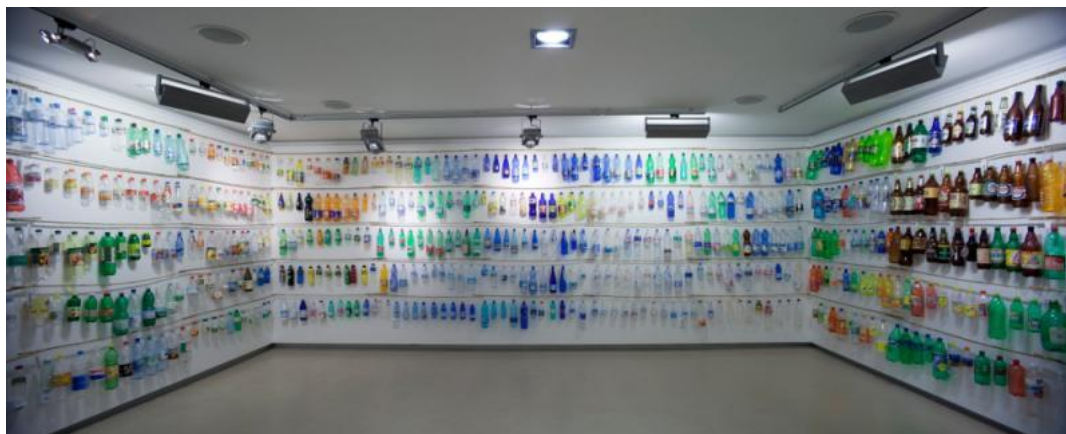
Obr. č. 62: V. Richterová. Mimozemšťan (2004)

Zdroj: RICHTEROVÁ, V. *VERONIKA RICHTEROVÁ: SMALTY, MOZAIKY, PLASTIKY, PET-ART*.s. 27

kovový šrot, v. 37 cm

Obr. č. 63: V. Richterová: Národní muzeum PET-lahví

Zdroj: RICHTEROVÁ, V. *VERONIKA RICHTEROVÁ: NÁRODNÍ MUZEUM PET LAHVÍ* [online]. c2011 [cit. 2011-03-29]. DÍLO. Dostupné z WWW: <<http://www.veronikarichterova.com/cs/dilo/6-pet-muzeum/>>.

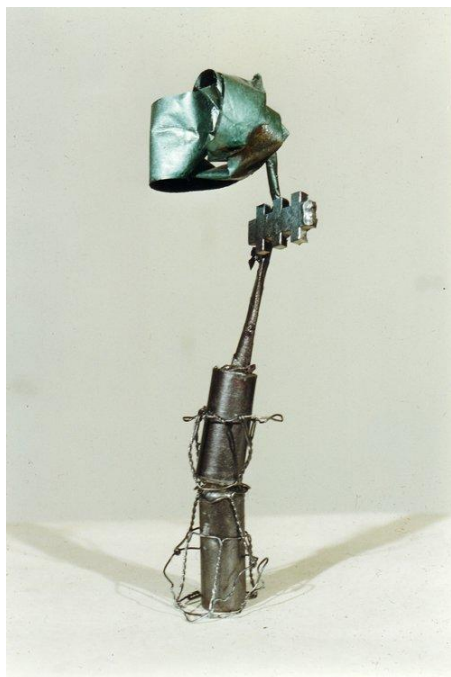
Obr. č. 64: M. Podzemná: Taková malá párty – Zimní sběr (1999)

Zdroj: PODZEMNÁ, M. Marcela Podzemná [online]. 2007 [cit. 2011-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.marcelart.net/index.html>>.

asambláž, 70 x 65 cm

Obr. č. 65: M. Podzemná: Hrajeme si s Marcelou (1998)

Zdroj: PODZEMNÁ, M. Marcela Podzemná [online]. 2007 [cit. 2011-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.marcelart.net/index.html>>.

kombinovaná technika, 25 x 10 cm

Obr. č. 66: M. Podzemná: Princezna (1997)

Zdroj: PODZEMNÁ, M. Marcela Podzemná [online]. 2007 [cit. 2011-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.marcelart.net/index.html>>.

odpadky ze smetiště, 220 x 130 cm

Obr. č. 67: M. Podzemná: Lustr z pet lahví (2007)

Zdroj: PODZEMNÁ, M. Marcela Podzemná [online]. 2007 [cit. 2011-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.marcelart.net/index.html>>.

realizace, pet láhve, fólie, 420 x 0 cm

Obr. č. 68: J. Horová: Srdíčková dáma

Zdroj: HOROVÁ, J. *Ateliér výtvarných nápadů: Praktický kalendář tvořivé recyklace.*
s. 21

Obr. č. 69: D. Ruppertová: Balet čuníků v krabici od doutníků

Zdroj: RUPPERTOVÁ D. *Ze starého nového: Výtvarné nápady pro děti od 5 let.* s. 37

Obr. č. 70: J. Horová: Ozdoby, stojánky a jmenovky na letní stůl

Zdroj: HOROVÁ, J. *Ateliér výtvarných nápadů: Praktický kalendář tvořivé recyklace.*
s. 89

Obr. č. 71: J. Horová: Dopis ve sněhu

Zdroj: HOROVÁ, J. *Ateliér výtvarných nápadů: Praktický kalendář tvořivé recyklace.*
s. 121

I. **Obrazová příloha se vztahem k praktické části**

Obr. č. 72: Řízený rozhovor s žáky o problematice odpadů

Obr. č. 73: Promítání krátké ukázky seriálu *Kam s nimi* na interaktivní tabuli

Obr. č. 74: Skupinová práce žáků

Obr. č. 75: Stříhání PET-láhví

Obr. č. 76: Žáci 3. třídy vytvářející létající talíř

Obr. č. 77: Výsledná práce žáků 3. třídy

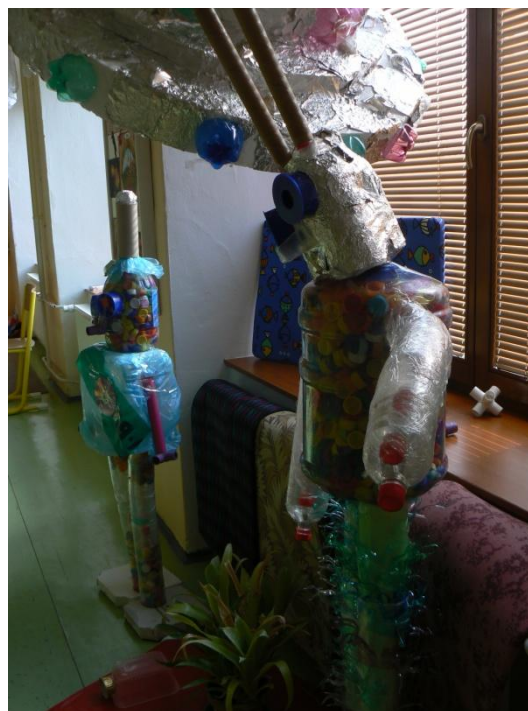
Obr. č. 78 a 79: Tvůrčí činnost žáků 5. třídy

Obr. č. 80: Létající talíř žáků 3. třídy

Obr. č. 81 a 82: Mimozemský svět – výsledek tvůrčí činnosti žáků

Obr. č. 83: Mimozemský svět – výsledek tvůrčí činnosti žáků

Obr. č. 84: Prezentace obrázků s africkou tematikou

Obr. č. 85: Barvení kartonu (těla krokodýla)

Obr. č. 86: Příprava senegalského bubnu

Obr. č. 87: Příprava skvrn pro žirafu

Obr. č. 88: Senegalský buben

Obr. č. 89: Krokodýl

Obr. č. 90: Žirafa

Obr. č. 91: Oblečení a korále pro černošku

Obr. č. 92: Krokodýl

Obr. č. 93: Senegalský buben

Obr. č. 94: Krokodýl a senegalský buben

Obr. č. 95: Výsledek tvůrčí činnosti žáků

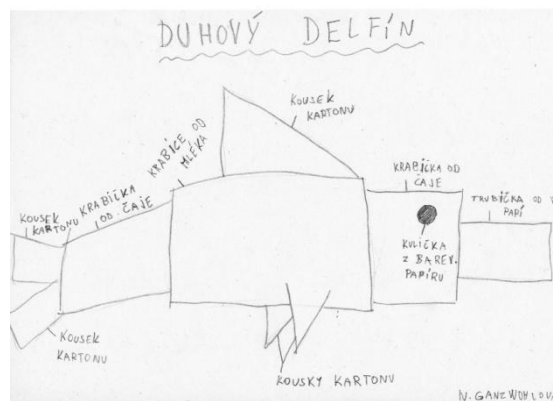
Obr. č. 96: Afrika – výsledek tvůrčí činnosti žáků

Obr. č. 97: Seznámení s tematikou podmořských hlubin

Obr. č. 98: Jeden z realizovaných návrhů žákyně 5. třídy

Obr. č. 99: Příprava chobotnic

Obr. č. 100: Příprava deštníků pro palmy

Obr. č. 101: Moře

Obr. č. 102: Palma

Obr. č. 103: Chobotnice

Obr. č. 104: Činnost žáků – příprava ryb

Obr. č. 105: Delfin (v pozadí – palma)

Obr. č. 106: Barvení sáčků na rybičky

Obr. č. 107: Chobotnice

Obr. č. 108: Sasanky

Obr. č. 109: Žák 3. třídy s chobotnicí

Obr. č. 110: Chobotnice

Obr. č. 111: Chobotnice

Obr. č. 112: Rybka

Obr. č. 113: Sasanka

Obr. č. 114: Chobotnice

Obr. č. 115: Škeble

Obr. č. 116: Výsledek tvůrčí činnosti žáků

Obr. č. 117: Želva – detail

Obr. č. 118: Želvy

Obr. č. 119: Delfín

Obr. č. 120: Ryba z nafouknutého sáčku

Obr. č. 121: Podmořský svět – detail

Obr. č. 122: Výsledek tvůrčí činnosti žáků

Obr. č. 123: Výsledek tvůrčí činnosti žáků

Obr. č. 124: Žáci s výsledkem své aktivní výtvarné činnosti

Obr. č. 125: Robot Hugo: výsledek tvůrčí činnosti žáků 4. třídy

Obr. č. 126: Žáci 1. a 4. třídy s výsledkem tvůrčí činnosti žáků 4. třídy

Obr. č. 128: Didaktická pomůcka: třídění odpadu

Copyright: Ing. Lukáš Grolmus

Obr. č. 129: Barevné kontejnery

Obr. 130: Souhlas rodičů s fotografováním dětí (3. a 5. třída)

Základní škola a Mateřská škola Stará Říše,
 příspěvková organizace
 588 67 Stará Říše 41 tel. : 567377615
 e-mail : zs.stararise@tiscali.cz

Souhlas rodičů / zákonných zástupců

Dávám škole svůj souhlas k tomu, aby s mým dítětem mohl v rámci prevence sociálně patologických jevů pracovat psycholog, speciální pedagog a další odborní pracovníci z oblasti psychologických služeb, sociálních a obdobných služeb. Souhlasím s možností orientačního testování přítomnosti návykových látek v organismu mého dítěte, existuje-li důvodné podezření z požití návykové látky a možného ohrožení jeho zdraví. Svůj souhlas poskytnu pro účely vedení povinné dokumentace školy podle zákona č. 561/2004 Sb. školského zákona v platném znění, vedení nezbytné zdravotní dokumentace a psychologických vyšetření, pořádání mimoškolních akcí školy, přijímací řízení na střední školy, úrazové pojištění žáků, provedení psychologických vyšetření, zveřejňování údajů a fotografií mého dítěte v propagačním materiálu školy, včetně internetových stránek školy a pro jiné účely související s běžným chodem školy. Souhlas poskytnu na celé období školní docházky mého dítěte na této škole a na zákonem stanovenou dobu, po kterou se tato dokumentace na škole povinně archivuje. Byl jsem poučen o právech podle zákona č. 101/2000 Sb.

Jméno a příjmení žáka (žákyně)

Podpis rodičů / zákonných zástupců

Terezie Blechová	Blechová
Josef Ganzwohl	Ganzwohl
Denisa Ganzwohlová	Ganzwohl P.
Luděk Dvořák	Dvořák
Zdenka Novotná	Novotná
Tereza Vambergová	Vambergová
Miroslava Čurdová	Čurdová
Martina Doležalová	Doležalová
Nikola Ganzwohlová	Ganzwohl P.
Elisava Štěpánčlová	Štěpánčlová
Michela Tomlová	Tomlová
Jakub Ondraček	Ondraček
Ondřej Vítá	Vítá

Ve Staré Říši, dne 17. 1. 2011

Obr. č. 131: Souhlas rodičů s fotografováním dětí (1. a 4. třída)

Základní škola a Mateřská škola Stará Říše,
 příspěvková organizace
 588 67 Stará Říše 41 tel. : 567377615
 e-mail : zs.stararise@tiscali.cz

Souhlas rodičů / zákonných zástupců

Dávám škole svůj souhlas k tomu, aby s mým dítětem mohl v rámci prevence sociálně patologických jevů pracovat psycholog, speciální pedagog a další odborní pracovníci z oblasti psychologických služeb, sociálních a obdobných služeb. Souhlasím s možností orientačního testování přítomnosti návykových látek v organismu mého dítěte, existuje-li důvodně podezření z požití návykové látky a možného ohrožení jeho zdraví. Svůj souhlas poskytuji pro účely vedení povinné dokumentace školy podle zákona č. 561/2004 Sb. školského zákona v platném znění, vedení nezbytné zdravotní dokumentace a psychologických vyšetření, pořádání mimoškolních akcí školy, přijímací řízení na střední školy, úrazové pojištění žáků, provedení psychologických vyšetření, zveřejňování údajů a fotografií mého dítěte v propagačním materiálu školy, včetně internetových stránek školy a pro jiné účely související s běžným chodem školy. Souhlas poskytuji na celé období školní docházky mého dítěte na této škole a na zákonem stanovenou dobu, po kterou se tato dokumentace na škole povinně archivuje. Byl jsem poučen o právech podle zákona č. 101/2000 Sb.

Jméno a příjmení žáka (žákyně)

Podpis rodičů / zákonných zástupců

MARTIN FLORIÁN

Florián

PETR JAHODA

Jahoda

CHRIS PAVLIS

Pavlis

CHARLOTTE PAVLIŠOVÁ

Pavlišová

LIBĚNA POKORNÁ

Pokorná

Nicole Balounová

Balounová

Kristýna Floriánová

Floriánová

Jakub Kadlec

Kadlec

Barbora Tokopná

Tokopná

Lukáš Veselý

Veselý

Ve Staré Říši, dne 17. 1. 2011